

Waarom komen ze niet?

Meldingsbereidheid onder veroordeelden met een zelfmeldstatus

Tessel Blom
Robbin te Velde
José van der Geest
Eva Lindhout

WODC-referentie: 3319
Projectnummer: 2022.166
Datum: november 2023

dialogic
innovatie • interactie

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	7
De zelfmeldprocedure	7
Centrale onderwerp van het onderzoek	7
Eerdere ervaringen met verhogen aantal zelfmelders (Pilot 3Noord)	7
Management summary	12
1 Introductie.....	17
1.1 Over zelfmelden	17
1.2 Aanleiding onderzoek	18
1.3 Doelstelling van het project en onderzoeksvragen.....	18
1.4 Leeswijzer	19
2 De zelfmeldprocedure: theorie en praktijk	20
2.1 De zelfmeldprocedure.....	20
2.2 Eerdere praktijkervaringen.....	23
3 Theoretisch kader: Het COM-B gedragsmodel	28
3.1 Capaciteit	29
3.2 Omgeving	30
3.3 Motivatie	31
4 Methode onderzoek.....	32
4.1 Data-analyse.....	32
4.2 Interviews met experts.....	32
4.3 Interviews in PI's.....	33
5 Data-analyse: Zelfmelders in cijfers	37
6 Veldwerk: Interviews in PI's.....	42
6.1 Achtergrondkenmerken	42
6.2 De zelfmeldoproep	44
6.3 De pakkans.....	46
6.4 De zelfmelders	46
6.5 De "spontane" zelfmelders	48
6.6 De niet-zelfmelders (bekeken binnen het COM-B model).....	49
7 Mogelijke oplossingsrichtingen	55
7.1 Strengere selectie toebedelen zelfmeldstatus	55
7.2 Vergroten van de groep die de zelfmeldoproep tot zich neemt	55
7.3 Interventies voor het bewerkstelligen van gedragsveranderingen	56
8 Conclusies.....	61
9 Reflecties	64
10 Verwijzingen	65
Bijlage 1. Overzicht interviewrespondenten	68

Bijlage 2.	Uitnodigingsflyer gedetineerden	69
Bijlage 3.	Variabelen coderingsschema	70
Bijlage 4.	Additionele data-analyse.....	71
Bijlage 5.	Decision Tree	72
Bijlage 6.	Achtergrondkenmerken (niet-)zelfmelders	74
Bijlage 7.	De oproepbrief (blanco versie).....	79

Dank aan begeleidingscommissie voor hun waardevolle reacties in commentaren op dit rapport. De begeleidingscommissie bestond uit dr. Tamar Fischer (Erasmus Universiteit), drs. Anne-Greet Keizer (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid), dr. Hilde Wermink (Universiteit Leiden), dr. Arie van den Hurk (Dienst Justitiële Inrichtingen) en dr. Maureen Turina (WODC).

© 2023; Dialogic Innovatie & Interactie. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Dialogic Innovatie & Interactie.

Citeren als: Dialogic, Blom, T., te Velde, R.A., van der Geest, J.R., et al. (2023). *Waarom komen ze niet? Meldingsbereidheid onder veroordeelden met een zelfmeldstatus*. WODC, Den Haag.

Managementsamenvatting

De zelfmeldprocedure

Veroordeelden die een vrijheidsstraf moeten ondergaan in een penitentiaire inrichting (hierna: PI), kunnen worden opgeroepen om zichzelf op een vastgestelde datum bij een vastgestelde penitentiaire inrichting te melden ('veroordeelden met zelfmeldstatus'). AICE (de afdeling die over de beslissing gaat) gaat vervolgens uit van zelfmelden ("het is zelfmelden, tenzij..."), maar heeft een aantal harde uitsluitingsgronden. AICE bepaalt per casus of de zelfmeldstatus wel of niet wordt toegekend. Hierbij wordt in de tenuitvoerlegging rekening gehouden met de belangen van (de resocialisatie van) de veroordeelde, de slachtoffers en nabestaanden en de veiligheid van de samenleving. Wettelijk gezien wordt in de beoordeling van de zelfmeldstatus meegenomen of iemand eerder gehoor heeft gegeven aan de zelfmeldoproep. AICE geeft echter aan dat dit in de praktijk geen rol speelt. Wanneer AICE de zelfmeldstatus heeft toegekend, en er plaats is in een geschikte PI verstuurt DJI-DIZ een oproep naar deze persoon. Deze oproep bevat een brief met de datum waarop iemand geacht wordt zich te melden bij een PI. Wat nadrukkelijk niet in deze oproep staat, zijn de voordelen van zelfmelden. In de brief staat wel dat een veroordeelde in een arrestantenregime belandt als zij of hij zich niet op tijd meldt.

Als een veroordeelde zich niet op de voorgeschreven datum meldt bij de gevangenis die in de oproepbrief staat, wordt hij of zij aangemeld voor de arrestantenprocedure ('niet-zelfmelder'). Op dat moment verliest deze persoon de zelfmeldstatus en kan op elk moment worden aangehouden door de politie. Bij aanhouding wordt de veroordeelde vervolgens in een arrestantengevangenis met een sober basisprogramma geplaatst. Verder wordt ook minder rekening gehouden met de regio van de woonplaats bij de plaatsing.

Centrale onderwerp van het onderzoek

Zelfmelden biedt op het eerste gezicht duidelijke voordelen voor de veroordeelde, zoals meerdere weken van te voren weten wanneer de detentie zal plaatsvinden en directe plaatsing in een plusprogramma bij een PI in de buurt van de woonplaats. Zelfmelden heeft ook voordelen voor het justitiële systeem. DJI kan zich beter voorbereiden op de komst van een gedetineerde, wat plannings- en efficiëntievoordelen met zich meebrengt.

Hoewel zelfmelding voor de veroordeelde, althans op het eerste oog, evidente voordelen heeft, maakt in de praktijk desondanks minder dan de helft (ca. 45%) van de veroordeelden met zelfmeldstatus gebruik van deze optie. In dit onderzoek wordt onderzocht wat de oorzaken zijn van de geringe meldingsbereidheid van de gestraften in de zelfmeldprocedure.

Eerdere ervaringen met verhogen aantal zelfmelders (Pilot 3Noord)

Een eerdere praktijkervaring die zeer relevant is voor dit onderzoek, is een van de pilotprojecten uit het Koers voor Kansen-programma: P3Noord. P3Noord is opgestart in 2018 vanuit de provincies Friesland, Groningen en Drenthe. Het doel van de pilot is om detentieschade te verkleinen. De focus is gericht op het verstevigen van de zorg vóór de daadwerkelijke gevangenisopname van veroordeelden met een zelfmeldstatus. Dit omvat zorg die traditioneel wordt geboden in de herstelfase voor ex-gedetineerden (dus na detentie), maar nu wordt ingezet als een voorzorgsmaatregel (dus vóór detentie). De pilot bereikte (in de provincie Groningen) een meldingspercentage van 73% in de provincie Groningen, tegenover 62% in Friesland, 43% in Drenthe, en gemiddeld 45% in heel Nederland. In Groningen is

gekozen voor een centraal proces met een centrale coördinator. Hierdoor kan de coördinator en het centrale team snel veel ervaring opbouwen in het proces uitvoeren (bijv. informatie uitvragen bij betrokken instanties, contact leggen en behouden met de veroordeelde). In Friesland en Drenthe waren gemeentes zelf verantwoordelijk voor de casus behandeling, veel gemeentes hadden met een handvol casussen te maken per jaar en hadden weinig kans om ervaring op te bouwen met het proces.

Op het moment dat DJI de oproep verstuurt, verspreidt de liaison van DJI de lijst met namen van veroordeelden met een zelfmeldstatus onder de betrokken medewerkers van de gemeente en de casemanagers in de PI. De contactpersonen bij de gemeente gaan na of de veroordeelde al bekend is in hun systemen. De uitkomst van de screening bepaalt niet of de veroordeelde met zelfmeldstatus mee mag doen aan de pilot (niemand wordt uitgesloten) maar bepaalt wel voor welke route wordt gekozen in het leggen van contact met deze persoon: (1) een brief vanuit de gemeente met het verzoek om binnen vijf dagen contact op te nemen of (2) contact via een instantie die al met de veroordeelde werkt. Als de veroordeelde (onder 1) niet zelf reageert, bezoekt een medewerker van de pilot de veroordeelde thuis. Zowel onder (1) als (2) wordt er dan samen met de veroordeelde een plan van aanpak opgesteld. Hierin wordt gekeken naar elk aspect van het leven van de veroordeelde, wat de impact van detentie zou kunnen zijn en hoe deze schade zo veel mogelijk voorkomen/verminderd zou kunnen worden. Het plan wordt doorgegeven aan de casemanager in de PI. Ongeveer een week vóór het verstrijken van de zes weken durende termijn voor zelfmelding, nemen de begeleiders opnieuw contact op met de veroordeelde met een zelfmeldstatus. Dit contact dient om de voortgang van de veroordeelde met zelfmeldstatus te bespreken, en om te peilen of er eventuele aanvullende hulpvragen of uitdagingen zijn die tijdens het verblijf in de PI kunnen worden aangepakt.

Theoretisch kader (COM-B model)

Voor het in kaart brengen van de factoren die een rol spelen bij het gedrag van non-zelfmelden, gebruiken we in dit onderzoek het COM-B model als kapstok. Het model beschrijft de interactie tussen drie componenten: capaciteit (*Capability*), omgeving (*Opportunity*) en motivatie (*Motivation*). Met omgeving worden factoren bedoeld die buiten de macht van de persoon vallen, maar die er wel voor zorgen dat deze persoon zich wel of niet kan melden. Bij capaciteit speelt, bij het uitvoeren van gedrag, naast denkvermogen (cognitieve vaardigheden, intelligentie) ook doenvermogen een belangrijke rol. Met doenvermogen wordt bedoeld op non-cognitieve vermogens, zoals het stellen van doelen, het maken van plannen, in actie komen, volhouden en om kunnen gaan met tegenslag en verleidingen. De componenten capaciteit en omgeving beïnvloeden motivatie en gezamenlijk bepalen ze of bepaald gedrag (*Behaviour*) wordt uitgevoerd. Doenvermogen wordt beïnvloed door de context waarin de persoon zich op dat moment bevindt. Wanneer veroordeelden een laag doenvermogen hebben, kunnen ze zich op dat moment er niet toe zetten zichzelf te melden. Het uitvoeren van gedrag kan ook weer invloed hebben op de capaciteit, de motivatie en de omgeving. Als mensen bijvoorbeeld geloven dat ze voldoende bekwaam zijn om een taak uit te voeren, vergroot het de kans dat die taak met een positief resultaat wordt afgerond. Het is dus zaak om mensen zo te ondersteunen dat ze het gevoel hebben dat ze zelf stappen hebben gezet, en dat het succes aan hun eigen handelingen (in dit geval: zelfmelden) zijn toe te schrijven. Volgens dit model kan gedragsverandering plaatsvinden wanneer een persoon zowel fysiek als psychologisch capaciteit heeft, de omgeving het toelaat en de motivatie heeft om het gewenste gedrag te vertonen. Deze factoren zijn niet binair en hebben ook invloed op elkaar. De mate waarin een persoon beter scoort op de genoemde factoren vergroot de kans op het uiteindelijk vertonen van een bepaald gedrag.

Methodie onderzoek

Voor de dataverzameling in dit onderzoek hebben we interviews met experts uitgevoerd (n=12), administratieve data geanalyseerd (7.735 records van DJI), en veldonderzoek in penitentiaire inrichtingen uitgevoerd (PI's). De verkennende interviews met de experts zijn gebruikt om het theoretische kader te testen, om de zelfmeldprocedure te verhelderen, en als basis om het interviewprotocol voor het veldwerk te ontwerpen.

De data van DJI dekte de periode van augustus 2020 tot december 2022. Het gros van de veroordeelden met zelfmeldstatus (93%) is man. Van deze mannen heeft 47% zich gemeld, tegen 52% bij de vrouwen. Het grootste deel van veroordeelden met een zelfmeldstatus heeft een korte straf (75% heeft een straf van minder dan een maand). Het zelfmeldpercentage voor korte straffen ligt lager dan voor lange straffen: voor straffen tot twee maanden meldt slechts 45% zich. Van de veroordeelden met een straf van langer dan zes maanden meldt daarentegen 75% zich. Oudere veroordeelden (>46 jaar) melden zich eerder dan jongere veroordeelden maar ongeacht de leeftijd melden veroordeelden zich eerder voor lange straffen dan voor korte straffen. Van alle categorieën zijn mannen in de leeftijdscategorie 25-45 jaar met korte straffen het minst geneigd om zichzelf te komen melden. Het zelfmeldpercentage is het laagst in de zomermaanden juni, juli en augustus en in december. Juist in deze maanden worden de meeste zelfmeldoproepen verstuurd. De meest bepalende factor of iemand zichzelf wel of niet meldt of de oproep naar een buitenlands adres is gestuurd. In absolute termen is dit een kleine groep (n=744) maar het zelfmeldpercentage is extreem laag (6%).

Uitkomsten veldonderzoek (interviews met gedetineerden)

In het veldonderzoek hebben we gesproken met veroordeelden zonder (n=3) en met zelfmeldstatus, en in het laatste geval zowel met veroordeelden die zichzelf daadwerkelijk hebben gemeld ('zelfmelders', n=8) als met veroordeelden die dat niet hebben gedaan ('niet-zelfmelders', n=25). Gedurende het veldwerk zijn we een aantal "spontane" zelfmelders tegenkomen (n=6, waarvan 5 met zelfmeldstatus). Dit zijn veroordeelden die zichzelf bij de politie (en dus niet bij de PI) gemeld hebben. Ondanks hun zelfmeldstatus komen ze dan als arrestant binnen, dus als niet-zelfmelder. Wat deze casussen laten zien is dat een persoonlijke benadering en flexibiliteit vanuit de politie bij deze mensen voldoende was om ze uiteindelijk het gedrag van zelfmelden te laten vertonen.

Bij de uitvoering van het veldonderzoek bleek het een grote uitdaging te zijn om voldoende niet-zelfmelders te kunnen spreken. Voor het opzetten van interviews met gedetineerden waren wij afhankelijk van contactpersonen binnen de PI's. Hierdoor konden we niet zelf de PI kiezen waar we op dat moment gedetineerden wilden spreken. Ten tweede weten de PI's zelf niet wie de niet-zelfmelders zijn. Veroordeelden met de zelfmeldstatus die zich niet hebben gemeld, stromen bij de PI immers in als reguliere arrestanten. DJI heeft later voor ons uitgezocht welke gedetineerden niet-zelfmelders waren. Gedurende de looptijd van het onderzoek is er drie keer geïnventariseerd in welke PI's niet-zelfmelders zaten. In totaal kwam dit neer op 102 potentiële interviewrespondenten, verspreid over negen PI's. Hiervan hebben we er uiteindelijk 25 kunnen spreken, in drie PI's.

Opvallend is dat de zelfmelders die we gesproken hebben, overwegend voor het eerst vastzitten, terwijl het overgrote deel van de niet-zelfmelders al eerder vast heeft gezeten (n=18). Deze variabele was niet aanwezig in de DJI-dataset. De zelfmelders lijken hun leven over het algemeen meer op orde te hebben (in termen van woning, gezin, werk) dan niet-zelfmelders. Van de 25 niet-zelfmelders gaven 11 (44%) aan de zelfmeldoproep niet ontvangen te hebben. Hierbij plaatsen we de disclaimer dat wij dit niet kunnen valideren. In sommige gevallen is het aannemelijk dat de persoon de brief inderdaad niet heeft ontvangen. Brieven

kunnen naar een adres zijn gestuurd waar de veroordeelde zich op dat moment niet bevindt. In vergelijking met de zelfmelders die zijn gesproken binnen dit onderzoek hebben de niet-zelfmelders vaker geen vast woonadres. In andere gevallen is dat minder waarschijnlijk dat de brief (echt) niet is aangekomen. Het is mogelijk dat de brief wel is ontvangen maar niet is geopend, of wel is geopend maar niet is gelezen. In totaal zeggen 22 veroordeelden die we gesproken hebben dat ze de zelfmeldoproep ontvangen hebben. Daarvan hebben 8 zich uiteindelijk ook gemeld, 14 hebben dat niet gedaan. Alle 22 gaven ze aan dat de brief goed te begrijpen was. Dit kan een wenselijk antwoord zijn geweest. Hoewel we hier alert op zijn is dit lastig te achterhalen.

Waar wij vooraf dachten dat niet-zelfmelders zich misschien niet zouden melden omdat ze mogelijk denken dat ze niet gepakt zullen worden, bleek dit niet het geval te zijn: veroordeelden achten de pakkans vrijwel unaniem hoog.

De meeste zelfmelders gaven aan dat ze niet eens overwogen hebben om zich niet zelf te melden. Het meest genoemde voordeel van zelfmelden is dat veroordeelden weten wanneer ze moeten zitten en weten wanneer ze van hun straf af zijn. Over het voordeel van het plusprogramma wordt verschillend gedacht, maar dit is volledig afhankelijk van de PI waarin de gedetineerde zit. Bijna alle zelfmelders gaven aan dat de zes weken tussen het ontvangen van de zelfmeldoproep en de melddatum voldoende waren om hun zaken te regelen.

Analyse uitkomsten veldonderzoek aan de hand van het theoretische model

We hebben de factoren waarom veroordeelden met zelfmeldstatus zich (uiteindelijk) niet zelf melden, beschreven aan de hand van het COM-B model. Onder 'Capaciteit' speelt bij verschillende niet-zelfmelders verslavingsproblematiek. Deze gedetineerden gaven allemaal aan dat ze zich wel hadden willen zelfmelden, maar uiteindelijk is dat bij geen van hen gelukt. Lichte verstandelijke beperkingen spelen mogelijk bij meerdere niet-zelfmelders een rol. Een niet-zelfmelder gaf zelf aan dat hij niet kon lezen, en post daarom ongelezen weggooid. Het niet machtig zijn van de Nederlandse taal is ook een relevante factor. Van een aantal niet-zelfmelders weten we via de contactpersonen bij de PI's dat ze geen Nederlands spreken. Deze gedetineerden wilden echter, waarschijnlijk mede om deze reden, niet met ons in gesprek gaan. Deze groep heeft mogelijk ook moeite om de zelfmeldoproep te begrijpen. Wij vermoeden dat deze groep relatief groot is, met name bij de groep niet-zelfmelders die in het buitenland woont. Deze groep meldt zich nu nog zeer beperkt.

Onder 'Omgeving' spelen drie factoren in onze populatie: de impact van de sociale omgeving ("niemand in mijn omgeving zou zich ooit zelfmelden"), het hebben van een zorgtaak (kinderen, mantelzorg), en het hebben van schulden (kan direct een reden zijn om zichzelf niet te melden of verhoogt indirect de drempel). Bij de laatste twee factoren speelt het doenvermogen van de veroordeelde ook een grote rol; de veroordeelde is niet in staat de barrières uit de omgeving weg te nemen.

'Capaciteit' en 'Omgeving' hebben invloed op de 'Motivatie' van een persoon om bepaald gedrag te vertonen. Mensen kunnen op basis van een aantal factoren een (wel)overwogen beslissing nemen om zich wel of niet te melden (reflectieve motivatie). Daarnaast kan de beslissing om wel of niet te melden bepaald worden door emoties en automatische processen. Deze automatische processen worden ook beïnvloed door de capaciteit en de omgeving. Er is een relatief grote groep niet-zelfmelders die een rationale afweging maakt. Bij deze veroordeelden weegt de timing van de zelfmelddatum en de specifieke PI mee in het besluit om zich niet te melden. Met name jonge veroordeelden willen niet in de zomer zitten ('vakantie/festivalseizoen'). Uit de data van DJI blijkt ook dat het zelfmeldpercentage in de zomermaanden lager is. Eerdere negatieve ervaringen met een PI of teleurstellingen met het

plusprogramma in een PI kunnen er ook toe leiden dat een veroordeelde besluit zich niet te melden bij die specifieke PI. Bij automatische motivatie speelt vooral uitstel- en struisvogelgedrag. Deze veroordeelden wachten liever af tot de politie ze komt halen. Ook hier speelt het denk- en doenvermogen van de persoon in kwestie een rol. Daarnaast kan koudwaterrees meespelen. Angst en/of onzekerheid leiden ertoe dat de veroordeelde zich op het laatste moment toch niet zelf gaat melden.

Mogelijke oplossingsrichtingen

We hebben drie oplossingsrichtingen beschreven om de meldingsbereidheid onder veroordeelden met een zelfmeldstatus te verhogen: (1) een strengere selectie op het toebedelen van de zelfmeldstatus, (2) vergroten van de groep die de zelfmeldoproep tot zich neemt en (3) bewerkstelligen van gedragsveranderingen.

Richting (1) is louter een boekhoudkundige truc. In de praktijk is het enige voordeel dat er enigszins op directe kosten wordt bespaard. Een veroordeelde bij voorbaat uitsluiten omdat men denkt dat hij of zij zich in de praktijk hoogstwaarschijnlijk niet zal melden, is geen deugdelijke juridische grond. Een centrale empirische bevinding uit het veldonderzoek is ook dat er notoire niet-zelfmelders zijn die zich na de zoveelste uitdaging wél zelf gaan melden, bijvoorbeeld omdat ze hun leven na jaren nu wel op de rails hebben gekregen.

Bij (2) gaat het erom dat de inhoud van de oproep meer veroordeelden bereikt. Dat kan worden gedaan door vertalingen van de oproep mee te sturen en/of, net als in de pilot P3Noord, proactief contact op te nemen met een veroordeelde als deze het contactnummer in de brief niet heeft gebeld. Door veroordeelden te vragen op korte termijn contact op te nemen, kan in ieder geval worden ingeschat welke (categorieën) veroordeelden mogelijk een hulpvraag hebben en welke veroordeelden de oproep niet tot zich hebben genomen.

Richting (3) richt zich met name op twee subgroepen van veroordeelden: degene die zichzelf wel willen melden, maar niet weten hoe; of die twijfelen of ze zich wel (of niet) zelf zullen melden. De gewenste gedragsverandering (zelfmelden) kan worden bewerkstelligd door (a) gebruik te maken van persoonlijk contact – dit biedt ook de mogelijkheid om specifieke ondersteuning te bieden aan veroordeelden uit zichzelf wel willen melden maar niet weten hoe, (b) flexibiliteit te bieden in de zelfmelddatum en PI, en (c) het verbeteren van de inhoud van de zelfmeldoproep (door de voordelen beter te belichten en ze af te zetten tegen de nadelen van niet-zelfmelden). Menselijk contact maakt de drempel voor veroordeelden om zich eventueel zelf te melden een stuk lager. Dit draagt er onder andere toe bij dat latente hulpvragen alsnog worden opgepikt, en dat er gerichte ondersteuning aan de veroordeelde en/of diens gezin kan worden aangeboden. De persoonlijke benadering maakt het ook mogelijk om de sociale omgeving bij het zelfmeldproces te betrekken en/of de negatieve impact van de oproep (en van de detentie zelf) op de sociale omgeving te beperken. Het proactief benaderen van veroordeelden (zowel een week na de oproep als een week voor de meldingsdatum) leidt ertoe dat de veroordeelde in kwestie niet vervalt in een (default) situatie van passiviteit en uitstel/ontwijkgedrag. Het laagdrempeliger aanbieden van flexibiliteit dan op dit moment het geval is (schriftelijk aanvragen van uitstel, plus de verplichting om bewijs te leveren voor de dringende noodzaak) zou de meldingsbereidheid onder de groep die een rationele afweging maakt, kunnen verhogen. Het gedrag van de groep spontane zelfmelders ondersteunt deze oplossingsrichting.

Management summary

The self-reporting ('zelfmeld') procedure

Convicts who are to serve a custodial sentence in a penitentiary institution (hereinafter: PI) may be summoned to self-report at a designated penitentiary institution on a specified date ("convicts with self-report status"). Since January 1, 2020, the Minister for Legal Protection is responsible for deciding whether a convict is eligible for self-reporting. This decision is made by CJIB-AICE on behalf of the Minister. AICE then defaults to self-reporting ("it is self-reporting unless..."), but has some hard grounds for exclusion. AICE determines on a case-by-case basis whether or not to grant self-reporting status. In doing so, implementation takes into account the interests of (the resocialization of) the convicted person, the victims and relatives, and the safety of society. In theory, the assessment of self-reporting status includes whether a person has previously responded to the self-reporting call. However, AICE indicates that in practice this does not play a role. Former non-self-reporters can be re-selected for self-reporting, and as far as we have been able to find out, this happens on a large scale. When AICE has assigned self-reporting status, and there is room in a suitable PI, DJI-DIZ sends a summon to this person. This summon contains a letter with the date when a person is expected to report to a PI. What is explicitly missing from this appeal are the benefits of self-reporting. The letter does state that a convict will be placed in an arrestee regime if she or he fails to report on time.

If an offender fails to report to the jail on the prescribed date specified in the summons letter, he or she will be reported for detainer proceedings ("non-self-reporting"). At that point, this person loses self-reporting status and can be arrested by the police at any time. Upon arrest, the convicted person is then placed in an arrestee prison with an austere basic program. Furthermore, the region of residence is also given less consideration in placement.

Central topic of the research

Self-reporting offers obvious advantages for the convicted person, such as knowing several weeks in advance when detention will take place and direct placement in a plus programme at a PI near the place of residence. Self-reporting also has benefits for the justice system. DJI can better prepare for a detainee's arrival, which brings planning and efficiency benefits.

Although self-reporting has obvious advantages for the convict, at least at first sight (see above), in practice, nevertheless, less than half (around 45%) of convicts with self-reporting status use this option. This study investigates the reasons for the low willingness to report of those sentenced in the self-reporting procedure.

Previous experiences of increasing self-reporting (Pilot 3Noord)

A previous practical experience highly relevant to this study is one of the pilot projects from the 'Koers voor Kansen' programme: P3Noord. P3Noord was launched in 2018 from the provinces of Friesland, Groningen and Drenthe. The aim of the pilot is to reduce detention damage. The focus is on strengthening care before actual prison admission for convicts with self-reported status. This includes care traditionally provided in the recovery phase for ex-offenders (i.e. after detention), but now deployed as a precautionary measure (i.e. before detention). The pilot achieved (in the province of Groningen) a reporting rate of 73% in the province of Groningen, compared to 62% in Friesland, 43% in Drenthe, and an average of 45% in the Netherlands as a whole. In Groningen, a central process with a central coordinator was chosen. This allows the coordinator and the central team to quickly build up a lot of experience in carrying out the process (e.g. requesting information from relevant agencies,

establishing and maintaining contact with the convicted person). In Friesland and Drenthe, municipalities were themselves responsible for case handling, many dealing with a handful of cases per year and had little opportunity to build up experience with the process.

At the moment DJI sends the summons, DJI's liaison circulates the list of names of convicts with self-reporting status to the relevant municipal staff and case managers in the PI. The contacts at the municipality check whether the convict is already known in their systems. The outcome of the screening does not determine whether the convict with self-reporting status may participate in the pilot (no one is excluded) but it does determine which route is chosen in making contact with this person: (1) a letter from the municipality requesting contact within five days or (2) contact through an agency already working with the convict. If the convict (under (1)) does not respond himself, a staff member from the pilot visits the convict at home. Under both (1) and (2), an action plan is then drawn up with the convicted person. This looks at every aspect of the convict's life, what the impact of detention might be and how this harm could be prevented/reduced as much as possible. The plan is passed on to the case manager in the PI. About a week before the six-week deadline for self-reporting expires, supervisors contact the convict again with a self-reporting status. This contact serves to discuss the progress of the convict with self-reporting status, and to gauge whether there are any additional help questions or challenges that can be addressed during the stay in the PI. During contact with the convict with self-reporting status, it was found that 82% of the group had a help request, while 7% had no help request. 11% of the group reported having no help request but nevertheless the professionals involved chose to take care or safety action.

Theoretical framework (COM-B model)

To identify the factors involved in the behaviour of non-self-reporters, in this study we use the COM-B model as a framework. The model describes the interaction between three components: Capability, Opportunity and Motivation. By Opportunity, we mean factors that are beyond the person's control, but which cause the person to report or not. In Capacity, when performing behaviour, not only thinking ability (cognitive skills, intelligence) but also doing ability plays an important role. Doing ability refers to non-cognitive abilities, such as setting goals, making plans, taking action, persevering and coping with setbacks and temptations. The components Capacity and Opportunity influence Motivation and together they determine whether certain Behaviour is performed. Doing capacity is influenced by the context the person is in at the time. When convicts have low doership, they cannot bring themselves to self-report at that moment. Performing behaviour can, in turn, affect Capacity, Motivation and Opportunity. For example, if people believe they are sufficiently competent to perform a task, it increases the likelihood of that task being completed with a positive outcome. It is therefore important to support people in such a way that they feel they have taken steps themselves, and that success can be attributed to their own actions (in this case: self-reporting). According to this model, behavioural change can occur when a person has both physical and psychological capacity, the environment allows it and the motivation to perform the desired behaviour. These factors are not binary and also influence each other. The extent to which a person scores better on the mentioned factors increases the likelihood of eventually exhibiting a particular behaviour.

Research methods

For data collection in this study, we conducted interviews with experts (n=12), analysed administrative data (7,735 records from DJI), and conducted field research in correctional institutions (PIs). The exploratory interviews with experts were used to test the theoretical

framework, to clarify the self-reporting procedure, and as a basis to design the interview protocol for the fieldwork.

The DJI data set covered the period from August 2020 to December 2022. The bulk of convicts with self-reporting status (93%) are male. Of these men, 47% self-reported, compared to 52% among women. The majority of convicts with self-reporting status have short sentences (75% have sentences of less than one month). The self-reporting rate for short sentences is lower than for long sentences: for sentences of up to two months, only 45% report. In contrast, among convicts with sentences longer than six months, 75% report. Older convicts (>46 years) are more likely to report than younger convicts but regardless of age, convicts are more likely to report for long sentences than for short sentences. Among all categories, men aged 25-45 with short sentences are least likely to come forward to self-report. The self-reporting rate is lowest in the summer months of June, July and August and in December. It is precisely in these months that most self-report notices are sent. The most determining factor as to whether or not someone self-reports is whether the summons was sent to a foreign address. In absolute terms, this is a small group (n=744) but the self-reporting rate is extremely low (6%).

Findings from field research (interviews with convicts)

In the field research, we interviewed convicts without (n=3) and with self-reporting status, and in the latter case both convicts who actually self-reported ('self-reporters', n=8) and convicts who did not ('non-self-reporters', n=25). During the fieldwork, we encountered a number of "spontaneous" self-reporters (n=6, 5 of them with self-reporting status). These are convicts who have reported themselves to the police (and thus not to the PI). Despite their self-reporting status, they then come in as arrestees, i.e. as non-self-reporters. What these cases show is that a personal approach and flexibility from the police was sufficient with these people to eventually get them to display the behaviour of self-reporting.

In conducting the field research, it proved to be a major challenge to speak to enough non-self-reporters. To set up interviews with detainees, we were dependent on contacts within the PIs. This prevented us from choosing the PI where we wanted to speak to detainees at the time. Secondly, the PIs themselves do not know who the non-self-reporters are. After all, convicts with self-reporting status who have not reported, enter the PI as regular detainees. DJI later figured out for us which detainees were non-self-reporters. During the duration of the study, there were three inquiries into which PIs contained non-self-reporters. In total, this amounted to 102 potential interview respondents spread across nine PIs. Of these, we were eventually able to speak to 25, in three PIs.

Interestingly, the self-reporters we spoke to were predominantly first-time detainees, while the vast majority of non-self-reporters had been detained before (n=18). This variable was not present in the DJI dataset. In general, self-reporters seem to have their lives more in order (in terms of housing, family, work) than non-self-reporters. Of the 25 non-self-reporters, 11 (44%) said they had not received the self-report call. Here we place the disclaimer that we cannot validate this. In some cases, it is likely that the person did indeed not receive the letter. Letters may have been sent to an address where the convict is not currently located. Compared to the self-reporters spoken to within this study, non-self-reporters are more likely to have no fixed residential address. In other cases, that is less likely that the letter (really) did not arrive. It is possible that the letter was received but not opened, or was opened but not read. A total of 22 convicts we spoke to say they received the self-reporting call. Of these, 8 eventually reported themselves, 14 did not. All 22 indicated that the letter was easy to understand. This may have been a socially desirable response. Despite us being alert to this, it is difficult to ascertain.

Whereas we thought beforehand that non-self-reporters might not come forward because they might think they will not be caught, this proved not to be the case: convicts almost unanimously consider the probability of being caught high.

Most self-reporters indicated that they did not even consider not self-reporting. The most frequently mentioned benefit of self-reporting is that convicts know when they have to sit and know when they are out of punishment. There are different opinions about the benefit of the plus programme, but this depends entirely on the PI the detainee is in. Almost all self-reporters reported that the six weeks between receiving the self-reporting call and the reporting date were sufficient to settle their affairs.

Analysis outcomes field research using the theoretical model

We described the factors why convicts with self-reporting status (eventually) do not self-report using the COM-B model. Under 'Capacity', several non-self-reporters have addiction issues at play. These detainees all indicated that they would have liked to self-report, but ultimately none of them succeeded. Minor mental disabilities may play a role in several non-self-reporters. One non-self-reporter himself indicated that he could not read, and therefore threw away mail unread. Not being able to speak Dutch is also a relevant factor. Of a number of non-self-reporters, we know through the contact persons at the PIs that they do not speak Dutch. However, these detainees, probably partly for this reason, did not want to talk to us. This group may also have difficulty understanding the self-reporting call. We suspect that this group is relatively large, especially among the group of non-self-reporters living abroad. This group currently reports very little.

Under 'Opportunity', three factors come into play in our population: the impact of the social environment ("no one in my environment would ever self-report"), having a caring role (children, informal care), and having debts (can be directly a reason for not self-reporting or indirectly raises the threshold). For the last two factors, the do-ability of the convicted person also plays a major role; the convicted person is unable to remove barriers from the environment.

'Capacity' and 'Environment' affect a person's 'Motivation' to perform certain behaviour. People can make a (deliberate) decision to report or not based on a number of factors (reflective motivation). In addition, the decision to report or not to report can be determined by emotions and automatic processes. These automatic processes are also influenced by capacity and environment. There is a relatively large group of non-self-reporters who make a rational consideration. Among these convicts, the timing of the self-reporting date and the specific PI weigh into the decision not to report. In particular, young convicts do not want to be in the summer. DJI data also shows that the self-reporting rate is lower in the summer months. Previous negative experiences with a PI or disappointments with the plus programme in a PI can also cause a convict to decide not to report to that specific PI. With automatic motivation, procrastination and ostrich effect are particularly at play. These convicts prefer to wait for the police to come and get them. Here too, the person's ability to think and act plays a role. In addition, cold feet may play a role. Fear and/or uncertainty lead to the convicted person not turning himself in at the last minute after all.

Possible solutions

We described three solution avenues to increase willingness to report among convicts with self-reporting status: (1) stricter selection on assigning self-reporting status, (2) increasing the group that takes up self-reporting and (3) bringing about behavioural changes.

Direction (1) is purely an accounting trick. In practice, the only benefit is some direct cost savings. Excluding a convict in advance because it is believed that he or she is highly unlikely

to report in practice is not a sound legal ground. A central empirical finding from the field research is also that there are notorious non-self-reporters who do report after yet another challenge, for instance because they have now got their lives on track after years.

With (2), it is about ensuring that the content of the appeal reaches more convicts. This can be done by enclosing translations of the appeal and/or, as in the P3Noord pilot, proactively contacting a convict if they have not called the contact number in the letter. By asking convicts to contact a government agency to be determined at short notice, it is at least possible to estimate which (categories of) convicts may have a request for help and which convicts did not take the call.

Direction (3) focuses in particular on two subgroups of convicts: those who want to self-report, but do not know how; or those who doubt whether they will (or will not) self-report. The desired behavioural change (self-reporting) can be achieved by (a) using personal contact - this also provides an opportunity to offer specific support to convicts from self-reporting but do not know how, (b) offering flexibility in the self-reporting date and location (PI), and (c) improving the content of the self-reporting call (by better highlighting the advantages and contrasting them with the disadvantages of not self-reporting). Human contact makes the threshold for convicts to possibly self-report much lower. Among other things, this helps ensure that latent requests for help are still picked up, and that targeted support can be offered to the convicted person and/or their family. The personal approach also makes it possible to involve the social environment in the self-reporting process and/or limit the negative impact of the call (and of the detention itself) on the social environment. Approaching convicts proactively (both a week after the call and a week before the reporting date) results in the convict in question not lapsing into a situation of passivity and procrastination/avoidance. Offering more low-threshold flexibility than is currently the case (written request for postponement, plus the obligation to provide evidence of urgency) could increase the willingness to report among the group with rational consideration. The behaviour of the group of spontaneous self-reporters supports this solution direction.

1 Introductie

1.1 Over zelfmelden

Veroordeelden die een vrijheidsstraf moeten ondergaan in een penitentiaire inrichting, kunnen worden opgeroepen om zichzelf op een vastgestelde datum bij een vastgestelde penitentiaire inrichting te melden.¹ Of een veroordeelde in aanmerking komt voor zelfmelding hangt af van bepaalde selectiecriteria en uitsluitingsgronden (zoals de aard en ernst van de sanctie, de lengte van de straf, en het strafbare feit zelf). Het selectieproces wordt sinds 1 januari 2020 namens de Minister voor Rechtsbescherming uitgevoerd door het CJIB-AICE.² De veroordeelde zal in de periode tussen het ontvangen van de oproep en de datum van zelfmelden niet worden aangehouden voor de tenuitvoerlegging van die specifieke vrijheidsstraf.³ De veroordeelde krijgt in plaats daarvan de gelegenheid om de detentie voor te bereiden en om haar of zijn zaken (gezin, werk, familie enzovoort) verzorgd achter te laten. Het bieden van de mogelijkheid tot zelfmelding heeft daarmee onder andere als doel de latere resocialisatie van de veroordeelde te bevorderen. Het gaat in principe om veroordeelden die ten tijde van de onherroepelijke veroordeling niet (meer) in voorarrest verblijven, en waarvoor de rechter het niet noodzakelijk acht om de strafrechtelijke beslissingen onmiddellijk ten uitvoer te leggen.

DJI definieert een 'zelfmelder' als "[een] veroordeelde met een onherroepelijke onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, die zichzelf dient te melden bij een penitentiaire inrichting voor het ondergaan van de opgelegde vrijheidsstraf (na een daartoe ontvangen oproep)". Om het (cruciale) verschil te kunnen maken tussen een 'zelfmelder' die zich binnen de wettelijke termijn meldt bij de PI in kwestie, en een 'zelfmelder' die dat niet doet, spreken we in dit rapport voor de periode tot aan het moment dat de wettelijke termijn voor aanmelden is verstreken, van 'veroordeelden met zelfmeldstatus'. Het label 'zelfmelders' reserveren we dan voor de 'veroordeelden met zelfmeldstatus' die zich daadwerkelijk (op tijd) hebben gemeld.⁴

Als een veroordeelde zich niet op de voorgeschreven datum meldt bij de gevangenis die in de oproepbrief staat, wordt hij of zij aangemeld voor de arrestantenprocedure (in het rapport noemen wij deze persoon een 'niet-zelfmelder'). Op dat moment verliest deze persoon de zelfmeldstatus en kan op elk moment worden aangehouden door de politie. Bij aanhouding wordt de veroordeelde vervolgens in een arrestantengevangenis met een sober basisprogramma geplaatst. Dat betekent onder andere dat de gedetineerde het grootste deel van de tijd op cel door moet brengen. Verder wordt ook minder rekening gehouden met de regio

---

¹ Zelfmeldbeleid OM, per 22 april 2016. [officielebekendmakingen.nl]

² Voor die tijd gebeurde dat door het OM, door gespecialiseerde officieren van justitie (executie-officier). Zie voor een analyse van de gevolgen van de overheveling van het OM naar de Ministerie voor de selectie van zelfmelders: (te Velde, Kats, Hanswijk, & Kuipers, 2020).

³ Art. 1.5 lid 4 Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen

⁴ Het komt soms voor dat een veroordeelde zonder zelfmeldstatus zichzelf uit eigen beweging meldt bij de politie (of in uitzonderlijke gevallen bij een PI). Voor deze groep gebruiken we in dit rapport de term 'spontane zelfmelder'. In juridisch opzicht worden deze veroordeelden als arrestanten beschouwd. Ze hebben immers geen status als zelfmelder. Dit geldt ook voor veroordeelden die wel de status van zelfmelder hebben gehad maar die zich te laat (nadat de meldingstermijn is verlopen) alsnog zelf melden ('spijtoptanten'). Die komen ook in het arrestantenregime terecht, ondanks het feit dat ze zichzelf in tweede instantie alsnog zelf gemeld hebben.

van de woonplaats bij de plaatsing. Die kan dus (veel) verder van de woonplaats liggen dan bij zelfmelding het geval zou zijn.

Standaard geldt in een penitentiaire inrichting (PI) het basisprogramma. Dit programma is beperkter aan activiteiten dan het plusprogramma. Het gedrag van een gedetineerde bepaalt voor welk programma hij of zij in aanmerking komt. Een gedetineerde die zes weken lang op alle onderdelen van de gedragsregels positief scoort, wordt 'gepromoveerd' naar een plusprogramma. Een zelfmelder die zichzelf meldt, hoeft deze zes weken niet te doorlopen en wordt bij binnenkomst direct in het plusprogramma geplaatst. De inhoud van het plusprogramma verschilt per penitentiaire inrichting, maar bevat over het algemeen extra activiteiten en meer vrijheden en verantwoordelijkheden.

Zelfmelden biedt dus evidente voordelen voor de veroordeelde, zoals meerdere weken van te voren weten wanneer de detentie zal plaatsvinden en directe plaatsing in een plusprogramma bij een PI in de buurt van de woonplaats. Zelfmelden heeft ook voordelen voor het justitiële systeem. Ten eerste kan DJI zich beter voorbereiden op de komst van een gedetineerde, wat plannings- en efficiëntievoordelen met zich meebrengt. DJI en de PI hebben namelijk geen invloed op de datum dat de politie een veroordeelde arresteert en deze instroomt in een PI. Daarnaast heeft het voor DJI en de politie (en de maatschappij in het verlengde daarvan) financiële voordelen als een veroordeelde zichzelf meldt, in plaats van dat deze gearresteerd moet worden. De kosten van een arrestatie verschillen per geval, maar zullen altijd hoger zijn dan wanneer een veroordeelde zichzelf bij de PI meldt. Omdat er geen capaciteit hoeft te worden ingezet, ontlast zelfmelden de lokale politie-eenheid.

1.2 Aanleiding onderzoek

In het vigerende beleid van het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) is het verhogen van de meldingsbereidheid van 'veroordeelden met zelfmeldstatus' (dat wil zeggen: verhogen van het *aantal* en *aandeel* 'zelfmelders') een belangrijk onderwerp. Het aantal veroordeelden dat een zelfmeldstatus toegewezen kreeg, lag in de periode 2014-2019 rond de 2.500 personen. Dit aantal is in 2020, vanwege de covidcrisis, gedaald, maar is daarna weer opgelopen tot circa 2.100 personen (2021)⁵. Hoewel zelfmelding voor de veroordeelde, althans op het eerste oog, evidente voordelen heeft, maakt in de praktijk minder dan de helft van de veroordeelden met zelfmeldstatus (40-50%) gebruik van deze optie.

Dit werpt de vraag op waarom een groot percentage van de veroordeelden met een zelfmeldstatus zich niet meldt (en de vervolgvraag hoe dit percentage eventueel verhoogd kan worden). Dat zijn ook de hoofdvragen in dit onderzoek:

Hoe kunnen we het aantal zelfmelders verhogen en het aantal niet-zelfmelders verminderen binnen de populatie veroordeelden met een zelfmeldstatus?

1.3 Doelstelling van het project en onderzoeksvragen

De probleemstelling van dit onderzoek luidt als volgt:

Wat zijn de oorzaken van de geringe meldingsbereidheid van de gestraften in de zelfmeldprocedure ('veroordeelden met zelfmeldstatus')?

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek (dat wil zeggen, waaraan de resultaten volgens ons zouden moeten bijdragen) is om het aantal zelfmelders te verhogen. Hiertoe is dit onderzoek er allereerst op gericht om inzicht te verschaffen in de beweegredenen van veroordeelden

---

⁵ Criminaliteit en Rechtshandhaving 2021 (WODC)

die in aanmerking komen voor zelfmelden. Andersom zal er ook inzicht moeten worden verschaft in de beweegredenen van niet-zelfmelders. Niet elke veroordeelde wordt geselecteerd om de status van zelfmelder te krijgen, deze selectie wordt gedaan door CJIB-AICE. De uitsluitingsgronden en selectiecriteria zijn wettelijk bepaald. Het effect van de selectie door AICE op de meldingsbereidheid valt buiten de scope van dit onderzoek

Op basis van deze inzichten kunnen gerichte oplossingsrichtingen geïdentificeerd worden die het percentage zelfmelders zouden kunnen verhogen.

De volgende onderzoeksvragen staan centraal in dit onderzoek:

1. Welke factoren spelen een rol bij het besluit van een veroordeelde met zelfmeldstatus om zich te melden bij de PI (zelfmelder)?
2. Welke factoren spelen een rol bij het besluit van een veroordeelde met zelfmeldstatus om zich niet te melden bij de PI (niet-zelfmelder)?
3. Komen er uit pilots met zelfmelders inzichten voor het verhogen van de meldingsbereidheid van veroordeelden met een zelfmeldstatus?
4. Welke oplossingsrichtingen kunnen bedacht worden om de meldingsbereidheid (van veroordeelden met een zelfmeldstatus) te verhogen?

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de zelfmeldprocedure in de theorie en in de praktijk besproken aan de hand van wetteksten en eerdere ervaringen uit pilot 3Noord Groningen. Vervolgens wordt het theoretische kader bestaand uit het COM-B model neergezet in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 beschrijft de methodiek die gebruikt is in het uitvoeren van dit onderzoek. Vervolgens worden de uitkomsten van de data-analyse besproken in hoofdstuk 5 en het verloop van het veldwerk, namelijk de interviews in de PI's, in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 gaan we in op de verschillende oplossingsrichtingen die voortkomen uit het onderzoek. Ten slotte stellen we in hoofdstuk 8 onze conclusies op en beantwoorden we de onderzoeksvragen.

2 De zelfmeldprocedure: theorie en praktijk

In dit hoofdstuk beschrijven we de achtergrondinformatie en context van het onderzoek. De informatie in dit hoofdstuk komt uit literatuuronderzoek en interviews met experts (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de interviewrespondenten). Eerst zullen we de zelfmeldprocedure beschrijven, waaronder de selectieprocedure en de inhoud en vorm van de zelfmeldoproep. Vervolgens gaan we in op eerdere praktijkervaringen met zelfmelders aan de hand van een pilot in de noordelijke provincies (Pilot 3Noord).

2.1 De zelfmeldprocedure

Namens de Minister voor Rechtsbescherming neemt het CJIB-AICE het besluit of een veroordeelde in aanmerking komt voor zelfmelden. Wanneer besloten is dat een veroordeelde de zelfmeldstatus krijgt, verstuurt het DJI-DIZ de oproep namens de Minister. DJI-DIZ behandelt ook de bezwaren en verzoeken tot uitstel naar aanleiding van de zelfmeldoproep. De zelfmeldoproep is een brief waarin de veroordeelde wordt verzocht zich op een bepaalde datum bij een PI te melden. Deze brief wordt begeleid door het informatieblad 'Naar de gevangenis'.⁶

2.1.1 De selectieprocedure

Sinds 1 januari 2020 is de Minister voor Rechtsbescherming verantwoordelijk voor het besluit of een veroordeelde in aanmerking komt voor zelfmelden. Deze beslissing wordt namens de Minister door CJIB-AICE genomen. Voor die tijd deed het OM de beoordeling voor een eventuele zelfmeldstatus.

AICE beoordeelt veroordeelden die ten tijde van onherroepelijke veroordeling niet (meer) in voorarrest verblijven en van wie de rechter geen noodzaak ziet om (delen van) de strafrechtelijke beslissingen direct ten uitvoer te leggen.⁷ AICE gaat vervolgens uit van zelfmelden ("**het is zelfmelden, tenzij...**"), maar heeft een aantal harde uitsluitingsgronden. Veroordeelden komen niet in aanmerking voor zelfmelden wanneer:⁸

- De vrijheidsbenemende sanctie is opgelegd voor een misdrijf als bedoeld in artikel 70, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht, voor zover de veroordeelde geen jeugdige is. Dit zijn misdrijven waarop gevangenisstraffen van **twalf jaar of meer** zijn gesteld en een aantal specifieke zedendelicten bij minderjarigen;
- De vrijheidsbenemende sanctie de toepassing van **gijzeling** betreft. Gijzeling betreft het opsluiten in een Huis van Bewaring van iemand die openstaande boetes, opgelegd door de rechter, niet kan of wil betalen (Centraal Justitieel Incassobureau, n.d.);
- De veroordeelde niet beschikt over een **betrouwbaar en bruikbaar adres**, waardoor de oproep niet ontvangen kan worden.

---

⁶<https://www.dji.nl/binaries/dji/documenten/publicaties/2020/08/25/informatieblad-dji-zelfmelders/informatieblad-dji-zelfmelders-web.pdf>

⁷ Beleidsregels tenuitvoerlegging strafrechtelijke en administratiefrechtelijke beslissingen 2021, toelichting Artikel 2:4

administratiefrechtelijke beslissingen 2021, Artikel 2:4 lid 1.

⁸ Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen 2019, Artikel 2:1 lid 1

Adressen worden betrouwbaar en bruikbaar geacht wanneer deze 1) door het OM aangeleverd worden, of 2) geverifieerd kunnen worden in de BRP en/of via de advocaat bekend zijn en, wanneer het een buitenlands adres betreft, of 3) dit een bekend adres is en bijvoorbeeld bij uitschrijving uit de BRP is achtergelaten.⁹

AICE bepaalt vervolgens per casus of de zelfmeldstatus wel of niet wordt toegekend. Hierbij wordt in de tenuitvoerlegging rekening gehouden met de belangen van (de resocialisatie van) de veroordeelde, de slachtoffers en nabestaanden en de veiligheid van de samenleving.¹⁰ Bij de afweging om iemand op te roepen worden in ieder geval de volgende factoren meegenomen:¹¹

- De aard en de ernst van de vrijheidsbenemende sanctie en de gevolgen die dit kan hebben voor de mogelijke start van de tenuitvoerlegging;
- De mate waarin de rechtsorde geschokt is door het strafbare feit;
- De psychische gesteldheid van de veroordeelde en de daaruit voortvloeiende veiligheidsrisico's;
- Of een veroordeelde zich naar aanleiding van eerdere zelfmeldoproep heeft gemeld (als iemand zich eerder heeft gemeld kan dit bevorderend werken voor een mogelijke volgende oproep);
- Of een veroordeelde eerder niet heeft meegewerkt aan de tenuitvoerlegging van een vrijheidsbenemende sanctie;
- Of de veroordeelde nog minderjarig was ten tijde van de oplegging van de vrijheidsbenemende sanctie (minderjarigen krijgen altijd de zelfmeldstatus).

Wettelijk gezien wordt in de beoordeling van de zelfmeldstatus meegenomen of iemand eerder gehoor heeft gegeven aan de zelfmeldoproep. Echter geeft AICE aan dat dit in de praktijk geen rol speelt. AICE selecteert altijd in het belang van de veroordeelde (en de efficiëntie van de keten) en daar hoort zelfmelden bij: "*Geen zin (veroordeelde zal wel niet komen opdagen) is geen reden om een persoon niet te selecteren voor zelfmelden*". Met andere woorden, voormalige niet-zelfmelders kunnen opnieuw geselecteerd worden voor zelfmelding, en dat gebeurt voor zover wij weten ook op grote schaal.

De hoeveelheid informatie die AICE tot zich kan nemen, verschilt per veroordeelde. AICE heeft toegang tot (een deel van) het executiedossier van Justid en kan op basis daarvan de eerste twee factoren (de opgelegde straf en het delict) beoordelen.¹² De hoeveelheid informatie die beschikbaar is over de psychische gesteldheid van een veroordeelde verschilt sterk van geval tot geval. Wanneer iemand op basis van één zaak en één gevangenisstraf beoordeeld moet worden, is de informatie zeer summier. Wanneer iemand al meerdere zaken heeft gehad of rapportages van de reclassering heeft, is er veel meer informatie beschikbaar. AICE heeft door privacywetgeving ook geen toegang tot de informatie of iemand bijvoorbeeld in een zorgmachtiging loopt of in een traject zit met sociale werkers. Ook heeft het maar toegang tot een beperkt aantal Veiligheidshuizen. AICE geeft aan dat dit een sterke belemmering is in het persoonsgericht beoordelen tijdens de zelfmeldprocedure.

De namen van veroordeelden die de zelfmeldstatus ontvangen, worden doorgegeven aan DJI. DJI verstuurt de zelfmeldoproep via de reguliere post naar de veroordeelde.¹³ Voor

---

⁹ Bron: interview

¹⁰ Artikel 6:1:3 van het Wetboek van Strafrecht

¹¹ Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen 2019, Artikel 2:1 lid 2

¹² Justid is de Justitiële Informatiedienst, zie <https://www.justid.nl>.

¹³ Vanwege de hoge kosten (circa €9/brief) worden brieven niet per aangetekende post verstuurd (bron: interviews).

veroordeelden die na beoordeling niet de zelfmeldstatus ontvangen hebben, wordt direct een last tot aanhouding uitgevaardigd richting de politie.¹⁴ Wanneer de veroordeelde wordt gearresteerd ligt aan o.a. de capaciteit van de betrokken politie-instantie.

2.1.2 De zelfmeldoproep

Wanneer iemand door de rechter een vrijheidsstraf is opgelegd, AICE de zelfmeldstatus heeft toegekend, en er plaats is in een geschikte PI verstuurt DJI-DIZ een oproep naar deze persoon. Deze oproep bevat een brief met de datum waarop iemand geacht wordt zich te melden bij een PI. De oproep bevat daarnaast een informatieblad met informatie over hoe een veroordeelde zich voor kan bereiden op het verblijf in de gevangenis. In de regel moet het dossier van de veroordeelde binnen 28 dagen bij AICE liggen. Daarna heeft AICE vijf dagen voor de beoordeling en kan DJI de zelfmeldoproep versturen. In de praktijk kan hier door verscheidene redenen vertraging inkomen.

De brief

Veroordeelden met een zelfmeldstatus ontvangen een brief, een blanco versie van de brief staat in Bijlage 7. In deze brief staat:

- Dat de rechter een vrijheidsstraf heeft opgelegd en dat de persoon zich bij de gevangenis moet melden om deze straf te ondergaan;
- Wanneer en bij welke PI deze persoon zich moet melden;
- Dat de persoon zelf naar de gevangenis moet reizen en wanneer er tijdens de reis vertraging is de persoon direct telefonisch contact met de gevangenis op moet nemen;
- De straf waarvoor de persoon is opgeroepen;
- Het feit dat de oproep vervalt indien zich feiten en/of omstandigheden voordoen waardoor de persoon niet langer in aanmerking komt voor de zelfmeldprocedure;
- De documenten die de persoon mee moet nemen;
- Bezwaar of uitstel:
  - Wanneer iemand het niet eens is met de oproep heeft deze zeven dagen na dagtekening om schriftelijk bezwaar te maken;
  - Wanneer iemand door zeer dringende omstandigheden op de genoemde datum niet naar de gevangenis kan komen, kan deze per e-mail of per brief een verzoek tot uitstel indienen. De melddatum uit de brief blijft staan totdat de veroordeelde schriftelijk antwoord heeft ontvangen op het verzoek tot uitstel.
- Wat er gebeurt als iemand zich niet meldt:
  - Dat de persoon in het geval van niet melden wordt aangemeld voor arrestatie en op ieder moment door de politie kan worden aangehouden;
  - Dat de persoon na arrestatie terecht komt in een gevangenis met een arrestantenregime waar het anders aan toegaat dan in de gevangenis waar de persoon zich had moeten melden;
  - Dat er dan slechts een basisprogramma is met beperkte activiteiten en de persoon het grootste deel van de tijd in een cel zit;
  - Dat er dan geen tijd meer is om privé zaken te regelen en er bij de plaatsing geen rekening wordt gehouden met de regio van de woonplaats.

---

¹⁴ Beleidsregels tenuitvoerlegging strafrechtelijke en administratiefrechtelijke beslissingen 2021, Artikel 2:4 lid 3

- Dat er bij de brief een informatieblad met algemene informatie over het verblijf in de gevangenis, hoe daarop voor te bereiden en waar de persoon met vragen terecht kan.

Wat nadrukkelijk niet in deze oproep staat, zijn de voordelen van zelfmelden. In de brief staat wel dat een veroordeelde in een arrestantenregime belandt als zij of hij zich niet op tijd meldt (echter niet dat dit meestal inhoudt dat de veroordeelde ver weg van het woonadres kan worden geplaatst, en in veel gevallen dan in een tweepersoonscel). In de brief staat niet expliciet vermeld dat een zelfmelder in het plusprogramma wordt geplaatst (en wat dat programma dan in de praktijk inhoudt).¹⁵

Het informatieblad 'Naar de gevangenis'

De zelfmeldoproep bevat, naast de brief, ook een generiek informatieblad voor veroordeelden 'Naar de gevangenis'.¹⁶ Hierin staat onder andere:

- Wat moet u regelen voor u zich meldt?
- Reiskosten?
- Wat mag u meenemen naar de gevangenis?
- Wat gebeurt er in de gevangenis?
- Welke voorzieningen zijn er in de gevangenis?
- Heeft u vragen?
- Voorwerpen op cel.

2.2 Eerdere praktijkervaringen

In 2015 werd het nationale innovatieprogramma "Koers en Kansen" geïnitieerd door het Ministerie van Justitie en Veiligheid (Gunnink, Althoff, & van der Wolf, 2022). Dit leer- en ontwikkelprogramma bood gelegenheden aan organisaties die betrokken zijn bij de tenuitvoerlegging van sancties om problemen te identificeren en met oplossingen te experimenteren. Hierbij was er specifiek aandacht voor het verminderen van recidive. Het programma "Koers en Kansen" bood de deelnemende organisaties de mogelijkheid om hun praktijkervaringen te benutten voor het opzetten van pilotprojecten.

Binnen de context van het zelfmeldingsonderwerp kwamen twee projecten voort uit dit initiatief die relevant leken voor deze studie: de '3Noord' pilot in de Noordelijke drie provincies en de 'Kleinschalige Voorzieningen Middelburg (KVM)' pilot in de provincie Zeeland. We hebben gesproken met betrokkenen van beide pilots. Daarnaast hebben we jaarverslagen en andere documentatie geanalyseerd.

Uit deze analyse en gesprekken bleek dat de uitkomsten van pilot KVM in Zeeland vanwege de strenge selectiecriteria (waardoor relatief weinig veroordeelden met zelfmeldstatus in aanmerking kwamen voor deelname) en de focus op de behandeling van personen tijdens detentie minder relevant te zijn voor het onderwerp van de onderhavige studie (namelijk het verhogen van de meldingsbereidheid van veroordeelden met zelfmeldstatus). De uitkomsten van de pilot KVM worden daarom niet verder beschreven in dit rapport.

De pilot 3Noord bleek wel zeer relevant te zijn voor het onderhavige onderzoek. De pilot bereikte een meldingspercentage van 73% in de provincie Groningen, tegenover het landelijk

---

¹⁵ Die staat wel vermeld in een ander generiek informatieblad van DJI voor gedetineerden: <https://www.dji.nl/binaries/dji/documenten/publicaties/2020/09/23/informatieblad-promoveren-en-degraderen-gedetineerden/informatieblad-promoveren-en-degraderen-gedetineerden.pdf>

¹⁶ Zie voetnoot 6.

gemiddelde van 45% in hetzelfde jaar. Interessante factoren hierbij waren veel persoonlijk contact, flexibiliteit en ruimte voor individuele aanpakken en oplossingsrichtingen. De gebruikte methode en behaalde resultaten worden hieronder verder besproken.

2.2.1 Achtergrond

Het pilotproject 3Noord (P3Noord) is opgestart in 2018 vanuit de provincies Friesland, Groningen en Drenthe. Binnen dit project bundelen de drie provincies hun krachten met PI Leeuwarden en PI Veenhuizen, met als primair doel "het minimaliseren en idealiter voorkomen van schade veroorzaakt door detentie" (Gunnink, Althoff, & van der Wolf, 2022). De focus van dit project is gericht op het verstevigen van de zorg vóór de daadwerkelijke gevangenisopname van veroordeelden met een zelfmeldstatus. Dit omvat zorg die traditioneel wordt geboden in de herstelfase voor ex-gedetineerden (dus na detentie), maar nu wordt ingezet als een voorzorgsmaatregel (dus voor detentie).

In het project is bewust gekozen voor een gepersonaliseerde en individuele benadering om in samenwerking met de betrokkene een op maat gemaakt actieplan te ontwikkelen, met als doel de schadelijke gevolgen van detentie tot een minimum te beperken en recidive te verminderen. Met name vanwege de tijdige aankondiging van hun naderende gevangenisstraf (zes weken voorafgaand aan de detentie) ligt de focus binnen de pilot op de groep van veroordeelden met zelfmeldstatus. Door de oproepbrief weet deze groep een aantal weken van te voren dat ze in detentie moeten, dit biedt een duidelijke periode waarin aanvullende voorzorgsmaatregelen kunnen worden getroffen door de pilot.

Het pilotproject is uitgevoerd in de drie Noordelijke provincies, Friesland, Groningen en Drenthe. Hoewel deze provincies gezamenlijk aan hetzelfde project deelnamen en regelmatig overleg pleegden, koos elke provincie voor een enigszins unieke aanpak. Daarbij komt dat de dataverzameling en rapportage voor de provincie Groningen meer compleet is dan voor de andere provincies. Voor dit onderzoek hebben wij voornamelijk contact gehad met de provincie Groningen. Door de RUG is in 2021 een evaluatie van het gehele project uitgevoerd waarbij ook werd gekeken naar het verschil in werkwijzen tussen de provincies. De andere twee provincies kunnen dus wel als benchmark voor de werkwijze in Groningen fungeren.

2.2.2 Werkwijze

De pilot komt in actie als de eerste stappen van het proces al op de reguliere wijze zijn doorlopen. De reguliere stappen omvatten het proces van toekenning van de zelfmeldstatus door AICE, waarna DJI-DIZ het over neemt en bepaalt waar en wanneer de persoon met zelfmeldstatus zich bij de PI moet melden en de officiële oproepbrief wordt verstuurd.

Als de bovengenoemde stappen zijn doorlopen, wordt de lijst van veroordeelden met zelfmeldstatus gedeeld met de vertegenwoordiger van DJI die betrokken is bij het '3Noord' pilotproject. Daarna start de pilot en worden de volgende stappen genomen:

1. *Informatieoverdracht.* De betrokken liaison van de DJI verspreidt de lijst namen van veroordeelden met een zelfmeldstatus naar de relevante betrokkenen, dit betreft zowel medewerkers van de gemeente als casemanagers in de PI.
2. *Screening.* De ontvangers van de lijst doen een eerste screening. Dit houdt in dat er wordt nagegaan of de veroordeelde al bekend is in hun systemen (e.g. bekend bij de reclassering, wijkteams, sociale zorg, etc.). De uitkomst van de screening bepaalt niet of de veroordeelde met zelfmeldstatus mee mag doen aan de pilot maar bepaalt wel voor welke route wordt gekozen in het leggen van contact met deze persoon. Er wordt geen selectie gemaakt in de groep veroordeelden met zelfmeldstatus binnen deze pilot. Bijvoorbeeld, als de veroordeelde al een vertrouwensrelatie heeft met een

medewerker van de sociale zorg dan wordt er voor gekozen om deze medewerker te betrekken bij het contactleggen. Als uit de screening blijkt dat de veroordeelde een geschiedenis heeft van agressie tegenover ambtenaren dan wordt er voor gekozen om contact te leggen in het bijzijn van bijvoorbeeld de wijkagent.

3. *Contact leggen.* Na de screening wordt de methode van contact leggen bepaald, deze methodes kunnen onderverdeeld worden in twee typen: (a) versturen van een brief waarin wordt gevraagd om contact op te nemen binnen 5 dagen; (b) contact laten leggen door een al betrokken instantie. Als wordt gekozen voor methode (a) en er wordt niet gereageerd op de brief dan gaat iemand van de pilot langs bij de veroordeelde met zelfmeldstatus om zo te proberen contact te leggen.
4. *Plan opstellen.* Als een gesprek plaatsvindt worden de vijf basisvoorwaarden¹⁷ (gehanteerd door de DJI) als startpunt genomen om een plan van aanpak op te stellen. Samen wordt gekeken naar elk aspect van het leven van de veroordeelde, wat de impact van detentie zou kunnen zijn en hoe deze schade zo veel mogelijk voorkomen/verminderd zou kunnen worden. Hieruit volgt een plan van aanpak met vervolgstappen. Er wordt ook teruggekoppeld naar de betrokken casemanager in de PI over het contact met de veroordeelde.

Binnen het kader van het pilotproject onderhoudt de veroordeelde met zelfmeldstatus zelf zoveel mogelijk het contact met de contactpersonen van het pilotprogramma. De begeleiders initiëren wel actief het eerste contact met de persoon met zelfmeldstatus, voor zover de veroordeelde nog niet zelf heeft gemeld bij de gemeente, of zichzelf al heeft gemeld bij de PI uit de oproep.

Ongeveer een week vóór het verstrijken van de zes weken durende termijn voor zelfmelding, nemen de begeleiders opnieuw contact op met de veroordeelde met een zelfmeldstatus. Dit contact dient om de voortgang van de veroordeelde met zelfmeldstatus te bespreken, en om te peilen of er eventuele aanvullende hulpvragen of uitdagingen zijn die tijdens het verblijf in de PI kunnen worden aangepakt. Het blijft echter een kernpunt voor de pilot dat de veroordeelde met zelfmeldstatus uiteindelijk zelf verantwoordelijk is voor zijn of haar eigen plan en eigenaar blijft van dit plan. Het opgestelde plan vergezelt de persoon ook naar de gevangenis, en de toekomstige casemanager van de veroordeelde met zelfmeldstatus wordt eveneens geïnformeerd over dit plan.

Verskil werkwijze provincie Groningen met provincies Friesland en Drenthe

Het pilotproject is in 2021 door de Rijksuniversiteit Groningen geëvalueerd. Hierbij is ook gekeken naar het verschil in werkwijze van de drie provincies. Zoals eerder genoemd hebben wij gekozen om ons te focussen op de provincie Groningen. Desondanks is het interessant om te kijken waar de verschillen in werkwijze ligt en hoe dit tot een ander resultaat heeft kunnen leiden (een hoger of lager zelfmeldpercentage). De werkwijze tussen de provincie Groningen en de provincies Friesland en Drenthe verschilt op een aantal aspecten:

Informatievoorziening:

- In Groningen en Friesland is de informatievoorziening omtrent het project centraal belegd. Alle informatie komt centraal binnen en wordt vervolgens verdeeld naar de betrokken partijen, zoals gemeenten. In Drenthe daarentegen is de informatievoorziening lokaal belegd. Voor vijf gemeenten wordt de informatie naar het ZVH (Zelfmelders Vangnet Herziene aanpak) Drenthe gestuurd, terwijl voor de andere

---

¹⁷ De vijf leefgebieden of basisvoorwaarden die door de DJI gehanteerd worden zijn 1) identiteitsbewijs; 2) onderdak; 3) werk en inkomen; 4) schuldenaanpak en 5) zorg. (bron: dji.nl basisvoorwaarden re-integratie)

zeven gemeenten de informatie direct naar de nazorgcoördinatoren of contactpersonen van die gemeenten wordt gestuurd.

Casusbehandeling:

- In Groningen worden alle casussen opgepakt door de coördinator, die het vervolgens uitzet bij verschillende partijen of contactpersonen van gemeenten indien nodig. In Friesland en Drenthe is elke gemeente zelf verantwoordelijk voor het oppakken van de casussen. Dit resulteert in verschillen in de aanpak van contact leggen met de zelfmelder en hoe actief en ervaren professionals zijn in het benaderen van de zelfmelder.

Contact zoeken:

- Alle provincies proberen aan te sluiten bij bestaande structuren rondom de zelfmelder, zoals hulpverlening, om te voorkomen dat er veel verschillende personen betrokken zijn bij een zelfmelder en om vertrouwde contacten te behouden.

Informatie opvragen:

- Het opvragen van informatie voorafgaand aan het contact met de zelfmelder varieert tussen de provincies. In Groningen en Friesland wordt dit consequent gedaan, waarbij informatie wordt gedeeld wanneer dit als noodzakelijk wordt beschouwd. In Drenthe is dit afhankelijk van de professional.

Aanleveren van informatie voor monitoring:

- De manier waarop informatie wordt aangeleverd voor de monitoring verschilt ook. In Groningen wordt een format ingevuld door de coördinator van het project en de procesondersteuner van het ZVH. In Drenthe wordt informatie vanuit verschillende gemeenten naar de coördinator van het project gestuurd, terwijl in Friesland de vragenlijsten voor het format vanuit het ZVH Friesland naar de gemeenten worden gestuurd voor invulling.

Daarnaast worden in Friesland en Drenthe Triage en Regietafels opgezet om informatie over gedetineerden en zelfmelders te bespreken en veiligheidsrisico's in te schatten. In Drenthe bestaat ook een Drents Overleg Gedetineerden (DOG) om casussen te bespreken en samenwerking tussen gemeenten te bevorderen.

2.2.3 Uitkomsten

In dit gedeelte richten we ons op de resultaten zoals gepresenteerd in het jaarverslag van 2022 voor de provincie Groningen. Deze provincie is gekozen vanwege haar nauwkeurige gegevensadministratie. Volgens de rapportage heeft in het jaar 2022 uiteindelijk 73% van de personen met een zelfmeldstatus in de provincie Groningen zich bij de PI gemeld, in vergelijking met het landelijk gemiddelde van 45% in hetzelfde jaar. Van de 101 geregistreerde veroordeelde met zelfmeldstatus is er contact gelegd met ten minste 95 personen. Binnen de groep zelfmelders heeft 71% een extra brief ontvangen vanuit de pilot, waarvan vervolgens 40% actief contact heeft gezocht met de pilot. Voor 24% van de groep is besloten om via een betrokken professional contact te leggen.

Tijdens het contact met de veroordeelde met zelfmeldstatus is gebleken dat 82% van de groep een hulpvraag had, terwijl 7% geen hulpvraag had. In het geval van 11% van de groep werd er aangegeven dat er geen hulpvraag was maar hebben de betrokken professionals gekozen om wel een zorg- of veiligheidsactie te ondernemen.

Een aanzienlijk deel van de hulpvragen (meer dan een derde) betrof zorgbehoeften (zoals het mogen voltooien van een zorgtraject in de geestelijke gezondheid, of het vinden van vervanging voor mantelzorg). Andere gestelde vragen hadden betrekking op huisvesting, gezin, werk, schulden en diverse andere zaken. Vanuit de diversiteit van casussen en de individuele aanpak van de pilot is het ook interessant om enkele individuele casussen (kwalitatief) te benoemen.

Verschillende casussen tonen aan dat tijdens het contact vaak toch hulpvragen naar voren komen bij de veroordeelde met zelfmeldstatus. Dit kan bijvoorbeeld gaan over het bemiddelen tussen de veroordeelde en de werkgever, om ervoor te zorgen dat de veroordeelde na detentie niet werkloos terugkeert. Verder is het mogelijk om via nauw contact met de case-manager en de PI te onderzoeken hoe het best kan worden omgegaan met eventuele trauma's die tijdens detentie zijn opgelopen, of hoe contact met bepaalde criminele connecties kan worden vermeden tijdens detentie. Tot slot kunnen de begeleiders ook een rol spelen in het minimaliseren van schade voor de omgeving. Dat kan bijvoorbeeld door aanwezig te zijn bij gesprekken waarin de veroordeelde met zelfmeldstatus aan zijn of haar partner en/of kinderen uitlegt dat hij of zij moet zitten. Hierbij wordt tevens gekeken of de omgeving wellicht specifieke hulpvragen heeft als gevolg van de toekomstige afwezigheid van de veroordeelde.

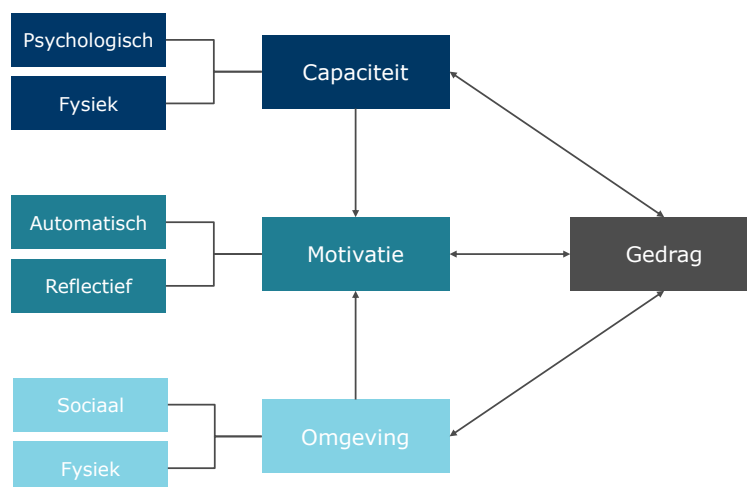
De cijfers van de meldingsbereidheid in de provincie Groningen laten zien dat de gebruikte aanpak leidt tot een veel groter percentage zelfmelders dan landelijk het geval is (72% tegenover 45% landelijk gemiddelde over 2022). Daarnaast boost Groningen met het hoogste zelfmeldpercentage van de drie deelnemende provincies, Friesland kwam op 62% en Drenthe op 43% in 2022. In Groningen is gekozen voor een centraal proces met een centrale coördinator. Hierdoor kan de coördinator en het centrale team snel veel ervaring opbouwen in het proces uitvoeren (bijv. informatie uitvragen bij betrokken instanties, contact leggen en behouden met de veroordeelde). In Friesland en Drenthe waren gemeentes zelf verantwoordelijk voor de casus behandeling, veel gemeentes hadden met een handvol casussen te maken per jaar en hadden weinig kans om ervaring op te bouwen met het proces. De methodes en oplossingsrichtingen die gebruikt zijn in P3Noord Groningen zullen worden vergeleken met de uitkomsten van dit onderzoek.

3 Theoretisch kader: Het COM-B gedragsmodel

In dit onderzoek proberen we de redenen te achterhalen waarom zelfmelders zich wel melden, en waarom niet-zelfmelders dit niet doen. Het uiteindelijk doel hiervan is om de meldingsbereidheid onder de groep veroordeelden met een zelfmeldstatus te vergroten. Niet-zelfmelders hebben waarschijnlijk verschillende redenen om zichzelf niet te melden, en dat vraagt waarschijnlijk ook om verschillende remedies (voor zover die er voor die specifieke categorie zijn).

Voor het in kaart brengen van de factoren die een rol spelen bij het gedrag van non-zelfmelden, gebruiken we het COM-B model als kapstok. Het COM-B model (Michie, Van Stralen, & West, 2011) biedt een theoretisch kader om gedrag te begrijpen en interventies te ontwikkelen om gedragsverandering teweeg te brengen. In de context van dit onderzoek noemen we dit oplossingsrichtingen. In het vervolg van dit rapport zullen we de factoren die uit het onderzoek komen presenteren binnen dit model. Hierbij merken we op voorhand op dat de redenen vaak niet precies binnen het model vallen, maar dat ze soms op verschillende plekken geplaatst kunnen worden en ook interactie met elkaar kunnen hebben. Wanneer dit het geval is, zullen we dit aangeven.

Het model (Figuur 1) beschrijft de interactie tussen drie componenten: capaciteit (*capability*), omgeving (*opportunity*) en motivatie (*motivation*). De componenten capaciteit en omgeving beïnvloeden motivatie en gezamenlijk bepalen ze of bepaald gedrag (*behaviour*) wordt uitgevoerd. Daarnaast kan het uitvoeren van gedrag ook weer invloed hebben op de capaciteit, de motivatie en de omgeving (aangegeven met dubbele pijlen in Figuur 1). Volgens dit model kan gedragsverandering plaatsvinden wanneer een persoon zowel (1a) fysiek als (1b) psychologisch capaciteit heeft, de (2) omgeving het toelaat en de (3) motivatie heeft om het gewenste gedrag te vertonen (West & Michie, 2020). Deze factoren zijn niet binair en hebben ook invloed op elkaar, de mate waarin een persoon beter scoort op de genoemde factoren vergroot de kans op het uiteindelijk vertonen van een bepaald gedrag. In dit hoofdstuk zullen we het COM-B gedragsmodel als theoretisch kader bespreken in de context van zelfmelden.

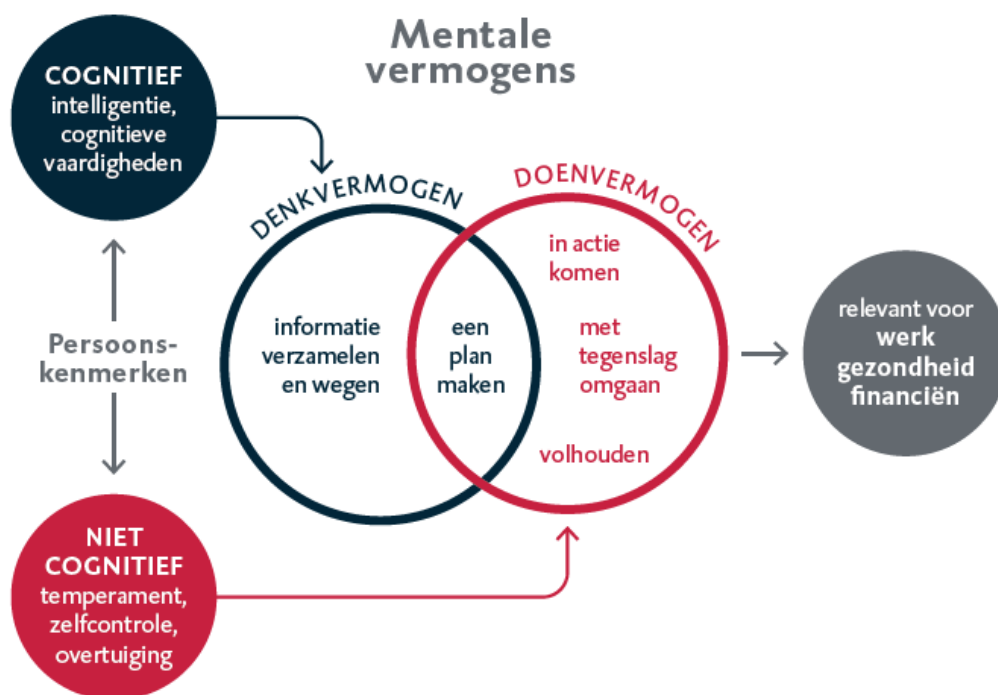
Figuur 1. Het COM-B model, vertaald uit West & Michie (2020).

3.1 Capaciteit

Capaciteit heeft betrekking op de fysieke en psychologische aspecten die het vermogen van een persoon beïnvloeden om gewenst gedrag uit te voeren, zoals de mentale toestand, kennis, vaardigheden en fysieke gesteldheid (West & Michie, 2020).

Personen met een Lichte Verstandelijke Beperking (LVB) kunnen belemmeringen ervaren op het gebied van psychologische capaciteit (*psychological capability*) als ze moeite kunnen hebben met het verwerken van informatie, het begrijpen van complexe procedures en het leggen van oorzaak-gevolgrelaties (Ministerie van Financiën, 2019). Dit kan leiden tot onduidelijkheid over wat er in de oproepbrief staat en wat er van hen verwacht wordt. Daarnaast kunnen zij ook moeite hebben met plannen en het inschatten van hun eigen prestaties en mogelijkheden (Ministerie van Financiën, 2019). Dit kan van invloed zijn op hun intenties en motivatie om zichzelf te melden.

Naast denkvermogen, waarbij cognitieve vaardigheden en intelligentie centraal staan, speelt ook doenvermogen een belangrijke rol bij het uitvoeren van gedrag. Met doenvermogen wordt bedoeld op non-cognitieve vermogens, zoals het stellen van doelen, het maken van plannen, in actie komen, volhouden en om kunnen gaan met tegenslag en verleidingen. Aan de basis van dit doenvermogen liggen een drietal persoonskenmerken: (i) temperament, (ii) zelfcontrole en (iii) overtuiging (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2017; Kenniscentrum voor beleid en regelgeving, 2023).

Figuur 2. Conceptueel model van mentale vermogens (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2017, p. 26)

Doenvermogen wordt beïnvloed door de context waarin de persoon zich op dat moment bevindt (zie ook de volgende sectie Omgeving). Wanneer veroordeelden een laag doenvermogen hebben, kunnen ze zich op dat moment niet toe zetten zichzelf te melden. Doenvermogen is geen statisch gegeven: door de tijd kan het doenvermogen toenemen of afnemen.

Self-efficacy gaat over het vertrouwen van een persoon in de eigen bekwaamheid om met succes invloed uit te oefenen op zijn of haar omgeving. Als mensen geloven dat ze voldoende bekwaam zijn om een taak uit te voeren, vergroot het de kans dat die taak met een positief resultaat wordt afgerond (Bandura, 1994). Wanneer mensen daarentegen een lage *self-efficacy* hebben, en niet in hun eigen bekwaamheid geloven, dan lijken taken moeilijker dan ze in werkelijkheid zijn. Veroordeelden kunnen bijvoorbeeld op voorhand al denken dat ze zaken niet geregeld krijgen voor hun melddatum en zich daarom niet melden. *Self-efficacy* is beïnvloedbaar en succeservaringen versterken de *self-efficacy*. Het is dus zaak om mensen zo te ondersteunen dat ze het gevoel hebben dat ze zelf stappen hebben gezet, en dat het succes aan hun eigen handelingen zijn toe te schrijven. Wanneer iemand zichzelf in dit geval dan daadwerkelijk zelf meldt, kan dit ook later weer positieve gevolgen hebben voor de *self-efficacy* van de gedetineerde, en dus voor diens functioneren bij terugkeer in de maatschappij.

Het ontvangen van een oproepbrief kan daarnaast gevoelens van angst en stress teweegbrengen. Dit kan leiden tot risicomijdend gedrag en de keuze voor directe, korte termijn beloningen (Haushofer & Fehr, 2014). Acute stress kan daarnaast mentale prestaties verminderen en het vermogen om helder na te denken en weloverwogen beslissingen te nemen belemmeren en hebben daarmee invloed op denk- en doenvermogen (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2017). Langdurige stress als gevolg van bijvoorbeeld armoede of werkloosheid kan ook het werkgeheugen aantasten, de cognitieve flexibiliteit verminderen en gewoontegedrag (ingesleten gedrag met lage activatiedrempel) bevorderen. Het vervallen in gewoontegedrag kan ertoe leiden dat mensen, bijvoorbeeld uit laksheid, geen aandacht besteden aan overheidsbrieven (Schoenmakers, de Groot, van Zanten, van Rooyen, & Baars, 2017).

Ook problematisch middelengebruik kan door verminderde wilskracht en zelfregulatie de capaciteit beïnvloeden (Brown, 1998). Wanneer iemand verslaafd is, zal die persoon in veel gevallen de voorrang geven aan het op korte termijn gebruik van dat middel in plaats van zich te melden bij een gevangenis waar dat middel niet gebruikt kan worden. Daarnaast gaat middelengebruik vaak gepaard met een lage *Self-efficacy* (Kadden & Litt, 2011).

3.2 Omgeving

Omgeving verwijst naar externe factoren die gedrag mogelijk maken of in de weg staan en omvat zowel sociale invloeden (zoals de invloed van personen en instanties in de sociale omgeving) en fysieke omstandigheden (zoals financiële en materiële middelen) (West & Michie, 2020). Iemand kan bijvoorbeeld belemmeringen ervaren door een gebrek aan sociale steun of beperkte toegang tot diensten. Deze belemmeringen kunnen het moeilijk maken om voorzorgsmaatregelen te treffen voor de periode van afwezigheid, zoals het overdragen van (financiële) verplichtingen of zorg voor familieleden (Schoenmakers, de Groot, van Zanten, van Rooyen, & Baars, 2017). Dit is het terrein waar de pilot P3Noord zich met name (met succes) op richt.

Fysieke belemmeringen, zoals gebrek aan vervoer, kunnen er ook toe leiden dat een persoon zich niet meldt. De envelop van de zelfmeldoproep bevat bijvoorbeeld geen busticket; de veroordeelden moeten zelf het vervoer naar de PI regelen. Hier zit ook een relatie met doenvermogen (zie hiervoor onder Capaciteit); om het gebrek aan vervoer te overkomen heeft iemand meer doenvermogen nodig.

Ook kunnen er problemen spelen rondom de timing van de zelfmelddatum. Deze timingproblemen kunnen komen bijvoorbeeld door een zorgtaak, door een werkklus, maar ook door een al geplande vakantie. Ook hier vereist het overkomen van deze belemmeringen doenvermogen. Wanneer het bekende verblijfadres niet up-to-date is, kan dakloosheid of een

instabiele woonsituatie er daarnaast voor zorgen dat de zelfmeldoproep de veroordeelde niet bereikt (Schoenmakers, de Groot, van Zanten, van Rooyen, & Baars, 2017).

Tenslotte kampt een groot deel van de gevangenenpopulatie met schulden. Tachtig procent van de gedetineerden die uitstroomde in 2014 had voorafgaand aan detentie schulden (Weijters, Rokven, & Verweij, 2018). Meer dan de helft van deze gedetineerden heeft schulden bij het CJIB en ongeveer 30% bij de zorgverzekeraar (Weijters, Rokven, & Verweij, 2018). Het aandeel re-integratiekandidaten en kortverblijvenden met schulden lijkt de laatste jaren overigens wel af te nemen (Boschman, Teerlink, & Weijters, 2020). Het hebben van schulden kan het besluit om zelf te melden beïnvloeden. Tijdens detentie kan er immers geen geld worden verdiend met werken en wordt de uitkering stopgezet. Een gebrek aan inkomen door detentie kan tot grote problemen leiden, ook en vooral omdat veel van de schulden vaak 'informeel' zijn (bijvoorbeeld bij een crimineel contact). Deze mensen zullen de detentie daarom mogelijk zo lang mogelijk uit proberen te stellen en zich niet zelf melden.¹⁸

3.3 Motivatie

Capaciteit en Omgeving hebben invloed op de derde component: Motivatie. Motivatie verwijst naar mentale processen die gedrag aansturen en kan worden onderverdeeld in automatische motivatie, bestaande uit emotionele reacties en gewoonteprocessen, en reflectieve motivatie, wat het gevolg is van analytische besluitvorming (West & Michie, 2020).

Personen kunnen een rationele (reflexieve) beslissing maken om zich niet te melden, waarbij ze de kosten en de baten tegen elkaar afwegen. Financieel kwetsbare personen kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om zich niet te melden vanwege de mogelijke verslechtering van hun financiële situatie en het verlies van essentiële aspecten in hun leven. Deze reflectieve motivatie wordt sterk beïnvloed door de componenten Capaciteit en Omgeving.

Ook kunnen mensen denken dat niet melden mogelijk kan leiden tot later zitten of zelfs helemaal niet zitten en daarom besluiten zich niet te melden. Daarnaast kunnen mensen met ervaring met het gevangeniswezen (omdat mensen in hun sociale kringen hier ervaring mee hebben of omdat ze dit zelf al hebben) besluiten zich wel of niet te melden door de specifieke PI waar ze zich moeten melden. PI's hebben vaak verschillende regimes, en de veroordeelden met ervaringskennis weten dit vaak maar al te goed. Deze voorkennis kan een rol spelen in de reflexieve motivatie om zich niet (of juist wel) te melden op de PI in kwestie.

---

¹⁸ Bron: verkennend interview met een ervaringsdeskundige

4 Methode onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden, waaronder analyse van DJI-data, interviews met experts en veldwerk in de PI's waarbij gesproken is met zowel zelfmelders, niet-zelfmelders en veroordeelden zonder zelfmeldstatus. In dit hoofdstuk bespreken we de verschillende methoden en de wijze waarop ze gebruikt zijn in dit onderzoek.

4.1 Data-analyse

Vanaf augustus 2020 heeft DJI informatie over personen met de zelfmeldstatus bijgehouden. Wij hebben de beschikking gekregen over een volledige dataset voor de periode augustus 2020-december 2022. Die bestaat uit 7.729 geanonimiseerde records van veroordeelden met een zelfmeldstatus. Daarvan weten we dat 3.670 (47%) zich uiteindelijk daadwerkelijk (op tijd) zelf hebben gemeld.

Hierbij weten wij voor alle veroordeelden met een zelfmeldstatus de volgende kenmerken:¹⁹

- Leeftijd
- Geslacht
- Woonachtig in of buiten Nederland
- Lengte gevangenisstraf

4.2 Interviews met experts

In de verkennende fase hebben we gesproken met een aantal experts (n=12). We hebben open gesprekken gehouden met de experts waarin hun praktijkervaring en theoretische kennis werd gebruikt om eerste inzichten te verkrijgen in de factoren die de meldingsbereidheid beïnvloeden. Met deze inzichten konden we ons initiële theoretische kader testen. Op basis van deze gesprekken hebben we er uiteindelijk voor gekeuzen om het bestaande COM-B model als raamwerk te gebruiken. Daarnaast hielpen deze gesprekken in het verhelderen van de zelfmeldprocedure en het vormgeven van de leidraad voor de gesprekken met de veroordeelden.

We hebben vier verschillende categorieën experts geïnterviewd:

- Proces en selectie:
  - Medewerker AICE
  - Medewerkers DJI
- Eerdere praktijkervaringen met zelfmelders:
  - Medewerkers/betrokkenen Pilot3Noord provincie Groningen
  - Medewerker Pilot PI Middelburg
- Ervaringsdeskundigen met inzichten over mogelijke factoren die meespelen bij het wel of niet melden:
  - Ex-gedetineerden
  - Advocaat
- Expert:
  - Gedragspsycholoog

Een volledig overzicht van de interviewrespondenten is te vinden in Bijlage 1.

---

¹⁹ Wij hadden ook de variabelen 'Eerder veroordeeld', 'Eerdere veroordeling uitgezeten' en 'Type misdrijf' bij DJI uitgevraagd. Het bleek voor DJI echter niet mogelijk om deze variabelen te achterhalen.

4.3 Interviews in PI's

4.3.1 Opmerkingen vooraf

Voor het achterhalen van de factoren die een rol spelen bij het besluit van een veroordeelde met een zelfmeldstatus om zich wel of niet te melden is het essentieel om de doelgroep zelf (dus veroordeelden met een zelfmeldstatus) te interviewen. Het bereiken van deze doelgroep is echter notoir ingewikkeld. Ze zijn moeilijk te bereiken voor of na de detentieperiode en zullen dus gedurende de detentieperiode zelf benaderd moeten worden. Het benaderen tijdens de detentieperiode is daarnaast ook gewenst omdat de periode van besluitvorming (tussen het ontvangen van de zelfmeldoproep en de zelfmelddatum) op dat moment nog (relatief) kortgeleden was.

Voor het opzetten van interviews met gedetineerden waren wij afhankelijk van contactpersonen binnen de penitentiaire inrichting (PI's). Hierdoor konden we niet zelf de PI kiezen waar we op dat moment gedetineerden wilden spreken. Ten tweede weten de PI's niet wie de *niet*-zelfmelders zijn. Veroordeelden met de zelfmeldstatus die zich niet hebben gemeld, stromen bij de PI immers in als reguliere arrestanten. Uiteindelijk heeft DJI dit uitgezocht en periodiek met de PI's gecommuniceerd (door de privacywetgeving mochten wij als onderzoekers niet de namen van de gedetineerden weten). DJI registreert echter niet systematisch welke arrestanten niet-zelfmelders zijn. Het achterhalen van de niet-zelfmelders was hiermee een uitdaging en vereiste het nodige handwerk.

Deelname aan een interview voor een onderzoek is te allen tijde vrijwillig. Omdat wij vooraf niet zelf met de gedetineerden konden praten en vragen of zij deel wilden nemen aan een het onderzoek, verliep ook deze stap via de contactpersoon bij de PI. We hebben vooraf een korte informatieflyer aangeleverd om te verspreiden onder potentiële respondenten (zie Bijlage 2). Maar op welke manier de communicatie tussen de contactpersoon en de gedetineerden exact is verlopen, is voor ons onbekend.

Wanneer er minimaal drie gedetineerden van tevoren hadden aangegeven dat ze mee wilden werken, zijn we afgereisd naar de PI. Ter plekke bleek vaak dat een gedetineerde op het laatste moment toch geen zin had om mee te werken, of dat deze onverhoopt in isolatie zat, of dat het schema van de gedetineerde niet meegenomen was bij het inplannen van de afspraak (dat deze bijvoorbeeld mocht luchten of sporten). Door al deze factoren is het aantal gesproken gedetineerden dat we uiteindelijk hebben kunnen spreken, relatief beperkt gebleven. Van de meer dan 100 niet-zelfmelders op de oorspronkelijke lijsten van DJI hebben we bijvoorbeeld maar een 25 te spreken kunnen krijgen (zie Figuur 3).

4.3.2 Verkennende interviews

Het veldwerk in de PI's is uitgevoerd in twee fases. Het doel van de gesprekken in de eerste verkennende fase was:

- Het kennismaken met de doelgroep;
- Het vaststellen van de interviewleidraad voor de gesprekken met gedetineerden in de tweede fase;
- Het opstellen van een coderingsschema voor de interviewverslagen.

In deze verkennende fase wilden we spreken met zowel mannelijke als vrouwelijke zelfmelders. Het initiële contact met de PI's is gelegd door DJI. Op het moment van aanschrijven hadden we contactgegevens van een aantal PI's (4 PI's en 2 JC's) waar mogelijk zelfmelders zouden zitten. Deze PI's hebben we aangeschreven. PI Alphen aan den Rijn (mannen) en PI Ter Peel (vrouwen) reageerden als eerste positief op ons verzoek. De verkennende interviews (n=12) zijn daarom in deze PI's afgenomen. Voor het bezoek aan de PI's is er vooraf door

Dialogic een informatieflyer aan de PI gestuurd ter verspreiding onder de deelnemers (zie Bijlage 2). Sommige respondenten gaven aan deze ontvangen te hebben, terwijl andere deden vermoeden deze niet ontvangen te hebben. Het wel of niet ontvangen van de flyer leek geen verdere uitwerking op het gesprek te hebben. Het organiseren van interviews bleek achteraf lastiger dan voorzien (zie [voorgaande sectie](#)). Bij het afnemen van de interviews met zelfmelders was nog niet bekend dat dit de enige zelfmelders waren die we binnen dit onderzoek zouden spreken.

In PI Alphen aan den Rijn hebben we met zes mannelijke zelfmelders gesproken. In PI Ter Peel waren twee vrouwelijke zelfmelders bereid deel te nemen aan het onderzoek. Omdat wij toch waren afgereisd naar de PI, had de contactpersoon ook nog drie interviews met arrestanten geregeld (dit zijn gedetineerden die niet de zelfmeldstatus zijn toebedeeld). Het aantal zelfmelders dat is meegenomen binnen dit onderzoek is beperkt. Bij het interpreteren van de resultaten moet dit gegeven meegenomen worden. Wij hebben geen reden om te vermoeden dat deze zelfmelders niet representatief zijn voor de rest van de populatie, maar het is wel waarschijnlijk dat er binnen de gehele populatie zelfmelders nog additionele factoren zijn die bijdragen aan het besluit om te melden, die in deze beperkte populatie niet aanwezig waren.

Voor het afnemen van de interviews was van tevoren een richtlijn opgesteld. Omdat het verkennende interviews waren en wij nog niet wisten wat we precies konden verwachten was er geen strikt (gesloten) protocol opgesteld. De interviews verliepen informeel, maar het doel was wel om een aantal zaken te achterhalen:

1. De achtergrondsituatie van de zelfmelder (woonsituatie, werk, familie, etc.);
2. De gedachtes bij het ontvangen en zien van de zelfmeldoproep;
3. Wat er allemaal gebeurd is en geregeld moest worden tussen het moment van ontvangen van de zelfmeldoproep en het melden;
4. De mening over de zelfmeldoproep;
5. Welke factoren meespeelde bij het besluit om te melden;
6. Welke factoren mee kunnen spelen bij veroordeelden die besluiten zich niet te melden;
7. Of de veroordeelde zich bij een mogelijke volgende zelfmeldoproep weer zou melden.

Op basis van de verkennende interviews zijn vervolgens variabelen vastgesteld die zijn opgenomen in een coderingsschema. Uit de verkennende interviews kwamen een aantal additionele variabelen naar voren (zoals schuldenproblematiek) die meegenomen zijn in het coderingsschema voor de interviews met niet-zelfmelders. In dit coderingsschema zijn de interviews tekstueel verwerkt (dat wil zeggen, de variabelen zijn in eerste instantie niet numeriek gecodeerd, maar beschreven). De verkennende interviews zijn vervolgens ook verwerkt in dit coderingsschema. De variabelen die zijn opgenomen in het coderingsschema zijn te vinden in Tabel 5 in Bijlage 3. Het is hierbij belangrijk om te vermelden dat het door de aard van sommige interviews niet gelukt is om voor elke respondent elke variabele op te halen. Dit komt bijvoorbeeld doordat niet alle respondenten Nederlands of Engels spraken of bijvoorbeeld niet wilden vertellen wat hun thuissituatie was en of ze werk hadden. Wanneer dat het geval is, hebben we dit bij de codering aangegeven.

4.3.3 Interviews met niet-zelfmelders

Zoals eerder gesteld wisten PI's zelf niet welke gedetineerden die bij hen vastzaten niet-zelfmelders waren. Niet-zelfmelders zijn veroordeelden die de zelfmeldstatus hadden, maar zich niet hebben gemeld en daarom uiteindelijk als arrestanten zijn ingestroomd in de PI. DJI heeft later uitgezocht welke gedetineerden niet-zelfmelders waren. Gedurende de looptijd van het onderzoek is er drie keer geïnventariseerd in welke PI's niet-zelfmelders zaten.

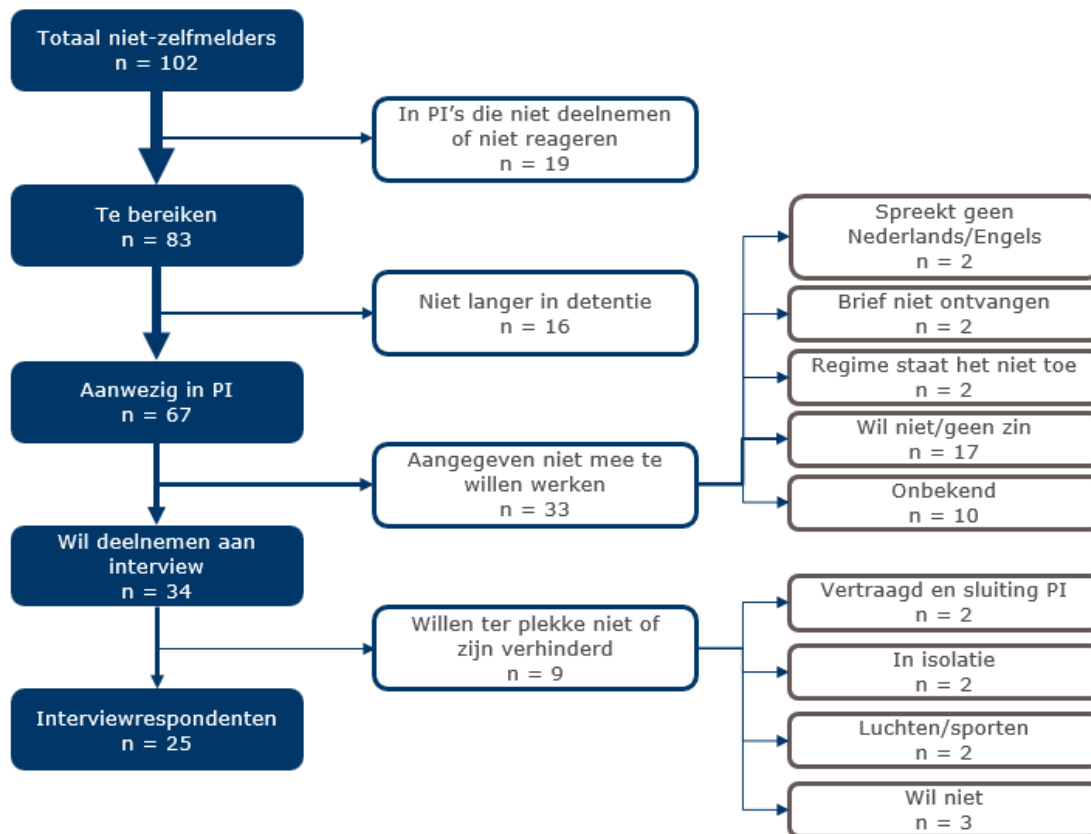
In totaal kwam dit neer op 102 kandidaten. Deze gedetineerden zijn tussen 1 mei 2023 en 21 juli 2023 aangehouden en zaten verspreid over negen PI's.²⁰ Van de 102 potentiële interviewrespondenten hebben we uiteindelijk 25 niet-zelfmelders daadwerkelijk kunnen spreken. Deze groep zat verspreid over drie PI's (zie Tabel 1).

Tabel 1. Overzicht interviewrespondenten niet-zelfmelders.

PI	Aantal bezoeken aan instelling	Aantal gesproken niet-zelfmelders
JC Schiphol	3	11
PI Alpen aan den Rijn	3	11
PI Grave	2	3
Totaal	8	25

De flowchart in Figuur 3 toont op welk punt en waarom potentiële interviewrespondenten af zijn gevallen. Ten eerste is niet elke PI benaderd om mee te werken (omdat er bijvoorbeeld weinig tot geen arrestanten zitten) of de PI heeft niet gereageerd op onze verzoeken. Vervolgens waren in de tijd tussen het interviewverzoek en de eerst mogelijke interviewdatum een aantal gedetineerden vrijgelaten omdat ze hun straf hadden uitgezeten. Niet-zelfmelders met (hele) korte straffen zijn lastig te interviewen omdat zij vaak alweer weg zijn voordat het gelukt is een interview in te plannen. Van alle niet-zelfmelders die nog aanwezig waren in de PI wilden 33 niet meewerken aan een interview. De contactpersonen bij twee PI's hebben getracht de redenen te noteren die niet-zelfmelders gaven die niet mee wilden werken aan het onderzoek. Dit is niet in alle gevallen gelukt, maar veruit de meest voorkomende reden voor non-deelname is het hebben van geen zin (gebrek aan motivatie). Ook gaf een aantal gedetineerden aan niet deel te willen nemen omdat ze de brief niet ontvangen hadden of omdat ze geen Nederlands of Engels spraken. Wanneer er minimaal drie gedetineerden waren die toegezegd hadden deel te willen nemen aan een interview, zijn we afgereisd naar de PI. Niet alle niet-zelfmelders die toegezegd hadden deel te zullen nemen zijn ook gesproken. Ze hadden uiteindelijk (toch) geen zin of konden door logistieke omstandigheden (zoals isolatie, luchten/sporten of sluiting van de PI voor lunch) niet aan de interviews deelnemen. In totaal hebben wij 25 niet-zelfmelders geïnterviewd.

²⁰ Eén gedetineerde is aangehouden op 10 februari 2023 (dus vóór de periode die boven genoemd is), maar had een lange straf waardoor deze gedurende het veldwerk nog vastzat en in aanmerking kwam voor deelname.

Figuur 3. Flowchart van potentiële interviewrespondenten.

In de gesprekken met de niet-zelfmelders hebben we geprobeerd alle variabelen uit het coderingsschema te bespreken. Door het verloop van het interview of de houding van de gedetineerden is dit niet alle gevallen gelukt. Daarnaast wilden we zo goed mogelijk achterhalen wat de reden was dat deze personen zich niet had gemeld. Tenslotte wilden we in deze gesprekken ook onderzoeken onder welke voorwaarden deze personen zich mogelijk wél zouden hebben gemeld.

De interviews hebben we verwerkt en open gecodeerd in het coderingsschema. 'Open' refereert naar het proces dat we naast de vastgestelde variabelen ook informatie die buiten deze categorieën viel hebben opgenomen onder optie 'overig'. Vervolgens hebben we van onderaf gekeken welke patronen er te ontdekken zijn en welke factoren een rol spelen en op welke wijze dat is. Tenslotte hebben we geprobeerd deze factoren in het COM-B model onder te brengen.

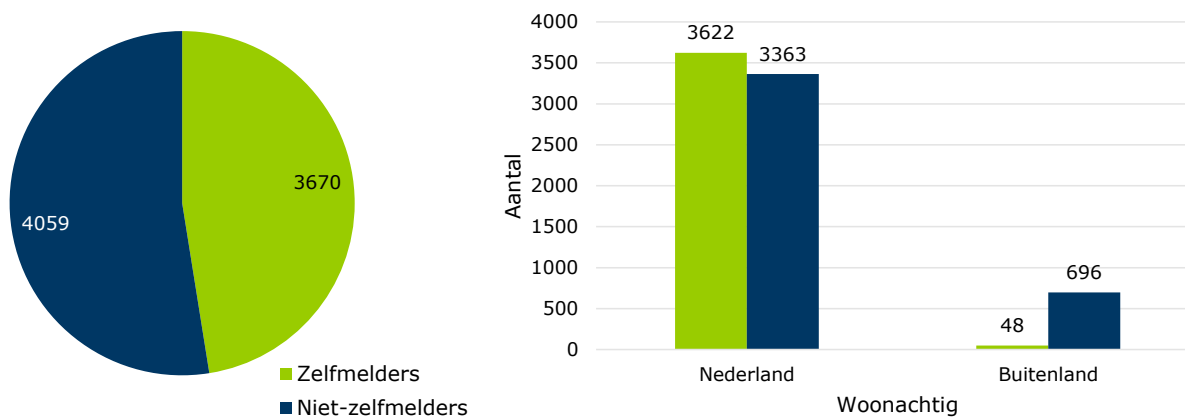
Bij de interpretatie van de resultaten is het van belang om in het achterhoofd te houden dat deze gebaseerd zijn op een sample van 25 niet-zelfmelders en dat alle 25 niet-zelfmelders die we gesproken hebben mannen zijn.²¹ Ondanks de kleine aantallen menen wij dat de verkregen inzichten en individuele verhalen zeer bruikbare en waardevolle informatie geven over de factoren die meespelen bij het wel of niet zelfmelden.

²¹ Het is ons niet gelukt om vrouwelijke niet-zelfmelders te spreken. Gedurende de looptijd van het veldonderzoek waren er slechts 3 vrouwelijke, gedetineerde niet-zelfmelders bekend bij de onderzoekers. Deze drie niet-zelfmelders zaten in detentie in PI Ter Peel. Het is ondanks een aantal pogingen niet gelukt een afspraak in te plannen met de contactpersoon aldaar.

5 Data-analyse: Zelfmelders in cijfers

In het kader van dit onderzoek is door DJI data aangeleverd over mensen met een zelfmeld-status in de periode van augustus 2020 tot december 2022. In die periode hebben in totaal 7.735 veroordeelden een zelfmeldoproep ontvangen: 505 in 2020, 4.224 in 2021 en 3.006 in 2022. Met name 2020 werd hierin getroffen door de COVID-19 pandemie waardoor er in 2021 een achterstand moest worden weggewerkt. In het geval van significante resultaten zijn de p-waardes bijgevoegd.

Van alle mensen met een zelfmeldstatus gedurende deze periode heeft 47% zich uiteindelijk gemeld (3.670 personen) en 52% heeft zich niet gemeld (4.059 personen), van 6 personen is het niet bekend of deze zich gemeld hebben. In totaal meldt dus iets minder dan de helft van de veroordeelden zich (zie links in Figuur 4). In de onderstaande analyses hebben we deze personen buiten beschouwing gelaten.

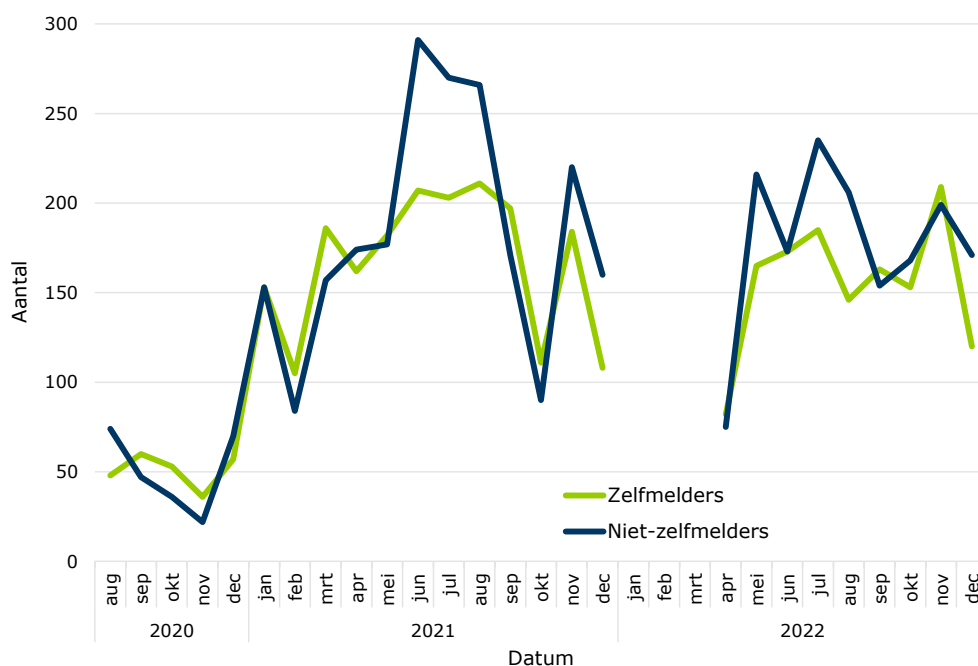
Figuur 4: Links: Totaal aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022. Rechts: Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 per adres in Nederland of adres in het buitenland. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

DJI houdt bij of het adres waar de oproep naartoe is verstuurd in Nederland is of in het buitenland. In totaal zijn er in de periode van augustus 2020 tot en met december 2022, 744 zelfmeldoproepen naar een buitenlands adres verstuurd (zie rechts in Figuur 4). Slechts 6% van deze personen met een zelfmeldstatus heeft zich uiteindelijk ook daadwerkelijk gemeld. Van de personen met een Nederlands adres heeft daarentegen 52% gehoor gegeven aan de oproep en zich gemeld. Deze cijfers laten duidelijk zien dat oproepen die verstuurd worden naar het buitenland in aanzienlijk minder gevallen leiden tot zelfmelden.²²

In Figuur 5 is het aantal zelfmelders en niet-zelfmelders per maand te zien. In de maanden januari, februari en maart van 2022 waren er door de COVID-lockdown in instellingen geen zelfmeldoproepen. Deze ontbreken daardoor ook in de figuur. Daarnaast vallen in de figuur een aantal zaken op: In de zomermaanden zijn er (veel) meer niet-zelfmelders dan zelfmelders en tegelijkertijd zijn er de meeste zelfmeldoproepen in deze maanden (Zelfmelders + Niet-zelfmelders in Figuur 5). Dat er meer oproepen in de zomermaanden van 2021 geweest zijn, kan te maken hebben met de COVID-19 pandemie, die op dat moment een minder

²² $\chi^2(1, N = 7729) = 555.85, p < 0.01$

grote rol speelde. In Figuur 12 in Bijlage 3 is daarnaast te zien dat het zelfmeldpercentage het laagst is in de maanden juni, juli, augustus en december (de feestdagen). In deze maanden ligt het zelfmeldpercentage net boven de 40%.²³

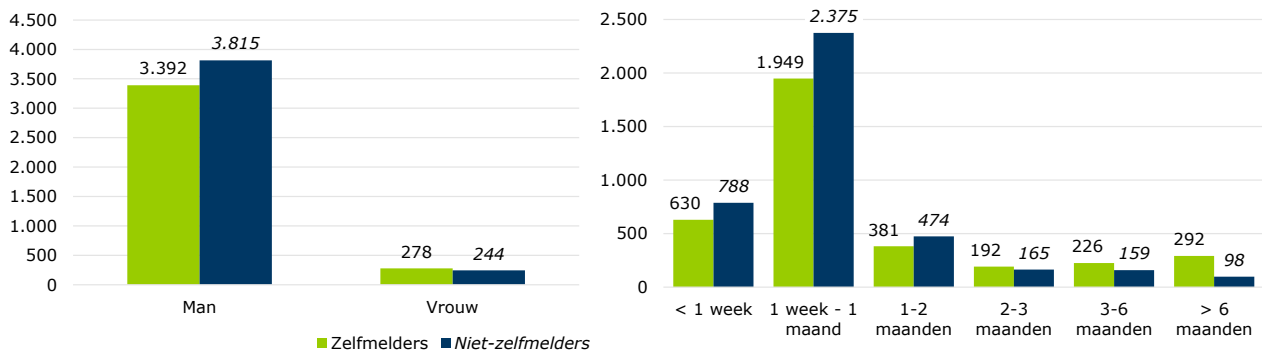
Figuur 5: Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 per maand. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

In totaal is 93% van de personen met een zelfmeldoproep man (7.207 mannen en 522 vrouwen). Van deze mannen heeft 47% zich uiteindelijk gemeld. Bij de vrouwen is dit met 53% net iets meer dan de helft (zie links Figuur 6). De kans dat vrouwen zich melden is significant hoger dan de kans dat mannen zich melden.²⁴

Het grootste deel van mensen met een zelfmeldstatus heeft een korte straf (75% heeft een straf van minder dan een maand). Het zelfmeldpercentage voor korte straffen ligt echter lager dan voor lange straffen: voor straffen tot twee maanden meldt slechts 45% zich. Van de veroordeelden met een straf van langer dan zes maanden meldt daarentegen 75% zich bij de PI. De kans dat veroordeelden met een korte straf zich melden, is daarmee significant kleiner dan dat veroordeelden met een lange(re) straf zich melden (rechts in Figuur 6).

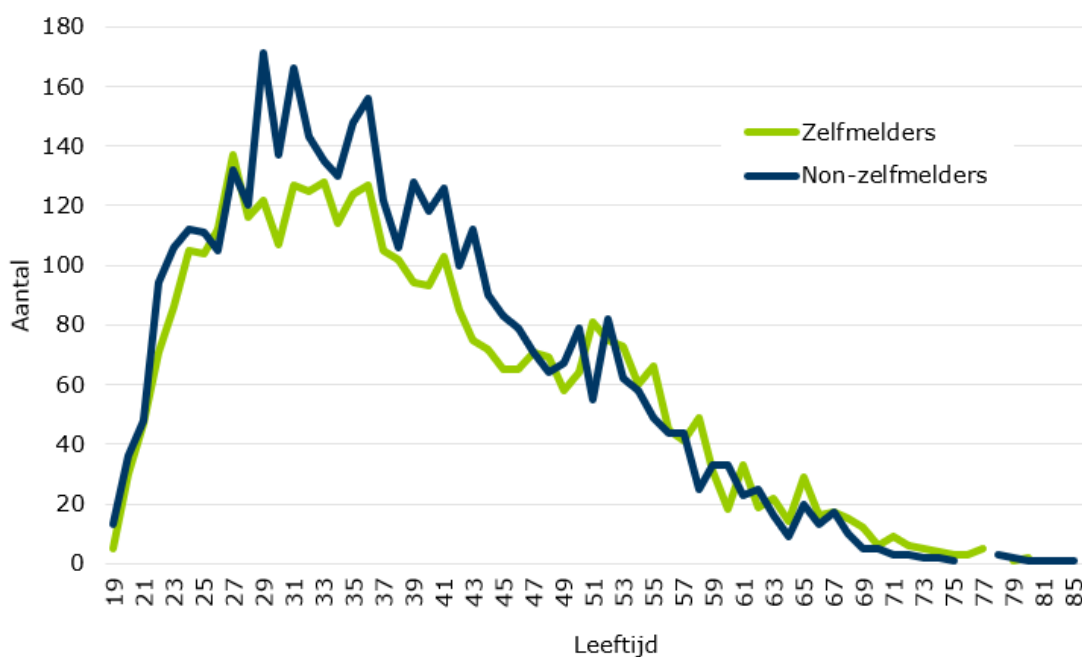
²³ Er is een significant verschil tussen de 'seizoenen': voorjaar (jan t/m april), zomer (mei t/m augustus) en najaar (september t/m december), waarbij het percentage zelfmelders in de zomer lager ligt dan in het voorjaar en het najaar, $\chi^2(2, N = 7729) = 27.84, p < 0.01$.

²⁴ $\chi^2(1, N = 7729) = 7.48, p < 0.01$

Figuur 6. Links: Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 per geslacht. Rechts: Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 uitgesplitst naar lengte van de gevangenisstraf. Bron: DJI, bewerking

Als we kijken naar de leeftijd van zelfmelders en niet-zelfmelders, dan zien we dat met name de leeftijdsgroep 28 tot 45 zich minder meldt (Figuur 7).²⁵ Het percentage zelfmelders is met 45% het laagst in de leeftijdsklasse 36-45 en er is een significant verband tussen leeftijdsklasse en zelfmelden, waarbij de leeftijdsklassen boven de 46 zich vaker melden dan de leeftijdsklassen onder de 46 (zie Figuur 13 in Bijlage 3).²⁶

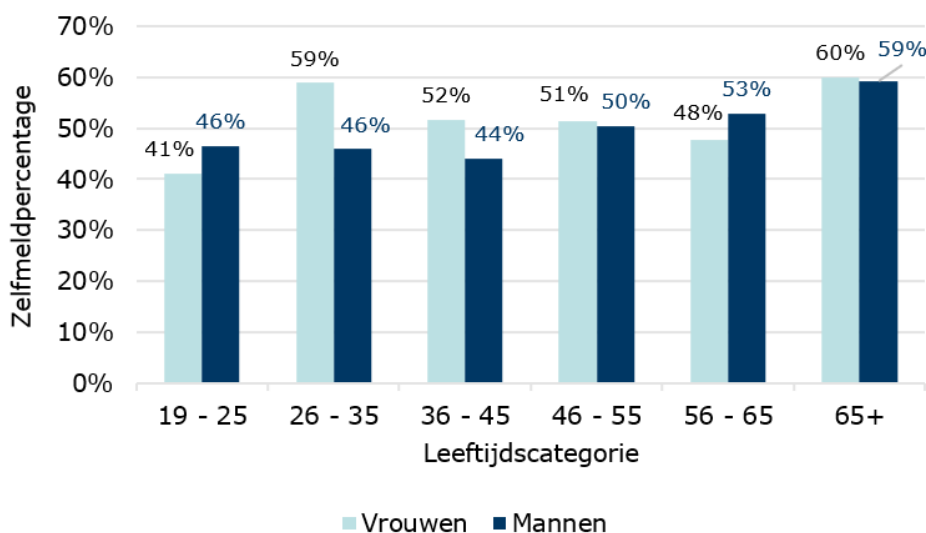

Figuur 7. Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 per leeftijd. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

²⁵ In de data van DJI zitten twee personen van 121 die zich niet gemeld hebben, één van 122 die zich niet gemeld heeft en één van 122 die zich wel gemeld heeft.²⁵ Deze personen zijn in de analyses niet meegenomen.

²⁶ $\chi^2 (5, N = 7729) = 28.84, p < 0.01$

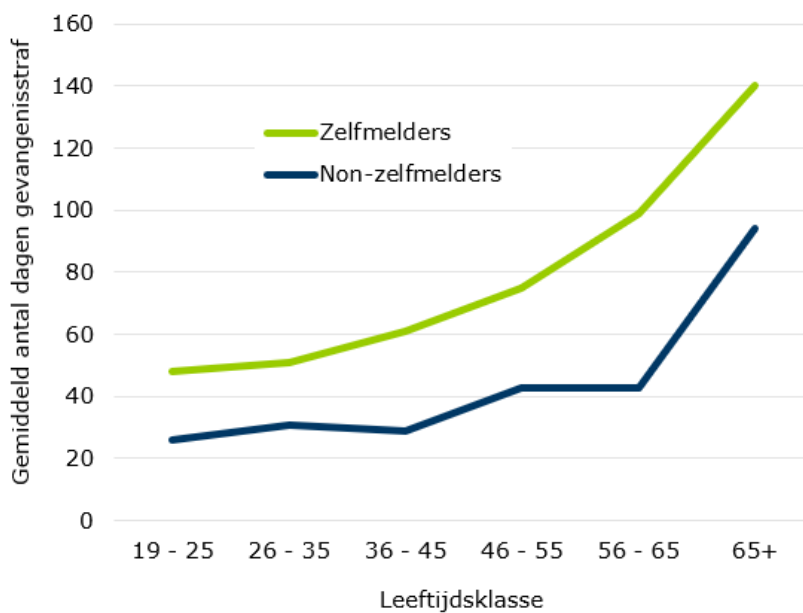
In de leeftijdsverdeling lijkt er een verschil te zijn tussen mannen en vrouwen en dan met name in de leeftijdscategorie van 26 tot 35 jaar.²⁷ In deze leeftijdscategorie meldt 59% van de vrouwen zichzelf, tegenover slechts 46% van de mannen. In de leeftijdscategorie van 36 tot 45 jaar is dit respectievelijk 52% en 44%. In de leeftijdscategorie van 56 tot 65 melden mannen zich met 53% juist net iets vaker dan vrouwen met 47%.

Figuur 8. Aantal zelfmelders en niet-zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 per leeftijdsklasse. Links: vrouwen, rechts: mannen. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

Wat betreft het aantal dagen dat zelfmelders en niet-zelfmelders binnen een bepaalde leeftijdsklasse moeten zitten, doen zich een aantal relevante patronen voor. Ten eerste valt in Figuur 9 te zien dat het aantal dagen van een straf voor zowel de zelfmelders als de niet-zelfmelders gestaag oploopt met de leeftijd. Zelfmelders in de categorie van 19 tot en met 25 jaar moeten gemiddeld 48 dagen zitten, terwijl zelfmelders van 65+ gemiddeld 140 dagen moeten zitten. Ten tweede valt te zien dat voor elke leeftijdsklasse het gemiddeld aantal dagen straf van de zelfmelders hoger is dan van de niet-zelfmelders. Dit betekent dat, ongeacht leeftijd, zelfmelders zich vaker melden voor langere dan voor kortere straffen.

²⁷ Alleen in de leeftijdscategorie 25-36 jaar is het verschil tussen mannen en vrouwen significant: $X^2(1, N = 2599) = 9.36, p < 0.01$.

Figuur 9: Gemiddeld aantal dagen van de vrijheidsbenemende sanctie voor zelfmelders en niet-zelfmelders per leeftijdsklasse. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

Tenslotte hebben we op basis van de data van DJI ook een veelgebruikte techniek in *machine learning* toegepast: een *decision tree* (of beslisboom). Deze is in Bijlage 5 te vinden. Deze *decision tree* bevestigt wat bovenstaande analyses ook laten zien: personen met een buitenlands adres en 'jongemannen' met een korte straf komen zich overwegend niet melden.

Uit de analyse van data over zelfmelders tussen augustus 2020 en december 2022 komen een aantal zaken naar voren:

- Iets minder dan de helft (47%) van de veroordeelden met de zelfmeldstatus meldt zich daadwerkelijk.
- Het percentage van veroordeelden die een oproep in het buitenland ontvangen en zich ook melden, is extreem laag (6%).
- Het zelfmeldpercentage is het laagst in de zomermaanden juni, juli en augustus en in december (feestdagen). Juist in deze maanden worden de meeste zelfmeldoproepen verstuurd.
- Oudere veroordeelden (46+) melden zich eerder dan jongere veroordeelden.
- Ongeacht de leeftijd melden veroordeelden zich eerder voor lange straffen dan voor korte straffen.
- Van alle categorieën zijn mannen in de leeftijdscategorie 25-45 jaar met korte straffen het minst geneigd om zichzelf te komen melden.

6 Veldwerk: Interviews in PI's

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst de kenmerken van de gedetineerde (niet-)zelfmelders die deel hebben genomen aan de interviews. Vervolgens gaan we in op een aantal generieke observaties, zoals de ervaringen met de zelfmeldoproep en de subjectieve pakkans. Tenslotte beschrijven we de factoren die mee hebben gespeeld bij het wel of niet melden, met het COM-B model als kapstok. In dit hoofdstuk verwijzen we naar individuele interviews met een gedetineerden middels punthaken. De numerieke verwijzing komt overeen met de ID uit de Achtergrondkenmerken tabel in Bijlage 6.

6.1 Achtergrondkenmerken

Tijdens het veldwerk hebben we 36 gedetineerden gesproken. Hiervan hadden 33 de zelfmeldstatus. De overige drie hadden geen zelfmeldstatus en waren 'reguliere' arrestanten. Deze drie arrestanten zijn in de verkennende fase van het onderzoek gesproken. Eén van deze arrestanten was een 'spontane' zelfmelder en haar casemanager dacht het interessant zou zijn om haar kijk op zelfmelden ook mee te nemen (zie hierna, paragraaf 6.5). De andere twee arrestanten zijn gesproken op een punt in het onderzoek dat we nog niet wisten wie de niet-zelfmelders waren. De PI dacht dat deze twee arrestanten mogelijk niet-zelfmelders waren, maar dit bleek uiteindelijk niet het geval. Deze drie arrestanten worden in het vervolg van dit rapport niet meegenomen.

Onder de 33 gedetineerden met een zelfmeldstatus hadden 8 zich gemeld (zelfmelders) en 25 zich niet gemeld (niet-zelfmelders). Wij mochten niet direct naar achtergrondkenmerken vragen, maar hebben deze wel genoteerd wanneer de gedetineerde er zelf over begon of hiernaar verwees. Hierdoor zijn niet alle kenmerken voor alle respondenten bekend en bevatten ze soms ook schattingen van de onderzoekers. Bijlage 6 bevat een overzicht van de kenmerken per respondent – voor zover bekend. In de grafieken in het restant van deze bijlage zijn de kenmerken visueel weergegeven en uitgesplitst tussen wel of niet-zelfmelders. Tabel 2 toont een overzicht van deze kenmerken, uitgesplitst naar zelfmelders en niet-zelfmelders.

Ten opzichte van de gehele zelfmeldpopulatie hebben we relatief veel oudere niet-zelfmelders gesproken, met name in de leeftijdscategorie 46-55 jaar, en juist minder in de jongere leeftijdscategorieën.²⁸ Bij het interpreteren van de resultaten moet dit in acht worden genomen. Omdat er alsnog tien niet-zelfmelders van 35 jaar of jonger zijn gesproken, denken wij overigens dat het perspectief van de jongere groep voldoende vertegenwoordigd is.

Een van de bevindingen uit data-analyse is dat veroordeelden met een korte straf eerder geneigd zijn om zich zelf te melden. Dit blijkt ook het geval in de populatie die wij gesproken hebben: er zijn veel zelfmelders met korte straffen die zich wel gemeld hebben (zes van de acht) en er zijn ook veel niet-zelfmelders die met korte straffen die zich niet gemeld hebben (veertien van de 25).

Opvallend is dat de zelfmelders die we gesproken hebben, overwegend voor het eerst vastzitten (71%; n=5), terwijl het overgrote deel van de niet-zelfmelders al eerder vast heeft gezeten (78%; n=18). Deze variabele was niet aanwezig in de DJI-dataset die in het vorige hoofdstuk geanalyseerd is. Deze uitkomst is opvallend, maar hierbij moet met name het kleine aantal gesproken zelfmelders meegenomen worden. Deze bevinding zou gevalideerd

---

²⁸ Vergelijking tussen Figuur 16 in Bijlage 6 en Figuur 13 in Bijlage 4.

moeten worden in een vervolgonderzoek. Deze discrepantie in meldingsbereidheid tussen zogeheten first-timers en veelplegers zou bijvoorbeeld van invloed kunnen zijn op de communicatiestrategie.

In Tabel 2 tonen we ook de woonsituatie en gezinssituatie van zelfmelders en niet-zelfmelders, en of deze voor de detentie werk hadden (in loondienst of als zelfstandige). Met betrekking tot de woonsituatie van gedetineerden valt op dat de helft van de gesproken zelfmelders een eigen koop- of huurhuis (50%; n=4) heeft en dat er niemand dakloos is. Onder de groep niet-zelfmelders zijn de meeste daarentegen inwonend bij een familielid of kennis (48%; n=12), hebben er zeven een eigen koop- of huurhuis (28%), maar zijn er ook vijf dakloos (20%).²⁹

Van de zelfmelders waarvan de gezinssituatie bekend is, heeft meer dan de helft een partner en een kind (60%; n = 3). Bij de niet-zelfmelders bestaat de grootste groep daarentegen uit gedetineerden die wel een kind hebben, maar momenteel geen vaste partner (64%; n = 7). Ook hebben de meeste zelfmelders een vorm van werk (66%; n=4), tegen 41% (n=7) niet-zelfmelders. Deze cijfers lijken daarmee te suggereren dat zelfmelders (in ieder geval degene in onze populatie) hun leven over het algemeen meer op orde hebben (in termen van woning, gezin, werk) dan niet-zelfmelders.

Tabel 2. Overzicht van achtergrondkenmerken van gesproken zelfmelders en niet-zelfmelders.

	Zelfmelders	Niet-zelfmelders	Totaal
Geslacht			
Man	6 (19%)	25 (81%)	31
Vrouw	2 (100%)	0 (0%)	2
Leeftijdscategorie			
19 – 25	0 (0%)	2 (100%)	2
26 – 35	3 (27%)	8 (73%)	11
36 – 45	2 (40%)	3 (60%)	5
46 – 55	2 (22%)	7 (78%)	9
56 – 65	0	0	0
65+	1 (50%)	1 (50%)	2
Onbekend	0 (0%)	4 (100%)	4
Duur straf			
1 week – 1 maand	3 (30%)	7 (70%)	10
1 – 2 maanden	3 (30%)	7 (70%)	10
2 – 3 maanden	0 (0%)	3 (100%)	3
3 – 6 maanden	0 (0%)	4 (100%)	4
> 6 maanden	2 (40%)	3 (60%)	5
Onbekend	0 (0%)	1 (100%)	1
Eerder vastgezet			
Ja	2 (10%)	18 (90%)	20
Nee	5 (50%)	5 (50%)	10

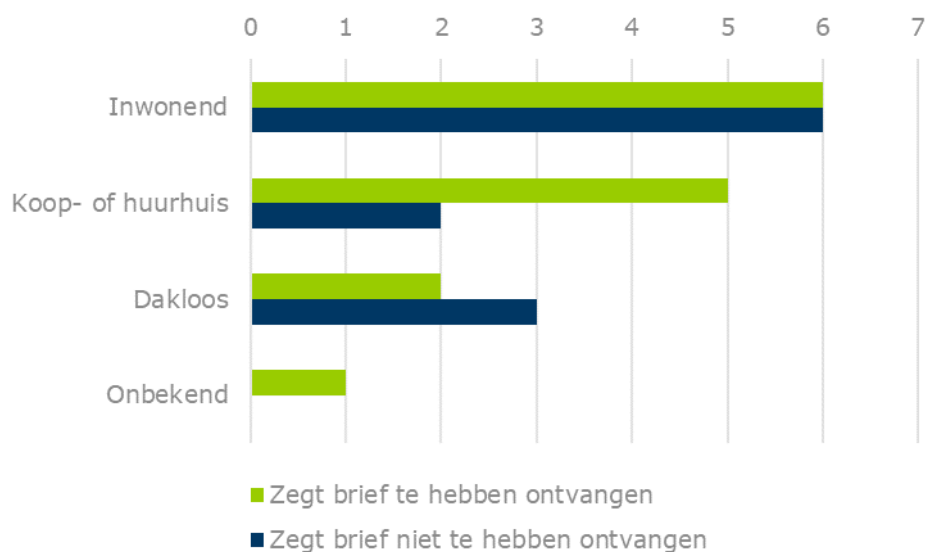
²⁹ Onder dakloos scharen we hier ook gedetineerden die in de dag- en nachtopvang (DNO) verblijven.

	Zelfmelders	Niet-zelfmelders	Totaal
Onbekend	1 (33%)	2 (67%)	3
Woonsituatie			
Koop- of huurhuis	4 (36%)	7 (64%)	11
Inwonend	3 (20%)	12 (80%)	15
Dakloos	0 (0%)	5 (100%)	5
Onbekend	1 (50%)	1 (50%)	2
Gezinsituatie			
Partner met kind	3 (50%)	3 (50%)	6
Partner (zonder kind)	1 (50%)	1 (50%)	2
Kind (zonder partner)	1 (13%)	7 (88%)	8
Onbekend	3 (18%)	14 (82%)	17
Werk			
Ja	4 (36%)	7 (64%)	11
Nee	2 (17%)	10 (83%)	12
Onbekend	2 (20%)	8 (80%)	10

6.2 De zelfmeldoproep

Een voorwaarde voor het melden bij de PI op de zelfmelddatum is dat je weet dat je je moet melden. De enige manier om dit te weten is als je de zelfmeldoproep ontvangen hebt. Van de 25 niet-zelfmelders gaven 11 (44%) aan de zelfmeldoproep niet ontvangen te hebben.

Hierbij plaatsen we de disclaimer dat wij dit niet kunnen valideren. In sommige gevallen is het aannemelijk dat de persoon de brief inderdaad niet heeft ontvangen, omdat deze persoon bijvoorbeeld aangeeft niet op een vast woonadres te verblijven en van logeeradres naar logeeradres te gaan. In andere gevallen vertellen gedetineerden dat ze wél de brief met de strafverordening hebben ontvangen, maar niet de zelfmeldoproep. Dit lijkt onwaarschijnlijker(er) aangezien deze brieven naar hetzelfde adres zijn verstuurd. In dat geval is het wel mogelijk dat de gedetineerde die brief heeft ontvangen maar niet heeft geopend en daarmee ook geen weet heeft van de zelfmelddatum.

Figuur 10. Uitsplitsing naar woonsituatie van niet-zelfmelders die aangeven de brief wel ontvangen te hebben en niet-zelfmelders die aangeven deze niet ontvangen te hebben.

Van de niet-zelfmelders met een eigen koop- of huurhuis zeggen vijf van de zeven de brief ontvangen te hebben. Van deze groep verwacht je dat het adres al een tijd stabiel is en de brief naar dit adres is verstuurd. Van de twee die zeiden de brief alsnog niet ontvangen te hebben gaf één respondent aan dat hij niet kan lezen en dat zijn vriendin alles regelt. Ook zei hij dat brieven vaak op een stapel in de kast belanden <17>. De tweede respondent is in 2014 geëmigreerd. De straf was voor een vergrijp uit 2013 en hij is toen nog in hoger beroep gegaan. De verwachting is dus dat de zelfmeldoproep naar het adres in het buitenland is verstuurd. Deze niet-zelfmelder geeft aan dat de zelfmeldoproep hem nooit heeft bereikt. Hij zei zelfs dat als hij wist dat hij gesignaleerd stond, hij niet in de zomervakantie naar Nederland was gevlogen om zijn kinderen te zien, maar ergens in de wintermaanden <24>.

De dakloze niet-zelfmelders ontvangen hun post bij een postbus bij de gemeente of bij een stichting. Deze post moeten ze zelf ophalen. Twee van de vijf hebben dit inderdaad gedaan en de oproep gezien, terwijl drie van de vijf aangeven deze oproep niet ontvangen te hebben. Eén daarvan gaf aan dat hij zijn post niet op had kunnen halen omdat hij zijn identiteitsbewijs kwijt was geraakt <30>.³⁰ Twee van de drie respondenten <29><30> hebben zich in het verleden wel al gemeld en gaven aan dat ze dit deze keer ook hadden willen doen – als ze de brief hadden ontvangen.

Ook de helft van de niet-zelfmelders die bij vrienden of familie inwonen zeggen de zelfmeldoproep niet ontvangen te hebben (n = 6). Vier van deze inwonende niet-zelfmelders geeft aan regelmatig van logeeradres te wisselen. Daarnaast kan ook deze groep een postbus bij de gemeente hebben. Een niet-zelfmelder waarvoor dit het geval is gaf aan zijn post niet opgehaald te hebben. De reclassering had wel nog gebeld en een afspraak voor hem gemaakt om te melden bij de politie, maar ook dit heeft hij niet gedaan <23>. Een andere niet-zelfmelder stond ingeschreven bij zijn moeder, maar logeerde al een aantal weken bij zijn broer. Hij had in het verleden onenigheid gehad met zijn moeder over het openen van zijn brieven, en zij was hier mee gestopt <36>. Toen hij op een gegeven moment zijn post kwam halen was het (net) te laat. Het niet ontvangen van de zelfmeldoproep is daarmee met name

³⁰ Deze man vertelde wel dat hij de dag nadat hij zich had moeten melden was opgepakt. Het feit dat hij zijn zelfmelddatum wel wist doet vermoeden dat hij de oproep wel degelijk gezien heeft.

een probleem voor mensen zonder vast woonadres. Deze mensen verblijven in veel gevallen niet op het adres waar ze staan ingeschreven.

In totaal zeggen 22 veroordeelden die we gesproken hebben dat ze de zelfmeldoproep ontvangen hebben (acht hebben zich uiteindelijk ook gemeld, veertien hebben dat niet gedaan). Allemaal gaven ze aan dat de brief goed te begrijpen was. Dit kan een wenselijk antwoord zijn geweest, ondanks dat we hier alert op zijn is dit lastig te achterhalen. Een aantal kon zich niet meer herinneren wat erin stond, behalve de naam van de PI en de datum en tijd waarop ze zich moesten melden. Eén zelfmelder <5> gaf aan met de brief naar reclassering te zijn geweest. Hij sprak beperkt Nederlands, maar gaf wel aan dat het uiteindelijk duidelijk was.

Een aantal zelfmelders en niet-zelfmelders had een mening over de inhoud van de brief. Zo was er een zelfmelder <9> die de brief te praktisch en zakelijk vond. Zij had graag gewild dat er een telefoonnummer bij zat dat gebeld kon worden met vragen. Zij had zelf de PI gebeld, maar die hadden haar vragen over de zelfmeldprocedure niet kunnen beantwoorden. Voor haar bevatte de brief te weinig informatie. Ook stelde zij voor om het zelfmelden positiever te benaderen door het als een beloning te presenteren. De brief zou bijvoorbeeld kunnen beginnen met "Je bent geselecteerd voor zelfmelden...".

Een andere zelfmeldster gaf aan dat zij heel bang was om naar de gevangenis te gaan. De zelfmeldoproep riep bij haar veel angst en vragen op. Zij had zelf de PI gebeld met deze vragen. Zij stelde voor dat er een website moest komen waar het leven in de gevangenis beschreven werd. Daar zou ook specifiek de nadruk op de voordelen van zelfmelden benadrukt kunnen worden, zoals het feit dat je de cel met minder mensen deelt of dat de deur veel vaker open is (de exacte voordelen verschillen per PI). Zij stelde zelfs voor om vlogs over het leven in de gevangenis als zelfmelder te maken en deze beschikbaar te stellen aan potentiële zelfmelders, zodat het leven in de PI veel minder angstaanjagend lijkt <7>. Dit zou met name *first timers* gerust kunnen stellen en mogelijk de drempel verlagen om zich te komen melden.

Een niet-zelfmelder gaf daarnaast aan dat het sobere regime niet werd toegelicht in de brief <20>. Dit werd door een andere niet-zelfmelder beaamd. Deze respondent stelde dat de nadelen van het niet-zelfmelden meer benadrukt zouden moeten worden in de brief <23>.

6.3 De pakkans

Wat duidelijk naar voren kwam is dat veroordeelden vrijwel unaniem de pakkans hoog achtten. Veelgehoorde frases waren "Je wordt toch wel gepakt", "Ze komen binnen een paar dagen wel langs" en "... vroeg of laat loop je tegen de lamp". Waar wij vooraf dachten dat niet-zelfmelders zich misschien niet zouden melden omdat ze mogelijk denken dat ze niet gepakt zullen worden, bleek dit niet het geval te zijn.

Het tegenovergestelde kwam wel voor: veroordeelden waren ervan overtuigd dat de politie meteen langs zou komen en zijn daarom direct ondergedoken. Voorbeelden hiervan zijn een niet-zelfmelder die meteen na het laten verlopen van zijn zelfmelddatum negen dagen in een hotel is gaan zitten <27> en één die vlak voor zijn melddatum voor een paar maanden naar het buitenland is gevlucht <16>.

6.4 De zelfmelders

Zoals eerder besproken hadden de zelfmelders die we in het kader van dit onderzoek hebben gesproken hun levens meestal beter op orde dan de niet-zelfmelders die we hebben gesproken. Het gaat dan om zaken zoals het hebben van een (eigen) woning, werk en een partner.

De meeste zelfmelders gaven aan dat ze de brief kregen, de PI en datum zagen, en die dag zijn gegaan <2><4><6><7>. Hierbij leken geen verdere overwegingen te spelen. Deze personen zeiden bijvoorbeeld dat ze zich niet voor konden stellen dat je niet zou gaan, dat je als persoon toch niet op de vlucht wil zijn of de hele tijd over je schouder wil kijken. Met andere woorden, dat "[...] ieder normaal mens gewoon reageert op een oproep".

Een zelfmelder gaf aan dat hij na het ontvangen bij de zelfmeldoproep met de brief naar de wijkagent is gegaan. Hij stond al langer in goed contact met deze agent. Deze agent heeft hem toen geholpen en zelfs gecheckt of hij al gesignaleerd stond. Dit contact en het gesprek met de wijkagent heeft deze zelfmelder gekalmeerd en vertrouwen gegeven in het feit dat hij zich zou moeten melden <3>. Een andere zelfmelder sprak beperkt Nederlands. Hij is met de zelfmeldoproep naar de reclassering gegaan, die hem hebben geholpen. Een netwerk van betrokken professionals heeft deze zelfmelders dus geholpen <5>.

Ook waren de zelfmelders overwegend *first-timers* zonder eerdere ervaring met het gevangeniswezen. De twee waarvan we weten dat ze al eerder hadden gezeten, waren daarentegen zogeheten 'draaideurcriminelen'. Zij zaten geregeld vast voor respectievelijk diefstal en witwassen. De eerste was een jongeman die nog bij zijn ouders woonde. Zijn vader heeft hem afgezet bij de PI. Voor hem was de reden om te melden niet het plusprogramma (dat vond hij onzin), maar met name dat hij van zijn straf af wilde. Omdat hij een bekende was van de politie wist hij dat hij toch snel opgepakt zou worden, dus hij vond dat hij zich net zo goed zelf kon melden. Hij gaf echter wel aan dat hij dit de volgende keer niet weer zou doen als de zelfmeldoproep voor dezelfde PI zou zijn. Hij zat nu voor het eerst op deze afdeling in deze PI, en dat beviel hem niet <1>.

Bijna alle zelfmelders gaven aan dat de zes weken tussen het ontvangen van de zelfmeldoproep en de melddatum voldoende waren om hun zaken te regelen. Eén zelfmelder gaf echter aan dat het voor hem niet voldoende tijd was <2>. Hij moest zich melden voor een straf voor een vergrijp van vijf jaar geleden en zijn leven was in de tussentijd erg veranderd.³¹ Hij had inmiddels een baan als ZZP'er, een vriendin en een huis en een jong kindje. Om een medische reden heeft hij zijn melddatum met een paar weken uit kunnen stellen. In deze tijd heeft hij een financiële buffer op kunnen bouwen voor zijn gezin en alles netjes achter kunnen laten. Zijn huidige opdrachtgever denkt dat hij op vakantie is. Bij deze zelfmelder speelde schaamte ook een grote rol. Hij wilde niet dat zijn omgeving hem zag als "crimineel". Hij wilde daarom te allen tijde voorkomen dat hij gearresteerd zou worden en zag dit ook als een groot voordeel van zelfmelden.

Het meest genoemde voordeel van zelfmelden is dat veroordeelden weten wanneer ze moeten zitten en weten wanneer ze van hun straf af zijn. Over het voordeel van het plusprogramma wordt verschillend gedacht, maar dit is volledig afhankelijk van de PI waarin de gedetineerde zit. De inhoud van het plusprogramma verschilt sterk tussen de twee PI's waar wij zelfmelders hebben gesproken. Hier kunnen wij dus op dit moment dus geen uitspraken over doen. Wat wel sterk naar voren kwam (ook tijdens de gesprekken met niet-zelfmelders uit andere PI's) is dat het eten in de PI en de mogelijkheden voor een boodschappenlijst en het ontvangen van boodschappen zeer belangrijk is voor gedetineerden. Ook hier zit een voordeel voor zelfmelders. Rokers die zich zelfmelden kunnen bijvoorbeeld voor €500 aan sigaretten meenemen, terwijl niet-zelfmelders vaak tot wel twee weken moeten wachten op hun boodschappen en voor hun sigaretten afhankelijk zijn van medegevangenen <7>. Ook kunnen zelfmelders hun eigen verzorgingsproducten meenemen

---

³¹ Deze vertraging kwam met name doordat de gedetineerde in hoger beroep was gegaan, vervolgens in cassatieberoep en tenslotte nog een gratieverzoek had ingediend.

<7><3>. Deze voordelen zijn bekend onder veroordelen die al vaker hebben gezeten, of onder er een enkele first timers die zichzelf van te voren zeer goed had laten informeren.

6.5 De "spontane" zelfmelders

Gedurende het veldwerk zijn we een aantal "spontane" zelfmelders tegenkomen. Dit zijn veroordeelden die zichzelf bij de politie (en dus *niet* bij de PI) gemeld hebben via een eigen gemaakte afspraak met de politie. Hierin maken we onderscheid tussen spontane zelfmelders die wél de zelfmeldstatus hadden (n=5) en spontane zelfmelders die deze status niet hadden (n = 1). Het woord 'spontaan' refereert meer naar het feit dat deze groep zelf een afspraak om te melden heeft gemaakt, niet naar het eventueel ontbreken van spontaan initiatief bij zelfmelders om zich te komen melden op de oproepdatum.

In het laatste geval spraken we bijvoorbeeld met een arrestante die niet wilde wachten totdat de politie haar zou komen halen. Zij had op dat moment (nog) geen zelfmeldoproep ontvangen.³² Zij heeft zichzelf bij de politie gemeld, zodat ze zo snel mogelijk kon beginnen met het uitzitten van haar straf en op tijd vrij zou zijn voor de start van het nieuwe schooljaar (ze wilde graag starten met een opleiding).

Daarnaast zijn er gedetineerden die geregistreerd staan als niet-zelfmelders, omdat ze zich niet op de melddatum bij de PI hebben gemeld, maar zich wel bij de politie hebben gemeld. Deze groep is interessant binnen de populatie niet-zelfmelders, omdat ze wel degelijk een versie van het gedrag zelfmelden vertonen. Om verscheidene redenen hebben ze zich echter niet gemeld volgens de formele regels. Hieronder beschrijven we vijf casussen:

1. Een veroordeelde <18> droeg de zorg voor zijn dochter zolang zijn ex niet in Nederland was (door haar baan was zijn ex een aantal maanden wel en dan weer een aantal maanden niet in Nederland). Hierdoor kon hij zich niet op de datum uit de zelfmeldoproep melden. Hij heeft toen (voor de zelfmelddatum) de politie gebeld en met hen afgesproken dat ze hem na het verlopen van zijn zelfmelddatum niet zouden arresteren en dat hij zich een week later zou melden op het politiebureau. Na die week heeft hij zich volgens afspraak gemeld op het bureau. Hij is desalniettemin als arrestant naar de PI gebracht, en in het reguliere sobere arrestantenregime geplaatst.
2. Een tweede man <33> woonde niet op het adres waar hij stond ingeschreven. Hij zei dat hij daarom de zelfmeldoproep niet had ontvangen. Toen hij via-via vernam dat de politie op het adres langs was gekomen waar hij stond ingeschreven, heeft hij de politie gebeld en de afspraak gemaakt dat hij zich een paar dagen later op het bureau zou melden. Dit heeft hij vervolgens ook gedaan. Ook hij is gecategoriseerd als niet-zelfmelder en in het reguliere arrestantenregime beland. Hij noemde zichzelf echter wel een zelfmelder.
3. Een bekende van de politie <19> had een zelfmeldoproep ontvangen. Hij meldde zich niet op de zelfmelddatum, omdat hij graag nog naar een bruiloft wilde. Na het laten verlopen van de zelfmelddatum, is deze man gebeld door de politie. Hij heeft toen afgesproken dat hij zich na de bruiloft op het bureau zou melden. Dat mocht en ook hij heeft zich op de afgesproken datum gemeld op het politiebureau.
4. Een vierde man <12> gaf aan dat hij nooit de zelfmeldoproep ontvangen had, maar dat zijn dochter is gebeld. Zij heeft hem vervolgens op het politiebureau afgezet. Hij

---

³² Omdat ze door de politie is meegenomen is het aannemelijk dat ze gesignaleerd stond. Daarmee zou ze de zelfmeldstatus dus niet hebben gekregen hebben. Dit is echter niet volledig duidelijk uit het relaas.

wist niet door wie zijn dochter gebeld was. Ook deze man is uiteindelijk niet gearresteerd, maar toch als niet-zelfmelder in een arrestantenregime terechtgekomen.

5. De laatste man <22> had zijn zelfmelddatum gemist omdat hij de nacht van tevoren nog een laatste keer de bloemetjes had buitengezet. Hierdoor was hij de volgende ochtend niet in staat zich 'vroeg' te melden bij de PI. Hij wilde echter wel van zijn straf af en heeft zich die middag nog op het politiebureau gemeld.

Wat deze casussen laten zien is dat een persoonlijke benadering en flexibiliteit vanuit de politie bij deze mensen voldoende was om ze uiteindelijk het gedrag van zelfmelden te laten vertonen.

6.6 De niet-zelfmelders (bekeken binnen het COM-B model)

In deze sectie bespreken we de factoren en redenen die meespelen bij het niet melden van veroordeelden met een zelfmeldstatus. Hierbij laten we het *sec* niet hebben ontvangen van de brief buiten beschouwing, omdat dit lastig in een gedragsmodel te vangen is en we dit in een eerdere sectie al besproken hebben. Desondanks kunnen niet-zelfmelders die zeggen de brief niet ontvangen hebben alsnog voorkomen in dit stuk omdat er ook nog andere factoren mee kunnen spelen.

Bij het bespreken van de factoren gebruiken we het COM-B model als kapstok. Factoren laten zich echter niet altijd strikt categoriseren onder capaciteit, omgeving of motivatie. Ook kan er overlap zijn tussen verschillende factoren. Wanneer dit het geval is, zullen wij dit aangeven.

De lijst van factoren die we hier bespreken is, vanwege het beperkte aantal interviews, waarschijnlijk niet uitputtend. Met name het feit dat het niet mogelijk is gebleken om vrouwelijke niet-zelfmelders te spreken is een hiaat. Ten tweede is er sprake van een selectiebias in de gesproken gedetineerden. Lang niet alle gedetineerden die uitgenodigd zijn voor een interview zijn hier op ingegaan: slechts 29% van de uitgenodigde niet-zelfmelders heeft uiteindelijk deelgenomen aan het onderzoek.³³ De meeste gedetineerden die niet mee wilden doen aan het onderzoek deden dit omdat ze "geen zin" hadden. Daarmee missen we bijvoorbeeld het perspectief van veroordeelden die (sowieso) nooit ergens aan deelnemen. Ook missen we uiteraard de niet-zelfmelders die gevlucht zijn en die er (tot nu toe) in zijn geslaagd om hun arrestatie te ontlopen.

6.6.1 Capaciteit

Onder capaciteit vallen de fysieke en psychologische capaciteiten die een persoon nodig geeft om een bepaald gedrag uit te voeren. Wanneer deze capaciteiten niet aanwezig zijn, is de persoon niet in staat om het gedrag van zelfmelden feitelijk uit te voeren (dat wil zeggen om zichzelf te melden).

Verslavingsproblematiek

Een aantal niet-zelfmelders heeft te maken met verslavingsproblematiek. Deze gedetineerden gaven allemaal aan dat ze zich wel hadden willen zelfmelden, maar uiteindelijk is dat bij geen van hen gelukt.³⁴ Zo was er één verslaafde niet-zelfmelder die niet meer wist of hij de brief wel of niet had gezien en op welke dag hij zich precies moest melden of was opgepakt.

---

³³ Het percentage zelfmelders dat in is gegaan op de uitnodiging is niet bekend, omdat niet bekend is hoeveel zelfmelders benaderd zijn door de PI's voor deelname.

³⁴ Hierbij merken we op dat het goed mogelijk is dat wij de niet-zelfmelders met een verslavingsproblematiek die ook nooit zouden zelfmelden niet hebben gesproken.

Hij had zich bij een vorige straf een aantal jaar geleden wel zelf gemeld <29>. Een andere gedetineerde met een verslavingsachtergrond was de nacht van te voren nog dermate losgegaan dat het de ochtend van de melddatum fysiek niet mogelijk was om te reizen. Daarnaast gaf hij aan ook geen geld meer te hebben gehad voor de bus. Deze persoon heeft zich op de dag van de melddatum wel gemeld bij de politie <22>. Een derde veroordeelde heeft zich uiteindelijk op laten pakken door zich bewust te misdragen in een winkel. Deze persoon zag, mede door zijn verslaving, niet hoe hij op een andere manier bij (in) een PI kon komen <15>.

Licht Verstandelijk Beperkt (LVB)

Lichte verstandelijke beperkingen spelen mogelijk bij meerdere niet-zelfmelders een rol. Bij één gedetineerde was echter duidelijk dat deze zich door een beperking niet had gemeld. Hij gaf aan niet te kunnen lezen en schrijven en brieven daardoor niet te openen. De zelfmeldoproep is daarmee vermoedelijk op een stapel ongeopende brieven beland <17>.

Slecht begrip van de Nederlandse taal

Slecht begrip van de Nederlandse taal kan ook invloed hebben. Er was maar één niet-zelfmelder die geen Nederlands begreep en sprak, maar wel met ons wilde praten.³⁵ Hij kon ons niet duidelijk maken of hij de brief wel of niet had ontvangen en gelezen <21>. Van een aantal niet-zelfmelders weten we via de contactpersonen bij de PI's dat ze geen Nederlands spreken. Deze gedetineerden wilden echter, waarschijnlijk mede om deze reden, niet met ons in gesprek gaan. Deze groep heeft mogelijk ook moeite om de zelfmeldoproep te begrijpen. Wij vermoeden dat deze groep relatief groot is, met name bij de groep niet-zelfmelders die in het buitenland woont. Deze groep meldt zich nu nog zeer beperkt.

Daartegenover staat de eerder besproken zelfmelder die beperkt Nederlands sprak, maar geholpen is door de reclassering. Deze zelfmelder heeft het gebrek aan capaciteit verholpen door toegang tot sociale diensten en had voldoende doenvermogen om deze ondersteuning actief te zoeken.

6.6.2 Omgeving

Met omgeving worden factoren bedoeld die buiten de macht van de persoon vallen, maar die er wel voor zorgen dat deze persoon zich wel of niet kan melden.

Sociale gebruiken (sociale omgeving)

Een jonge niet-zelfmelder, die al vaak had vastgezeten en (nog steeds) actief witwast, gaf aan dat hij zich nooit zou melden en dat ook niemand in zijn omgeving dat ooit zou doen. Dit voorbeeld illustreert het effect van sociale gebruiken op meldingsbereidheid. De jonge niet-zelfmelder was zich bewust van de consequenties van niet melden (dat je op de signaleringslijst belandt) en is de dag van zijn zelfmelddatum ondergedoken in een hotel. Na negen dagen is hij alsnog naar huis gegaan en direct opgepakt. Deze jongeman gaf aan zich in de toekomst ook niet te komen melden ("[...] zitten is tijdverspilling"). Het feit dat hij een aantal dagen later toch opgepakt zou worden, leek hem niet de deren <27>.

Zorgtaak (fysieke omgeving)

Eerder bespraken we al het geval van de spontane zelfmelder die zich door de zorgtaak voor zijn dochter niet op de melddatum kon melden, maar zich uiteindelijk op afspraak wel op het politiebureau heeft gemeld <18>. Een andere niet-zelfmelder was mantelzorger van zijn

---

³⁵ Er is hier dus sprake van negatieve zelfselectie.

moeder en had om die reden al zes maanden uitstel gekregen van DJI na de initiële zelfmeldoproep. In die zes maanden is het hem niet gelukt om iemand te vinden om de zorgtaak over te nemen. Hij heeft zich daarom ook niet op zijn nieuwe zelfmelddatum gemeld. Hij liet echter niet blijken in die zes maanden actief op zoek te zijn geweest naar een oplossing <26>. Deze niet-zelfmelder ontbrak het aan doenvermogen om een passende oplossing te vinden voor zijn zorgtaak terwijl hij in detentie zou zitten.

Het is voorstelbaar dat het aspect van zorg voor kinderen of familieleden een grotere rol speelt bij vrouwelijke veroordeelden in het besluit om wel of niet zelf te melden. Een arrestante die we spraken (nota bene, deze persoon had niet de zelfmeldstatus) vertelde dat het ergste aan onverwachts opgepakt worden is dat je je kinderen er niet op voor kunt bereiden en dat de overdracht van de zorg voor deze kinderen niet goed geregeld is. Zij moest op het politiebureau nu halsoverkop haar man bellen om de schema's en adressen van de kinderen en de kinderopvang door te geven <10>³⁶. Aangezien vrouwen vaak de primaire verzorger zijn van kinderen, speelt dit mogelijke een grote(re) rol dan bij mannen.

Beide vrouwelijke zelfmelders die gesproken zijn, waren moeder. Voor één was de tijd tussen de zelfmeldoproep en de zelfmelddatum noodzakelijk om de zorg voor haar kind te organiseren als ze vast zou zitten <7>. De ander had met behulp van juridische procedures de tenuitvoerlegging uit weten te stellen totdat haar kinderen zelfstandig waren <9>. Of en op welke wijze moederschap een rol speelt bij niet-zelfmelders, hebben we in dit onderzoek helaas niet kunnen uitzoeken.

Schulden/inkomen (fysieke omgeving)

Wanneer openstaande boetes leiden tot gijzeling, komt een veroordeelde niet in aanmerking voor zelfmelden. Dit betekent echter niet dat schuldenproblematiek en openstaande boetes geen rol spelen bij veroordeelden die de zelfmeldstatus hebben gekregen voor een ander vergrijp. Uit interviews met ervaringsdeskundigen en betrokkenen komt juist naar voren dat boetes en schulden een grote rol spelen in het leven van veel veroordeelden en gedetineerden.

Voor sommige niet-zelfmelders is de reden voor het niet melden direct terug te leiden tot deze schulden. Bij anderen is het hebben van schulden een drempel die het melden bemoeilijkt, maar spelen er ook nog andere zaken. Een niet-zelfmelder had bijvoorbeeld een substantiële schuld en vlak voor de zelfmelddatum een betaalde opdracht gekregen voor een paar weken. Hij heeft toen besloten zich niet te melden. Hij had hier direct spijt van omdat dit hem veel stress op heeft geleverd. Uiteindelijk heeft hij deze opdracht ook niet uit kunnen voeren omdat hij ondergedoken thuis moest zitten. Na een aantal dagen is hij alsnog opgepakt. Hij geeft aan dat niet melden een domme fout is geweest en dat hij dit in de toekomst anders zou aanpakken <28>.

Daarnaast was er een niet-zelfmelder die niet expliciet zei dat hij zich door zijn schulden niet had gemeld, maar waarbij het wel duidelijk was dat zijn schulden de oorzaak waren van veel problemen in zijn leven. Hij zei dat hij de zelfmeldoproep voor deze straf niet had gekregen, maar wel voor een andere straf (die hij nog uit moet zitten). Een ervaringsdeskundige benoemde in een interview dat het hebben van schulden soms in het hoofd een "[...] kaartenhuis van deeltjes" is, waarbij het aangaan van de ene schuld de andere schuld op zou moeten lossen. Bij deze man leek dit ook het geval. Hij had het veel over deeltjes die hij nog moest sluiten en zaken die hij moest regelen, daardoor had hij volgens hem ook geen

---

³⁶ Omdat deze veroordeelde geen zelfmeldstatus had hebben we haar niet meegenomen in de analyse van dit onderzoek, we bespreken haar verhaal hier wel omdat het verhaal wel een belangrijk nadeel aantoont van plotseling opgepakt worden in deze context.

tijd/ruimte om te gaan zitten. Hij is zich ook niet komen melden. De nog openstaande straf probeert hij momenteel via de advocaat om te laten zetten in een taakstraf <25>.

Tenslotte was er een niet-zelfmelder die zich in het verleden wel heeft gemeld, maar deze keer niet. Normaal moest hij een paar dagen zitten, nu vijf weken. Om vijf weken te kunnen zitten, had hij geld nodig van zijn bewindvoerder. Deze bewindvoerder betaalt altijd op dezelfde dag – en dat was een dag na de zelfmelddatum. Hier wilde hij per se op wachten. Hij is de dag nadat zijn geld is binnengekomen, opgepakt. Overigens spelen er bij deze niet-zelfmelder ook nog andere problemen. Zo identificeerde hij zich als dakloos en vertelde hij vaak opgepakt te zijn voor het drinken van alcohol in de openbare ruimte (dat was ook deze keer het geval) <32>.

6.6.3 Motivatie

Capaciteit en omgeving hebben invloed op de motivatie van een persoon om bepaald gedrag te vertonen. Mensen kunnen op basis van een aantal factoren een (wel)overwogen beslissing nemen om zich wel of niet te melden. Daarnaast kan de beslissing om wel of niet te melden bepaald worden door emoties en automatische processen. Deze automatische processen worden ook beïnvloed door de capaciteit en omgeving.

De datum (reflectieve motivatie)

De datum / periode van het jaar van het meldmoment heeft ook effect. Bijvoorbeeld, twee jongemannen gaven aan dat de melddatum ze niet goed uitkwam. Ze hebben er ook voor gezorgd dat ze in het buitenland zaten op het moment dat ze gesignaleerd kwamen te staan. Zij wilden pas na de zomer zitten. Als zij een volgende keer weer in de zomer opgeroepen worden, dan zullen ze zich opnieuw niet komen melden <16><23>. Andere niet-zelfmelders en zelfmelders gaven ook aan dat ze zich niet zouden melden in de zomer, omdat ze niet in de zomermaanden willen zitten (“[...] ik wil het festivalseizoen wel meepikken”).

Aan de andere kant hebben we ook zelfmelders gesproken die zich juist wél gemeld hebben zodat ze voor de zomervakantie weer vrij zouden zijn <1><3>. De datum van melden en de periode waarin personen dan gedetineerd zitten, speelt vooral bij de jongemannen mee die we gesproken hebben. Interessant genoeg blijkt uit de data-analyse dat er juist méér mensen opgeroepen worden voor zelfmelden in de zomermaanden.³⁷

Voor boeren zijn andere periodes weer cruciaal (afhankelijk van het type boerenbedrijf). Deze veroordeelden willen dus liever niet in de oogst- of kalvermaanden zitten. Eén persoon heeft daarom drie maanden uitstel gekregen en een andere niet-zelfmelder heeft zelfs met hulp van de dierenpolitie zes maanden uitstel gekregen <20><19>. Uiteindelijk hebben beide veroordeelden zich niet gemeld. Het feit dat de datum niet goed uitkwam lijkt hier dus als excuus gebruikt te zijn voor het uitstellen van de straf (zie sectie ‘Uitstel- en struisvogelgedrag’).

De PI (reflectieve motivatie)

Twee zelfmelders hadden zich gemeld omdat ze graag in de PI wilden zitten die in de oproep vermeld stond. Achteraf bleek echter dat ze op een andere locatie moesten zijn en daar wilden ze juist niet zitten. Wanneer zij in de toekomst dus weer opgeroepen worden voor die PI, zullen zij zich niet melden <1><3>. Daarnaast meldde een niet-zelfmelder zich af voor een interview. Hij gaf echter wel een reden voor het feit dat hij zich niet gemeld had. Hij

---

³⁷ Om dit te bevestigen, zal echter ook nog gekeken moeten worden naar data van 2023 (een pandemievrij jaar).

moest zich namelijk bij een PI melden waar hij slechte verhalen over had gehoord, en daar wilde hij dus niet zitten.

Ook gaven enkele zelfmelders aan dat ze niet tevreden waren met het beleid in de PI waar ze zaten en bij een volgende oproep voor diezelfde PI niet nog een keer zouden komen opdagen (“[...] dan maar [worden opgepakt en] wat verder weg zitten”). Voorgaande ervaringen met detentie in een bepaalde PI en de beoogde voordelen van zelfmelden (waaronder de inhoud van het plusprogramma) lijken dus een (grote) rol te spelen in de meldingsbereidheid.

Uitstel- en struisvogelgedrag (automatische motivatie)

Er zijn ook niet-zelfmelders die (tenminste op dit moment) echt niet willen zitten. Deze wachten liever af tot de politie ze komt halen of proberen via elke mogelijke route uitstel te krijgen, uitstel- en struisvogelgedrag. Eén niet-zelfmelder gaf bijvoorbeeld aan dat hij niet snapt dat ze hem maar uit blijven nodigen voor zelfmelden; hij is namelijk nog niet één keer gekomen. Hij weet dat de politie de volgende dag op de stoep staat en wordt liever opgehaald dan dat hij zelf naar de PI gaat (“[...] da’s tenminste gratis”) <34>. Hierbij moet genoemd worden dat reiskosten wel (achteraf) vergoed worden wanneer een geldig vervoersbewijs wordt afgegeven aan de gevangenis³⁸.

Daarnaast zijn veel gedetineerden die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken minimaal in hoger beroep gegaan. Een substantieel aantal is ook nog in cassatieberoep gegaan en/of heeft een gratieverzoek ingediend (11 respondenten hebben dit expliciet benoemd).³⁹ Dit proces ligt buiten de scope van dit onderzoek, maar het toont wel aan dat veroordeelden (of hun advocaten) alles aangrijpen om de tenuitvoerlegging van de straf uit te stellen. In een aantal gevallen hebben niet-zelfmelders met een korte straf (soms maar één of twee weken) achteraf spijt van dit uitstelgedrag. Zo was er een niet-zelfmelder die op advies van zijn advocaat in hoger beroep en cassatie was gegaan voor een vergrijp uit 2016.⁴⁰ In 2023 mocht hij eindelijk de straf van drie maanden uitzitten. Hij had spijt van het uitstellen van de straf; achteraf gezien had hij liever direct in 2016 zijn straf uitgezeten. Inmiddels was hij door het proces zijn eigen zaak en huis verloren <34>. Deze advocaat (fysieke omgeving) lijkt ook veel invloed te hebben gehad op het uitstelgedrag van deze niet-zelfmelder.

Het kan zijn dat veroordeelden in de zes weken tijd na de zelfmeldoproep het voornemen hebben om zich te melden, maar op het laatste moment afhaken door koudwatervrees. Niet-zelfmelder nummer <31> is hier een voorbeeld van. Hij gaf in eerste instantie aan dat zelfmelden “[...] niet in hem zat”. Gedurende het gesprek bleek echter dat hij veel spijt had van zijn beslissing om zich niet te melden. Hij had de zelfmeldoproep in goede orde ontvangen en besproken met zijn omgeving. Zijn omgeving had hem unaniem gezegd dat hij zich moest gaan melden – ook zijn vrienden die in het verleden zelf geen gehoor hadden gegeven aan de zelfmeldoproep. Hij gaf aan van plan te zijn geweest om zich te gaan melden, maar had zich op het allerlaatste moment bedacht. Hier had hij op de dag dat hij zich had moeten melden echter al spijt van, en hij heeft meteen de desbetreffende PI gebeld. Deze konden of wilden hem niet meer helpen en hier was hij zeer gepikeerd over. Hij is toen “[...] een spelletje gaan spelen” en is vier maanden op de vlucht geweest. Hij kijkt zeer negatief terug op deze periode, omdat hij steeds opnieuw onderdak moest zoeken bij “[...] foute vrienden”.

---

³⁸ Dit staat beschreven in het bij de oproepbrief bijgevoegde informatieblad *Naar de gevangenis*.

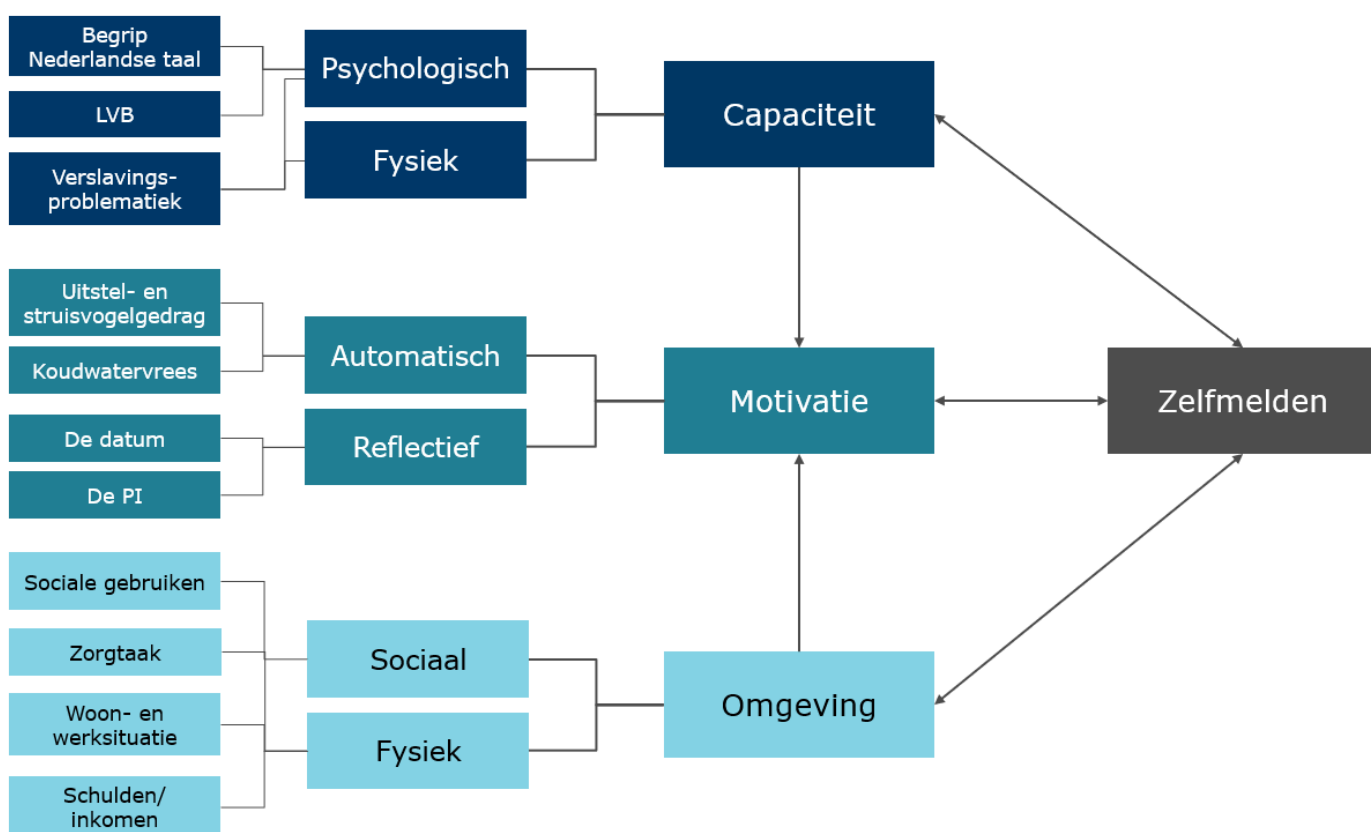
³⁹ Het juridische proces was geen onderdeel van het interviewprotocol en het is alleen genoteerd als gedetineerden dit zelf noemden. Van velen weten we echter niet of ze wel of niet in beroep zijn gegaan. Hierdoor kunnen we er kwantitatief niets zinnigs over zeggen.

⁴⁰ Deze respondent is onderdeel van de groep ‘spontante zelfmelders’.

Daarnaast kon hij meer niet naar werk omdat hij uit handen van de politie probeerde te blijven. Dat werk is hij daardoor ook kwijtgeraakt. Deze niet-zelfmelder noemde de beslissing om niet te gaan melden een grote fout, en hij stelt dat hij zichzelf een volgende keer zeker melden. Het vermoeden bestaat dat het doenvermogen van deze persoon mogelijk ook werd aangetast door een middelenverslaving, omdat hij het zitten in de PI beschouwde “[...] als een *reset*”.

6.6.4 Overzicht

In het onderstaande figuur hebben we de redenen van *niet-zelfmelders* om zich niet te melden die we in de interviews hebben gehoord geplott op het COM-B model.⁴¹ Deze oorzaken zullen door het beperkte aantal interviews niet uitputtend zijn. Daarnaast is de koppeling van oorzaken aan de componenten Capaciteit, Motivatie en Omgeving niet zo duidelijk als de figuur doet vermoeden. Zo hebben bijvoorbeeld het hebben van een LVB en een middelenverslaving beide invloed op het doenvermogen, maar wordt dit doenvermogen ook beïnvloed door de omgeving waarin de veroordeelde zich op dat moment bevindt. Het plotten van de factoren op het COM-B model biedt echter wel houvast voor het presenteren van oplossingsrichtingen in het volgende hoofdstuk.

Figuur 11. De redenen voor niet zelfmelden volgens het COM-B model. Nota bene, deze oorzaken zijn niet uitputtend.

⁴¹ Dit is exclusief de groep van respondenten die zegt de oproepbrief niet te hebben ontvangen. We hebben deze groep buiten beschouwing houden van het model omdat deze mensen geen afweging gemaakt hebben. Ze hebben de brief niet gezien en dus ook niet nagedacht over hoe ze op de oproep willen reageren.

7 Mogelijke oplossingsrichtingen

Het doel van dit onderzoek is om de meldingsbereidheid onder veroordeelden met een zelfmeldstatus te verhogen. Tot zover hebben we vooral de beweegredenen van (niet-) zelfmelders voor het wel of niet zelfmelden in kaart proberen te brengen. Hierbij plaatsen wij nogmaals de disclaimer dat dit gebaseerd is op een beperkt aantal interviews. In dit hoofdstuk koppelen we de redenen en factoren voor het niet-melden aan oplossingsrichtingen die de veroordeelden mogelijk toch zouden kunnen helpen om te gaan zelfmelden. Belangrijk is dat wij hier opties benoemen, maar de haalbaarheid van de oplossingsrichting en de mogelijke negatieve bijeffecten buiten beschouwing laten. Dit valt buiten de scope van het huidige onderzoek.

7.1 Strengere selectie toedelen zelfmeldstatus

Op het eerste gezicht lijkt een strengere selectie op het toedelen van de zelfmeldstatus een voor de hand liggende oplossing: als het zelfmeldpercentage te laag is, dan kan je veroordeelden, waarvan je op voorhand denkt dat de kans klein is dat ze zich komen melden, de zelfmeldstatus niet geven. Hiermee wordt het aantal niet-zelfmelders kleiner en stijgt het zelfmeldpercentage.

Het moge duidelijk zijn dat dit vooral een boekhoudkundige truc is: op papier ziet een hoger zelfmeldpercentage er beter uit, maar in de praktijk is het enige voordeel dat er enigszins op directe kosten (minder communicatie) wordt bespaard. Zelfmelden biedt zowel voordelen voor de veroordeelde (plannen van detentie, dicht bij huis, plusprogramma, etc.), als voor de maatschappij (verlaagde druk op politiecapaciteit en middelen, PI kan instroom plannen, etc.). Door de selectie van het toedichten van de zelfmeldstatus strenger te maken, valt er een groep veroordeelden buiten de boot. Deze groep moet dan *sowieso* gearresteerd worden. Hier zitten geen voordelen aan voor de politie, de PI's of de veroordeelde.

Een andere belangrijke reden is juridisch van aard: elke veroordeelde heeft – uitgezonderd vooraf bepaalde uitsluitingsgronden – hetzelfde recht om voor zelfmelding in aanmerking te komen. Een veroordeelde bij voorbaat uitsluiten omdat men denkt dat hij of zij zich in de praktijk hoogstwaarschijnlijk niet zal melden, is geen deugdelijke juridische grond. Iedereen die aan de eisen voor zelfmelden voldoet, moet de kans krijgen om zich te melden.

Tenslotte is een belangrijke reden de kans dat iemand zich, vanwege veranderende (persoonlijke) omstandigheden, nu wel gaat melden. Dit is een van de centrale empirische uitkomsten van dit (veld)onderzoek: dat er notoire niet-zelfmelders zijn die zich na de zoveelste uitdaging wél zelf gaan melden, bijvoorbeeld omdat ze hun leven na jaren nu wel op de rails hebben gekregen. Men kan, met andere woorden, nooit de mogelijkheid uitsluiten dat iemand zich (toch) zelf zal melden.

Hierbij is het ook belangrijk om te overwegen tot hoeveel informatie AICE ter beschikking heeft om de bovengenoemde afwegingen te maken. De uiteindelijke selectie (en dus de voorspelling welke veroordeelde zich wel of niet zal melden) zal altijd vooraf, op basis van onvolledige informatie gemaakt moeten worden.

7.2 Vergroten van de groep die de zelfmeldoproep tot zich neemt

Van de niet-zelfmelders die zijn gesproken in het kader van dit onderzoek, gaf 44% aan dat ze zich niet hadden gemeld omdat ze de zelfmeldoproep niet hadden ontvangen. Daarom is het interessant om te kijken hoe de groep te vergroten die de zelfmeldoproep wel tot zich neemt. De groep die de oproep niet tot zich neemt zijn overwegend veroordeelden zonder

vast woonadres, die ingeschreven staan bij een familielid of kennis of bijvoorbeeld een postadres bij de gemeente of een stichting hebben. Er kan uiteraard niet van veroordeelden verwacht worden dat ze zich komen melden als ze niet weten dat ze zich moeten melden. Er kunnen drie opeenvolgende redenen zijn waardoor veroordeelden de zelfmeldoproep niet tot zich niet kunnen nemen:

- (1) ze ontvangen de brief niet;
- (2) ze lezen de brief niet;
- (3) ze begrijpen de inhoud van de brief niet.

De eerste reden voor het niet ontvangen van de zelfmeldoproep vereist een praktische oplossing. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen de zelfmeldoproep ontvangt? Een oplossing die ervoor zorgt dat alle veroordeelden met een zelfmeldstatus (of in ieder geval een groter aantal dan nu het geval is) weten dat ze zich moeten melden kan het aantal zelfmelders sterk vergroten. Voor een deel van de personen met de zelfmeldstatus werkt het huidige systeem van brieven versturen via de reguliere post wel. Ongeveer de helft komt zich namelijk zelfmelden (en hebben de oproep dus ontvangen) en ongeveer de helft van de niet-zelfmelders heeft de brief ook ontvangen.

Pilot3Noord heeft voor de oplossing gekozen om veroordeelden te vragen binnen vijf dagen contact op te nemen met de gemeente/betrokken instantie.⁴² Wanneer er geen contact wordt opgenomen, geldt dit als een indicatie dat de persoon de brief niet heeft ontvangen of geopend, of dat iemand niet voldoende doenvermogen bezit om contact op te nemen. Dit zijn alle drie indicaties dat deze persoon zich mogelijk niet gaat melden. Vervolgens kan via andere kanalen worden geprobeerd om deze personen alsnog te bereiken, zoals een bezoek van de wijkagent of via andere bestaande zorgkanalen. Een ander voordeel van het vragen om contact op te nemen is dat de veroordeelden ergens terecht kunnen met hun vragen en zorgen over het zelfmelden zelf, over de voorbereiding op detentie en over de detentie zelf. Uit cijfers van de pilot 3Noord bleek dat 82% van de personen met zelfmeldstatus na contact een hulpvraag hadden. Hier gaan we in de volgende sectie verder op in.

Een aparte categorie zijn veroordeelden die de Nederlandse taal niet machtig zijn. Om ervoor te zorgen dat deze veroordeelden de inhoud van de zelfmeldoproep ook begrijpen, zou overwogen kunnen worden om een extra blad mee te sturen waar in verschillende talen een verwijzing naar een URL staat. Op deze website kan bijvoorbeeld de vertaling van de zelfmeldoproep en een stappenplan hoe de zelfmelddatum en PI uit de Nederlandse brief gehaald kunnen worden.

7.3 Interventies voor het bewerkstelligen van gedragsveranderingen

De oplossingsrichtingen die hierna zullen volgen, zijn gericht op het tweewegbrengen van een gedragsverandering aan de hand van het COM-B model. Door middel van de gesprekken met de experts, het theoretisch kader en het eigen veldwerk hebben wij het gedrag van veroordeelden met een zelfmeldstatus grofweg in vier categorieën kunnen onderverdelen:

1. **Veroordeelden die aangeven zich nooit te zullen melden.** In deze categorie zitten veroordeelden die geen voordelen zien in zelfmelden. In sommige gevallen zien ze zelfs vooral nadelen aan zelfmelden, zoals de gedetineerde die liever gratis opgehaald werd door de politie dan dat hij zelf naar de PI ging.
2. **Veroordeelden die wel willen zelfmelden, maar niet weten hoe.** Hierbij maken we onderscheid tussen:

---

⁴² Hierbij moet wel expliciet vermeld worden dat wel of niet contact opnemen geen invloed heeft op de detentie.

- a. **Veroordeelden die de capaciteit niet hebben.** Dit kunnen veroordeelden zijn met bijvoorbeeld verslavingsproblematiek of een LVB, maar die in ieder geval op dat moment niet voldoende doenvermogen hebben om zich op eigen houtje te melden.
  - b. **Veroordeelden wiens omgeving het niet toelaat om te melden.** Dit zijn bijvoorbeeld veroordeelden met een zorgtaak of veroordeelden die afhankelijk zijn van inkomen uit werk door bijvoorbeeld schulden (dit hangt ook weer sterk samen met capaciteit). Deze groep weet dus in principe wel hoe ze zich zelf moeten melden, maar weet niet hoe ze (op korte termijn) de problemen in hun omgeving moeten oplossen.
3. **Veroordeelden die twifelen of ze zich zullen melden.** Dit zijn veroordeelden die:
- a. De capaciteit hebben om zich te melden, maar een **rationele afweging** maken. Hierbij wegen ze de voordelen van zelfmelden voor zichzelf af. De zelfmelddatum (zomer, timing) en de specifieke PI (slechte of goede verhalen/ervaringen) spelen hierbij ook een rol.
  - b. De capaciteit hebben om zich te melden, maar door **emotie en angst** zich besluiten niet te melden. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot uitstelgedrag en koudwatervrees.
4. **Veroordeelden die aangeven zich zondermeer te zullen melden.** Deze groep heeft de capaciteit om zich te melden, een omgeving die het toelaat en zijn gemotiveerd. Deze veroordeelden overwegen vaak niet eens om zich niet te melden.

De categorie waartoe een individuele veroordeelde behoort is niet een statisch gegeven. Afhankelijk van de omstandigheden van het moment kan een veroordeelde van de ene naar de andere categorie overgaan. Uit het onderzoek blijkt dat veroordeelden die zich in het verleden om bepaalde redenen niet gemeld hebben, dit nu wel hebben gedaan of van plan zijn dit in de toekomst te gaan doen. Aan de andere kant hebben we ook zelfmelders gesproken die juist aangeven dit in de toekomst niet weer te zullen doen. Veroordeelden met een zelfmeldstatus maken bij elke oproep opnieuw een afweging. Het is daarom van belang om iemand die zich al meerdere keren niet heeft gemeld wel uit te blijven nodigen; je weet immers nooit hoe die persoon nu in het leven staat of welke veranderingen er in de omgeving hebben plaatsgevonden.

De oplossingsrichtingen die we hieronder bespreken, zijn met name gericht op het faciliteren van het zelfmelden voor categorieën (2) en (3). Veroordeelden uit categorie (1) melden zich immers sowieso niet, en veroordeelden uit categorie (4) sowieso wel (dus ook zonder interventie). Nota bene: de categorieën zijn grotendeels statisch maar een belangrijke uitkomst uit dit onderzoek is dat individuele veroordeelden zich door de tijd heen wel tussen categorieën kunnen verplaatsen, dus ook van een categorisch ja (4) of nee (1) naar een conditioneel ja (2 en 3).

Hieronder bespreken we hoe de oplossingsrichtingen voor deze veroordeelden ingezet kunnen worden en welke drempels ze aan de hand van het COM-B model verlagen of wegnemen.

7.3.1 Persoonlijk contact

Eerder stelden we al voor dat de zelfmeldoproep een verzoek moet bevatten om binnen vijf dagen contact op te nemen. In Pilot3Noord liep dit contact via de gemeente. Om dit op landelijk niveau te implementeren, zou het ook via verschillende gemeentes kunnen lopen,

maar het is mogelijk efficiënter om een centrale contactpersoon bij DJI of bij de PI's in kwestie aan te wijzen.⁴³

Wanneer de ontvanger van de zelfmeldoproep telefonisch contact opneemt, bevestigt hij of zij niet alleen de ontvangst van de brief, maar is er ook ruimte om aan een persoon vragen over het zelfmelden te stellen. Deze persoon kan alle vragen over het zelfmelden beantwoorden en de persoon op zijn of haar gemak stellen. Persoonlijk contact biedt ook de mogelijkheid om specifieke ondersteuning te bieden aan veroordeelden uit categorie (2); veroordeelden die zich wel willen melden, maar niet weten hoe. Veroordeelden met een laag doenvermogen kunnen bijvoorbeeld specifieke begeleiding ontvangen, zoals begeleiding voor mensen met een LVB. Daarnaast kan begeleiding personen helpen met het regelen van zaken rondom zorg of schulden.

Dit contact kan mogelijk ook de angst en onzekerheid wegnemen bij twijfelaars onder de veroordeelden uit categorie (3b). Ook kan het opnemen van contact alleen al positieve effecten hebben voor de *self-efficacy* van veroordeelden.

7.3.2 Flexibiliteit

Het bieden van flexibiliteit in de zelfmelddatum en PI kan een vruchtbare oplossing zijn voor veroordeelden in categorie (3a); veroordeelden die een rationele afweging maken om zich wel of niet te melden. De specifieke PI en de timing van de zelfmelddatum kan er toe leiden dat iemand zich wel of niet meldt.

In de huidige zelfmeldoproepbrief staat dat de veroordeelde schriftelijk verzoek tot uitstel kan indienen als er zeer dringende omstandigheden zijn waardoor hij of zij niet op de genoemde datum naar de gevangenis kan komen. Dit verzoek moet door bewijzen onderbouwd worden. Dit proces kan een grote mentale belasting zijn voor een veroordeelde. In de praktijk blijkt dat veroordeelden de politie bellen om een nieuwe datum af te spreken als ze zich door de zorg voor een kind of een bruiloft waar ze bij willen zijn niet kunnen (willen) melden, maar dat ze niet schriftelijk een wijzigingsverzoek indienen. Wij hebben deze personen in ons onderzoek al aangeduid als 'spontane' zelfmelders. Deze mensen hebben namelijk wel de motivatie om zich te melden (en hebben dit ook laten zien door zich op het politiebureau te melden), maar zijn door de huidige complexe wijze waarop wijzigingsverzoeken ingediend moeten worden, onder de niet-zelfmelders terecht gekomen. Het bieden van een laagdrempelige wijze waarop veroordeelden met een zelfmeldstatus kunnen vragen om een (beperkte) mate van flexibiliteit met betrekking tot de zelfmelddatum, zou voor veroordeelden met drempels in de omgeving (zoals genoemd in paragraaf 6.6.2) uitkomst kunnen bieden.

Binnen de pilot 3Noord is bijvoorbeeld een mogelijkheid gecreëerd om tot vier weken uitstel te gunnen met een eenvoudige administratieve procedure. Uit verschillende casussen bleek dat het kunnen bieden van deze beperkte flexibiliteit meermaals nuttig was om de meldingsbereidheid te verhogen (en detentieschade te verminderen).

Daarnaast kwam ook een aantal keer terug dat met name jongere veroordeelden niet in de zomer in detentie willen zitten. Uit de analyse van de data van DJI blijkt ook dat het zelfmeldpercentage aanzienlijk lager is in de zomermaanden. Of er aan de wens van deze veroordeelden tegemoet moet worden gekomen, is een politieke afweging. Het zou de meldingsbereidheid onder deze categorie veroordeelden mogelijk verhogen, maar het is de vraag in hoeverre er moet worden meegegaan in de wensen van de veroordeelden. Dit geldt

---

⁴³ De precieze inrichting van een dergelijk aanmeldpunt valt buiten de scope van dit onderzoek.

ook voor het bieden van flexibiliteit in de PI waar een veroordeelde wel of niet wil zitten. De mate waarin hier flexibiliteit verleend wil worden is ook een politieke en sociale overweging die gevoerd moet worden (willen we zover tegemoet komen aan de hedonistische eisen van veroordeelden), tegelijkertijd is er een investeringsafweging waar naar de oplossingsrichtingen gekeken kan worden als zijnde een rendabele businesscase (uitstel leidt tot een hogere opkomst van veroordeelden met een zelfmeldstatus).

Het bieden van flexibiliteit biedt veroordeelden ook de mogelijkheid om eerder dan de geplande zelfmelddatum met hun detentie te beginnen. Uit de interviews blijkt dat er soms veel tijd zit tussen het vergrijp en de uiteindelijke tenuitvoerlegging van de straf. Daarnaast bevat de populatie van veroordeelden met de zelfmeldstatus veel veroordeelden met korte straffen en geven veroordeelden aan dat een groot voordeel van zelfmelden is dat je dan eindelijk van je straf af bent. Het is dus ook denkbaar dat een bepaalde groep veroordeelden graag zo snel mogelijk wil starten met detentie. Deze groep zou zich waarschijnlijk sowieso wel melden, dus de invloed hiervan op het verhogen van de meldingsbereidheid zal mogelijk beperkt zijn. Dit hebben we echter niet empirisch getest.

Een nadeel van het bieden van flexibiliteit is dat dit het uitstelgedrag van sommige veroordeelden in de hand kan werken. De vraag is hoe erg dat is en in welke mate dit afbreuk doet aan de mogelijke voordelen die het ook biedt.

7.3.3 Communicatie

De huidige zelfmeldoproep is zeer summier en belicht met name de nadelen van niet melden, zie Bijlage 7. Een belangrijk nadeel mist hier volgens de niet-zelfmelders nog, namelijk dat een veroordeelde in het arrestantenregime (als niet-zelfmelder) vaak in een twee- of meerpersoonscel terecht komt.

Een aantal zelfmelders gaf daarnaast aan dat de brief veel meer nadruk zou moeten leggen op de voordelen van zelfmelden in plaats van op de negatieve gevolgen van niet melden. Zij stelden voor een sectie "*Waarom zou je je melden?*" aan de brief toe te voegen. Veel van de gesproken zelfmelders zien bijvoorbeeld de tijd om alles te regelen voor de zelfmelddatum als grootste voordeel van zelfmelden. In die tijd kan men alle spullen die op de paklijst staan verzamelen – wanneer je gearresteerd wordt ga je naar binnen met de kleren die je dan aanhebt. Enkele zelfmelders gaven de suggestie dat het voordeel van deze paklijst benadrukt zou moeten worden in de oproepbrief. Rokers die zich zelfmelden kunnen bijvoorbeeld sigaretten meenemen, terwijl niet-zelfmelders vaak tot wel twee weken moeten wachten op hun boodschappen en voor hun sigaretten afhankelijk zijn van medegevangenen.

Om het verschil tussen zelfmelden en niet zelfmelden duidelijk te maken zouden de voordelen van zelfmelden bijvoorbeeld afgezet kunnen worden tegen de nadelen van niet zelfmelden. Zie de vingeroefening in de onderstaande tabel.

Tabel 3. Voordelen van zelfmelden versus nadelen van niet-zelfmelden

Zelfmelden	Niet zelfmelden
U reist zelf af naar de PI.	U kunt op elk moment gearresteerd worden.
De PI is dicht bij uw woonplaats waardoor bezoek mogelijk makkelijker is.	U kunt naar een PI overal in Nederland gebracht worden.
U belandt in een plusregime waarin: <ul style="list-style-type: none"> - De celdeuren vaak openstaan; - U in een eenpersoonscel zit - U een uitgebreid dagprogramma heeft, inclusief ondersteuning bij praktische zaken (huisvesting, werk, schulden etc.); - U vaker bezoek mag ontvangen. 	U belandt in een arrestantenregime waarin: <ul style="list-style-type: none"> - U het grootste deel van de tijd in een cel zit; - U uw cel vaak deelt met andere mensen; - U een basisprogramma heeft met beperkte activiteiten (geen sport etc.); - U beperkt bezoek mag ontvangen.
U heeft de tijd om uw privé zaken te regelen voordat u moet zitten.	Er is geen tijd om privé zaken te regelen. U wordt na uw arrestatie meteen gedetineerd.
U kunt bepaalde boodschappen als sigaretten en shampoo meenemen de PI in.	U moet gemiddeld twee weken wachten voordat uw boodschappen er zijn.

Het belichten van de voordelen van zelfmelden en het afzetten tegen het arrestantenregime zou de twijfelaars en de veroordeelden die een rationele afweging maken in categorie (3a) mogelijk kunnen overtuigen om zich toch te gaan melden.

8 Conclusies

De conclusies zijn geformuleerd als antwoorden op de onderzoeksvragen uit [hoofdstuk 1](#):

1. Welke factoren spelen een rol bij het besluit van een veroordeelde met zelfmeldstatus om zich te melden bij de PI (zelfmelder)?

De meeste zelfmelders die in het kader van dit onderzoek gesproken zijn zeggen dat ze de oproep zagen en niet eens overwogen hebben om hier geen gehoor aan te geven. Deze zelfmelders hebben over het algemeen een stabielere woon- en werksituatie dan de niet-zelfmelders die in dit onderzoek gesproken zijn.

Het meest genoemde voordeel van zelfmelden is dat veroordeelden weten wanneer ze moeten zitten en weten wanneer ze van hun straf af zijn.

Binnen dit onderzoek is ook een groep "spontane" zelfmelders' geïdentificeerd. Dit is een groep veroordeelden die zich niet bij de PI, maar wel bij de politie gemeld heeft. Deze personen waren vaak door praktische redenen verhinderd zich op de juiste datum bij de PI te melden en hebben zelf afspraken gemaakt met de politie om zich te melden. Deze groep stroomt echter alsnog als arrestant in bij de PI. Ze verliezen dan de status van 'zelfmelder' (voor zover ze die formeel hadden).

2. Welke factoren spelen een rol bij het besluit van een veroordeelde met zelfmeldstatus om zich niet te melden bij de PI (niet-zelfmelder)?

De meest genoemde reden voor het niet melden die wordt gegeven door niet-zelfmelders is dat ze de brief niet hebben ontvangen. Een onderliggende reden daarvoor zou kunnen zijn dat de brieven niet naar het adres zijn gestuurd waar de veroordeelde zich op dat moment (het vaakst) bevindt. In vergelijking met de zelfmelders die zijn gesproken binnen dit onderzoek hebben de niet-zelfmelders vaker geen vast woonadres.

Sommige veroordeelden met zelfmeldstatus hebben – op het moment van de zelfmeldoproep – niet de capaciteit om zich te melden. Uit Pilot3Noord is gebleken dat het merendeel van de veroordeelden met een zelfmeldstatus in die pilot (82%) een hulpvraag heeft. Verslavingsproblematiek en een LVB beïnvloeden daarnaast het denk- en doenvermogen. Geen begrip van de Nederlandse taal maakt het ook lastig om de zelfmeldoproep te begrijpen. Deze groep zou zich mogelijk dus wel willen melden, maar weten niet altijd hoe ze dat moeten of kunnen doen.

Daarnaast kunnen factoren in de omgeving een rol spelen bij het niet zelfmelden. Hierbij zijn in het onderzoek met name een zorgtaak voor kinderen of familieleden naar voren gekomen, en werk. Veroordeelden die zich niet melden omdat ze werk hadden kampten vaak met een schuldenproblematiek (waardoor ze het inkomen niet konden missen). Hierbij speelt het doenvermogen van de veroordeelde ook een grote rol; de veroordeelde is niet in staat de barrières uit de omgeving weg te nemen.

Er is ook een groep veroordeelden die zich niet meldt door uitstel- en struisvogelgedrag. Deze veroordeelden wachten liever af tot de politie ze komt halen. Ook hier speelt het denken doenvermogen van de persoon in kwestie een rol. Daarnaast kan koudwatervrees meespelen. Voorbeelden daarvan zijn veroordeelden die zich op het allerlaatste moment (uit angst of onzekerheid) toch niet melden.

Er is ook een relatief grote groep niet-zelfmelders die een rationale afweging maakt. Bij deze veroordeelden weegt de timing van de zelfmelddatum en de specifieke PI mee in het besluit om niet te melden. Met name jonge veroordeelden willen niet in de zomer zitten. Uit de data

van DJI blijkt ook dat het zelfmeldpercentage in de zomermaanden lager is. Eerdere negatieve ervaringen met een PI of teleurstellingen met het plusprogramma in een PI kunnen er ook toe leiden dat een veroordeelde besluit zich niet te melden bij die specifieke PI (of locatie van die PI).

3. *Komen er uit pilots met zelfmelders inzichten voor het verhogen van de meldingsbereidheid van veroordeelden met een zelfmeldstatus?*

Gemeenten (o.a. wijkteams en sociale teams) hebben veel meer achtergrondinformatie over de veroordeelden en hun sociale omgeving dan waar AICE en DJI over beschikken. Ze kunnen veroordeelden met een zelfmeldstatus daardoor veel gericht benaderen, bijvoorbeeld via bestaande kanalen. AICE en DJI benaderen veroordeelden nu sowieso niet gericht.

Menselijk contact maakt de drempel voor veroordeelden om zich eventueel zelf te melden een stuk lager. Dit draagt er onder andere toe bij dat latente hulpvragen alsnog worden opgepikt, en dat er gerichte ondersteuning aan de veroordeelde en/of diens gezin kan worden aangeboden. Van de veroordeelden met een zelfmeldstatus die deel uitmaakten van Pilot3Noord bleek in het persoonlijk contact dat 82% (alsnog) een hulpvraag had.

De persoonlijke benadering maakt het ook mogelijk om de sociale omgeving bij het zelfmeldproces te betrekken en/of de negatieve impact van de oproep (en van de detentie zelf) op de sociale omgeving te beperken.

Het proactief benaderen van veroordeelden (zowel een week na de oproep als een week voor de meldingsdatum) leidt ertoe dat de veroordeelde in kwestie niet vervalt in een situatie van passiviteit en uitstel/ontwijkgedrag. Daarbij is in P3Noord bewust de balans gezocht tussen zelf doen en ondersteuning: de veroordeelde blijft te allen tijde verantwoordelijk voor (en eigenaar van) zijn of haar 'detentieplan'.

De mogelijkheid in P3Noord om – op aanvraag van de contactpersoon van de pilot – de aanmeldtermijn met enkele weken te verlengen heeft er in meerdere gevallen voor gezorgd dat alle praktische en administratieve zaken op tijd konden worden afgerond. Veroordeelden met zelfmeldstatus buiten de pilot hebben deze optie ook, maar het schriftelijk moeten aanvragen van uitstel, plus de verplichting om bewijs te leveren voor de dringende noodzaak, lijkt in de praktijk een hoge drempel op te werpen.

4. *Welke oplossingsrichtingen kunnen bedacht worden om de meldingsbereidheid (van veroordeelden met een zelfmeldstatus) te verhogen?*

De grootste winst voor het verhogen van de meldingsbereidheid is te behalen door het vergroten van het bereik van de zelfmeldoproep. Veroordeelden kunnen de zelfmeldoproep niet tot zich nemen omdat ze de brief niet ontvangen hebben, ze de brief niet gelezen hebben of omdat ze de brief niet begrijpen. Door veroordeelden te vragen op korte termijn (in de pilot P3NoordL binnen vijf dagen) contact op te nemen met een nader te bepalen overheidsinstantie, kan in ieder geval worden ingeschat welke (categorieën) veroordeelden mogelijk een hulpvraag hebben en welke veroordeelden de oproep niet tot zich hebben genomen. Tijdens het contactmoment (door de veroordeelde zelf geïnitieerd of door nabellen vanuit de ondersteunende instantie) kunnen latente hulpvragen boven tafel worden gebracht, en kunnen eventuele oplossingen worden aangedragen.

Persoonlijk en proactief contact van veroordeelden met een zelfmeldstatus biedt veel mogelijkheden om ondersteuning op maat aan de veroordeelde en diens sociale omgeving aan te bieden (zie onder vraag 3). Dit heeft in P3Noord geleid tot een significante verhoging van het zelfmeldpercentage (van 45% naar 73% in 2022).

Sommige veroordeelden melden zich niet omdat de zelfmelddatum niet goed uitkomt of omdat ze niet in een bepaalde PI willen zitten. Flexibiliteit zou de meldingsbereidheid onder deze groep verhogen. Het gedrag van de groep spontane zelfmelders ondersteunt deze oplossingsrichting.

Het meer belichten van de voordelen van zelfmelden in de zelfmeldoproep (bijvoorbeeld door ze duidelijk tegenover de nadelen te zetten) zou veroordeelden die twijfelen, mogelijk over de streep kunnen trekken. Praktische voordelen als het mee kunnen nemen van sigaretten en je eigen verzorgingsproducten kunnen soms de doorslag geven in rationale afwegingen.

Tenslotte zou een oplegblad van de oproep met een verwijzing in verschillende talen naar een URL met een vertaling van de brief zou de (lage) meldingsbereidheid onder de groep veroordeelden die geen Nederlands spreken, kunnen verhogen.

9 Reflecties

Het zelfmeldpercentage zal nooit 100% bereiken. Een aanzienlijk aantal veroordeelden met zelfmeldstatus zal zichzelf nooit melden. Een andere categorie zal zich slechts met veel hulp van buitenaf zelf (kunnen) melden. Tegen deze achtergrond is de 73% die in Groningen in P3Noord is bereikt, een aanzienlijke prestatie. Dat percentage kon worden bereikt door maatwerk en persoonlijk contact. Dit vergt aanzienlijke investeringen. Daar staat tegenover dat de opbrengsten (een verhoging van het zelfmeldpercentage met 30%) ook aanzienlijk zijn. Het gaat hier bijvoorbeeld om een reductie van de negatieve gevolgen voor de veroordeelde zelf (stress, onzekerheid) en diens omgeving (ontwrichting gezin, wegvallen zorg) en van de operationele kosten bij DJI (planning en logistiek) en de politie (capaciteit voor oppakken arrestanten). Het vergroten van de zelfredzaamheid en het zelfvertrouwen van de veroordeelde zou op de langere termijn ook diens weerbaarheid na terugkeer in de samenleving kunnen vergroten (terugdringen van recidive). Of bij een landelijke uitrol van de pilot de opbrengsten groter zijn dan de kosten zou in een maatschappelijke kosten-baten analyse kunnen worden onderzocht.

Een oplossing op de middellange termijn is het aanbieden van een aanmeldsysteem waarmee de veroordeelde met zelfmeldstatus zelf (binnen een bepaalde bandbreedte) kan aangeven wanneer en waar zij of hij haar of zijn straf wil uitzitten. Dit zal onder de veroordeelden die reflectief gemotiveerd zijn (die een rationele afweging maken), waarschijnlijk tot een aanzienlijke verhoging van het zelfmeldpercentage leiden. Een (open) vraag is in hoeverre er aan de wensen van veroordeelden tegemoet zou moeten worden gekomen. Uit gedragsecconomisch perspectief is het in ieder geval belangrijk om structureel uitstelgedrag niet te belonen. Dat kan bijvoorbeeld door negatieve consequenties te verbinden aan het niet nakomen van de eigen afspraak ('boekings'). Het aanmeldsysteem zou ook kunnen worden gebruikt om op hulpvragen te ontvangen.

Oplossingen die op de korte termijn kunnen worden ingevoerd hebben betrekking op het verhogen van een effectievere communicatie met de veroordeelden die zijn geselecteerd voor zelfmelden. Verzenden van oproepen per aangetekende post lijkt al snel een rendabele business case op te leveren. Bij de huidige tarieven is dit het geval als dit tot een toename van het zelfmeldpercentage van +3% binnen Nederland zou leiden en van +5% in Europa, en de totale kostenbesparingen per veroordeelde (die uit de MKBA volgt) minimaal €300 zou zijn. Dit lijken realistische aannames. Een soortgelijke business case kan worden gemaakt voor het meesturen van een vertaling van de oproep naar veroordeelden met een buitenlandse nationaliteit. Laaghangend fruit is tenslotte het beter belichten van de voordelen in de oproep, en ze duidelijk te zetten tegenover de nadelen van niet-zelfmelden.

10 Verwijzingen

- Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. *Encyclopedia of*, pp. 71-81.
- Boschman, S., Teerlink, M., & Weijters, G. (2020). Monitor nazorg ex-gedetineerden - 6e meting.
- Brown, J. (1998). Self-Regulation and the Addictive Behaviors. . *Springer eBooks*, pp. 61-73.
- Centraal Justitieel Incassobureau. (sd). *Boete opgelegd door rechter*. Opgehaald van <https://www.cjib.nl/wat-doen-wij/boete-opgelegd-door-de-rechter>
- De Inspectie Justitie en Veiligheid. (2023). *Samen werken aan een nieuwe start: Re-integratie tijdens en na detentie*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid. Opgehaald van <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2023/06/26/rapport-samen-werken-aan-een-nieuwe-start>
- Dialogic. (2019). *Technisch onderzoek synchronisatie 5G in de 3.400 – 3.800 MHz-band*.
- GGZ Interventie. (2023). *Verslaving*. Opgehaald van <https://ggzinterventie.nl/verslaving/>
- Gunnink, L., Althoff, M., & van der Wolf, M. (2022). *Voorzorg als nazorg: Evaluatie van het Koers en Kansen project 3Noord 'sanctie-uitvoering op regionale maat'*.
- Haushofer, J., & Fehr, E. (2014). On the psychology of poverty. *Science*, 344(6186), pp. 862-7.
- Kadden, R., & Litt, M. (2011). The role of self-efficacy in the treatment of substance use disorders. *Addictive Behaviors*, 36(12), p. 1120.
- Kenniscentrum voor beleid en regelgeving. (2023). *Doenvermogen*. Opgehaald van <https://www.kcbr.nl/beleid-en-regelgeving-ontwikkelen/beleidskompas/achtergrond-beleidskompas/verplichte-kwaliteitseisen/doenvermogen>
- Michie, S., Van Stralen, M., & West, R. (2011). The behaviour change wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation Science*, 6(1), pp. 1-12.
- Ministerie van Financiën. (2019). *Interdepartementaal beleidsonderzoek Mensen met een licht verstandelijke beperking*. Den Haag.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2015). *Samen bouwen aan een toekomstbestendige sanctie-uitvoering*.
- Schoenmakers, Y., de Groot, I., van Zanten, J., van Rooyen, A., & Baars, J. (2017). *De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland*. Deventer: Vakmedianet.
- te Velde, R. A., Kats, J., Hanswijk, M., & Kuipers, R. (2020). *Evaluatiekader Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen (wet USB)*. Utrecht: Dialogic.
- Weijters, G., Rokven, J., & Verweij, S. (2018). *Monitor nazorg (ex-)gedetineerden – meting 5. Den Haag: WODC. Opgehaald van*

https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/207/Cahier_2018-12_2698_Volledige_tekst_tcm28-345747.pdf?sequence=2&isAllowed=y

West, R., & Michie, S. (2020). A brief introduction to the COM-B Model of behaviour and the PRIME Theory of motivation. *Qeios*. Opgehaald van <https://doi.org/10.32388/WW04E6>

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2017). *Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid*. Den Haag.

Bijlage 1. Overzicht interviewrespondenten

Tabel 4. Overzicht van interviewrespondenten.

Thema	Persoon	Affiliatie
Expert gedragspsychologie	Wilco van Dijk	Universiteit van Leiden
Pilot3Noord	Alfons Boer	Gemeente Groningen
Pilot3Noord	Monique Dijkstra	DJI
Pilot3Noord	Hette Hofkamp	Detentie Groningen en Drenthe
Pilot3Noord	Janna Reitsma	Koers en Kansen Groningen; WIJ Groningen
Pilot PI Middelburg	Marco van der Meule	PI Middelburg
Proces/selectie	Michelle Mewe	DJI - DIZ
Proces/selectie	Astrid Scheidema	Ministerie JenV, CJIB-AICE
Proces/selectie	Sebastiaan Suurd	DJI
Strafrecht	Rachel Bruinen	Cleerdin & Hamer advocaten
Ervaringsdeskundige	Khalil Chait	Stichting Sileo
Ervaringsdeskundige	John Remmers	Novadic Kentron

Bijlage 2. Uitnodigingsflyer gedetineerden

Hallo!

Fijn dat je met ons wilt praten voor dit onderzoek. Deelname is vrijwillig – je hoeft dus niet met ons te gaan praten, en of je wel of niet deelneemt aan het onderzoek maakt voor je verblijf hier niet uit. Je krijgt dus ook geen beloning of zo – maar je helpt ons natuurlijk wel door je ervaringen met ons te delen.

Het gesprek duurt ongeveer 30 minuten. Als je eerder wilt stoppen is dat ook geen probleem.

Jouw deelname is volledig anoniem.

Het onderzoek gaat over de praktische dingen die je allemaal moet regelen voordat je moest zitten. Bijvoorbeeld wat je thuis, met je familie of op je werk allemaal moest regelen, wie je daarbij heeft geholpen, hoe je uiteindelijk in ## bent terechtgekomen enzovoort. Het is vaak best moeilijk om dat allemaal te regelen. Het doel van het onderzoek is om uit te zoeken hoe al die dingen beter geregeld kunnen worden.

We hopen je snel te spreken!

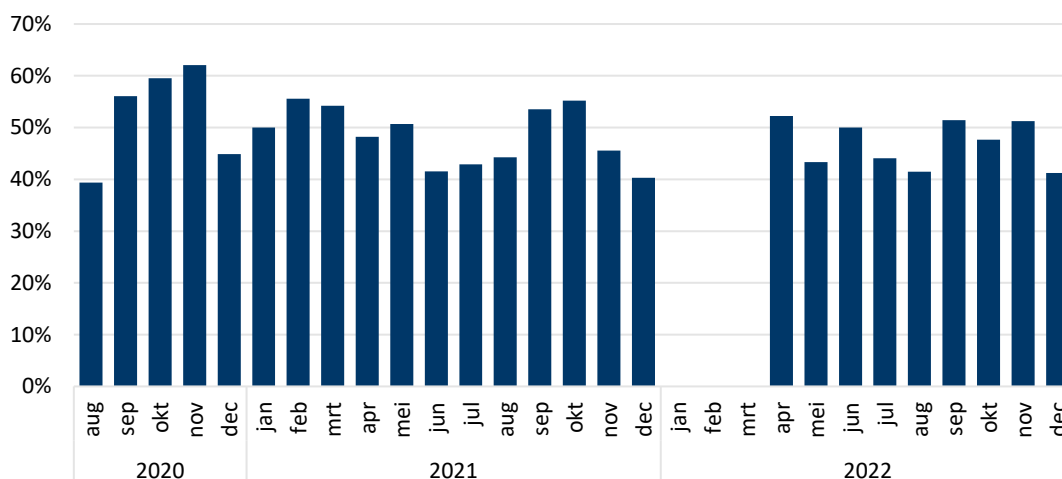
##, ## en ##

Bijlage 3. Variabelen coderings- schema

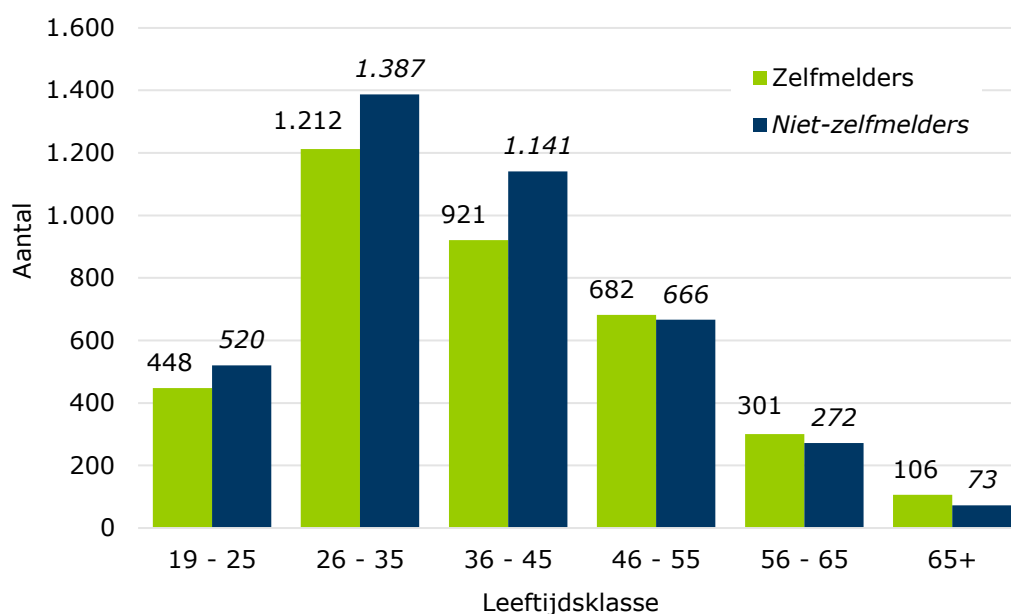
Tabel 5. Variabelen in coderingsschema interviews in de PI's.

Variabele
PI
Geslacht
Leeftijd
Duur straf
Eerder vastgezeten
Vergrijp
Werk
Thuisituatie
Op de hoogte familie/omgeving
Achtergrond
Tijd tussen straf en zitten
Proces
Brief
Brief ontvangen (binair)
Voordelen zelfmelden
Reden voor (niet) melden
Geschatte pakkans
Overig

Bijlage 4. Additionele data-analyse

Figuur 12. Zelfmeldpercentage per maand tussen augustus 2020 en december 2022. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

Figuur 13: Aantal zelfmolders en niet-zelfmolders tussen augustus 2020 en december 2022 per leeftijdsklasse. Bron: DJI, bewerking: Dialogic.

Bijlage 5. Decision Tree

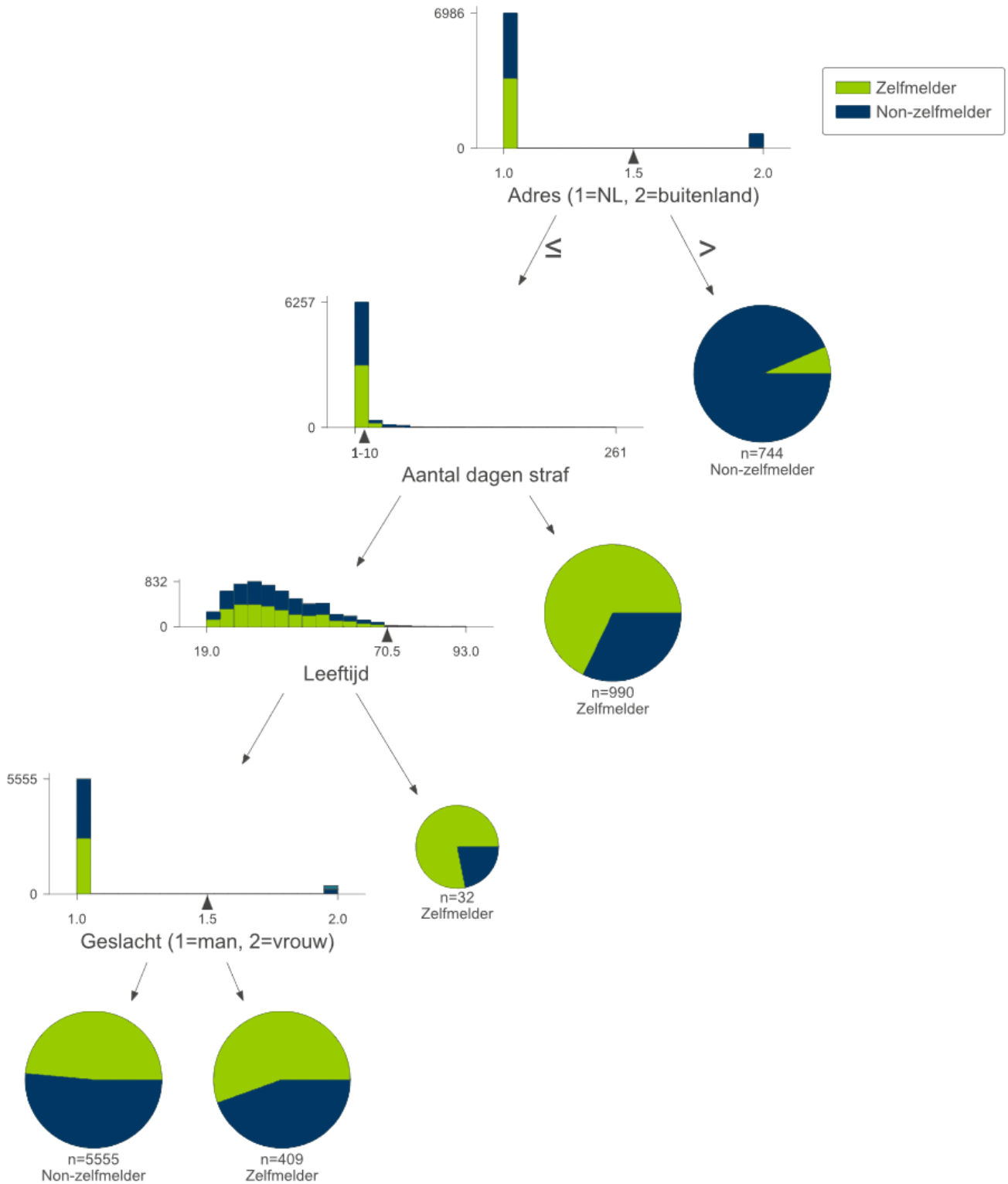
Een decision tree begint met de volledige dataset (*root node*) en wordt vervolgens gesplit in subsets (*nodes*) op basis van een aantal classificatie kenmerken. Met elke split wordt getracht de subset zo 'puur' of homogeen mogelijk te maken. Uiteindelijk eindigen alle observaties in een bakje (*leaf*) met zoveel mogelijk dezelfde kenmerken. Hier is een decision tree⁴⁴ opgenomen van alle personen met een zelfmeldstatus die op basis van Leeftijd, Aantal dagen straf, Geslacht en Adres waar brief heen is gestuurd in Nederland of buitenland gesplit worden naar Zelfmelders en Niet-zelfmelders.

Het kenmerk wat het meest onderscheidend is tussen zelfmelders en niet-zelfmelders is het woonachtig zijn in het buitenland. In totaal hadden 744 personen met een adres in het buitenland de zelfmeldstatus. Veruit het grootste deel van deze groep heeft zich niet gemeld (696 om 48). Na Adres is Aantal dagen straf het meest onderscheidend tussen Zelfmelders en Niet-zelfmelders. Van de personen met zelfmeldstatus met een Nederlands adres en een straf van 11 dagen of meer melden meer mensen zich wel (672), dan niet (318). Van de mensen met een straf van 10 dagen of korter zijn het met name de ouderen (71 jaar of ouder) die zich melden: 25 melden zich wel en 7 melden zich niet. Tenslotte komen we aan bij de grootste groep: de personen met een Nederlands adres, die een straf hebben van 10 dagen of korter en jonger zijn dan 70. Deze groep bestaat uit 409 vrouwen en deze vrouwen melden vaker (227 om 182) dan de mannen (2697 om 2858).

Wat deze *decision tree* laat zien is dat, van de onderscheidende groepen, de personen met een buitenlands adres en 'jongemannen' met een korte straf zich overwegend niet komen melden.

---

⁴⁴ Model getraind aan de hand van de [DecisionTreeClassifier van scikit-learn](#) met parameters `max_depth = 4` en `min_samples_split = 500`, gevisualiseerd met behulp van [dtreeviz](#).

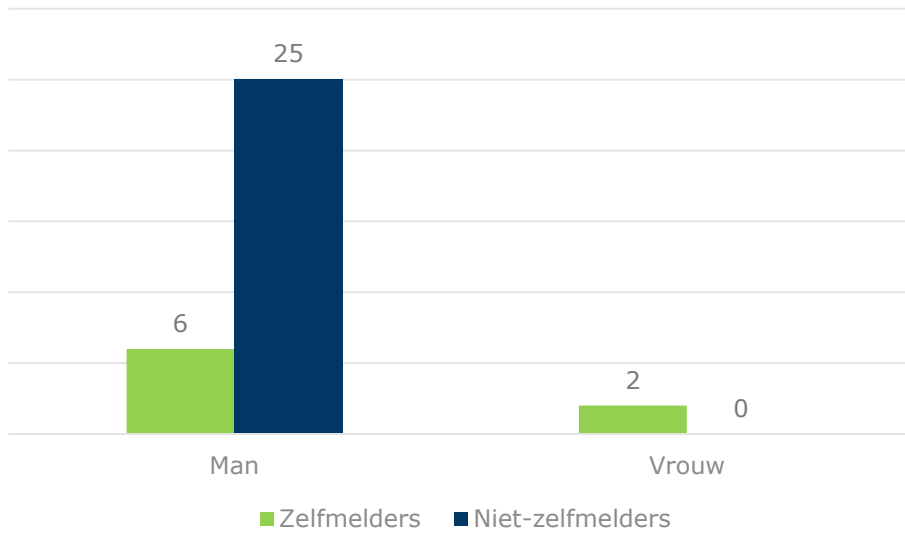

Figuur 14. Decision tree van zelfmelders en niet-zelfmelders met classificatie kenmerken adres (Nederland of buitenland), aantal dagen straf, geslacht (man of vrouw) en leeftijd.

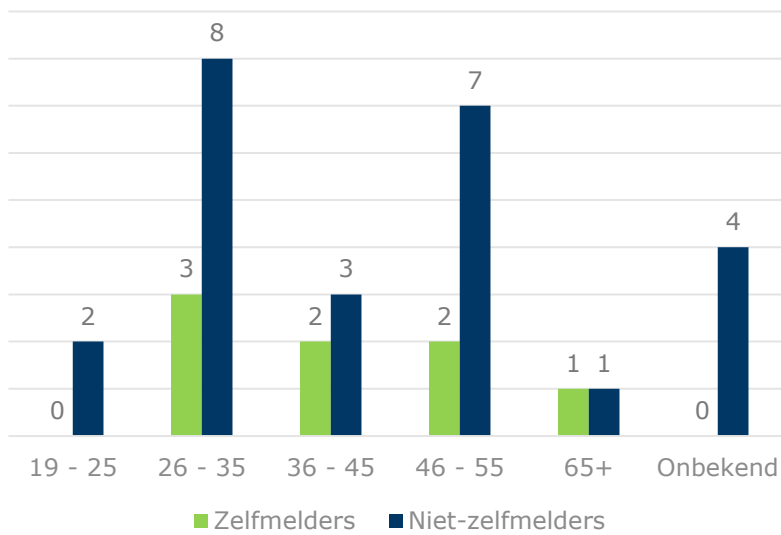
Bijlage 6. Achtergrondkenmerken (niet-)zelfmelders

Tabel 6. Kenmerken van gesproken gedetineerden met zelfmeldstatus.

ID	Zelfmelder	Geslacht	Leeftijd	Eerder vastgezeten	Duur straf	Woonsituatie	Thuisituatie	Werk
1	Ja	Man	26 - 35	Ja	1-2 maanden	Inwonend	Onbekend	Nee
2	Ja	Man	36 - 45	Nee	1 week - 1 maand	Koop- of huurhuis	Partner en kind	Ja
3	Ja	Man	26 - 35	Nee	1 week - 1 maand	Inwonend	Partner	Nee
4	Ja	Man	65+	Ja	1 week - 1 maand	Koop- of huurhuis	Onbekend	Ja
5	Ja	Man	46 - 55	Nee	1-2 maanden	Koop- of huurhuis	Partner en kind	Onbekend
6	Ja	Man	36 - 45	Nee	1-2 maanden	Onbekend	Onbekend	Onbekend
7	Ja	Vrouw	26 - 35	Nee	> 6 maanden	Inwonend	Kind	Ja
9	Ja	Vrouw	46 - 55	Onbekend	> 6 maanden	Koop- of huurhuis	Partner en kind	Ja
12	Nee	Man	Onbekend	Ja	1 - 2 maand	Inwonend	Kind	Onbekend
13	Nee	Man	26 - 35	Ja	1 - 2 maand	Inwonend	Onbekend	Onbekend
14	Nee	Man	26 - 35	Ja	1 week - 1 maand	Inwonend	Onbekend	Nee
15	Nee	Man	36 - 45	Ja	3 - 6 maanden	Dakloos	Onbekend	Nee
16	Nee	Man	19 - 25	Ja	> 6 maanden	Inwonend	Onbekend	Nee
17	Nee	Man	36 - 45	Ja	2	Koop- of huurhuis	Partner en kind	Onbekend
18	Nee	Man	26 - 35	Ja	1 maand	Koop- of huurhuis	Kind	Ja
19	Nee	Man	65+	Ja	onbekend	Koop- of huurhuis	Partner	Ja
20	Nee	Man	Onbekend	Nee	> 6 maanden	Koop- of huurhuis	Partner en kind	Ja
21	Nee	Man	26 - 35	Onbekend	2- 3 maanden	Onbekend	Kind	Ja
22	Nee	Man	46 - 55	Ja	2- 3 maanden	Dakloos	Onbekend	Nee
23	Nee	Man	26 - 35	Ja	> 6 maanden	Inwonend	Onbekend	Onbekend
24	Nee	Man	Onbekend	Nee	1 - 2 maand	Koop- of huurhuis	Kind	Ja
25	Nee	Man	26 - 35	Ja	1 week - 1 maand	Inwonend	Kind	Onbekend
26	Nee	Man	Onbekend	Onbekend	3 - 6 maanden	Koop- of huurhuis	Onbekend	Ja
27	Nee	Man	19 - 25	Ja	1 - 2 maand	Inwonend	Onbekend	Nee
28	Nee	Man	46 - 55	Ja	1 week - 1 maand	Koop- of huurhuis	Kind	Ja
29	Nee	Man	26 - 35	Ja	1 week - 1 maand	Dakloos	Onbekend	Nee
30	Nee	Man	46 - 55	Ja	3 - 6 maanden	Dakloos	Onbekend	Nee
31	Nee	Man	36 - 45	Nee	1 week - 1 maand	Inwonend	Onbekend	Onbekend
32	Nee	Man	46 - 55	Ja	1 - 2 maand	Dakloos	Onbekend	Onbekend
33	Nee	Man	46 - 55	Nee	3 - 6 maanden	Inwonend	Onbekend	Nee
34	Nee	Man	46 - 55	Ja	1 week - 1 maand	Inwonend	Onbekend	Onbekend
35	Nee	Man	46 - 55	Ja	2- 3 maanden	Inwonend	Partner en kind	Nee
36	Nee	Man	26 - 35	Nee	1 - 2 maand	Inwonend	Kind	Nee

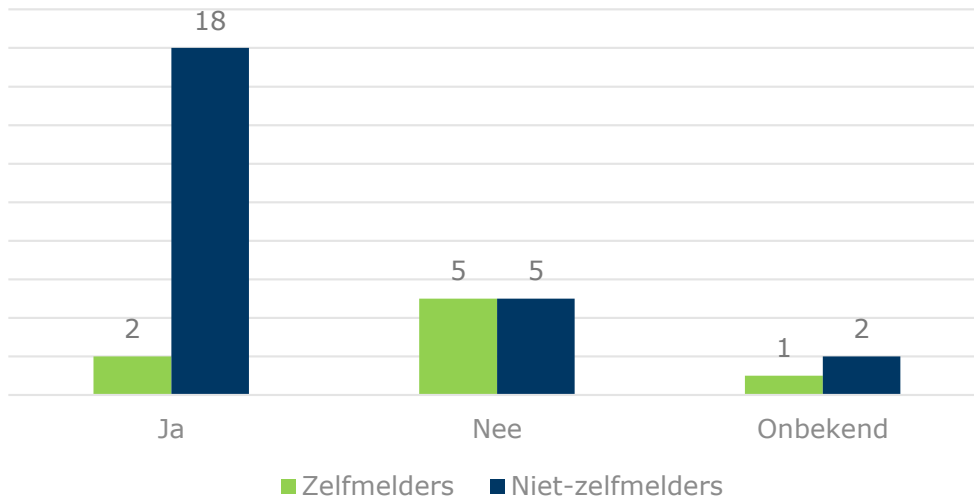

Figuur 15. Verdeling van geslacht tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

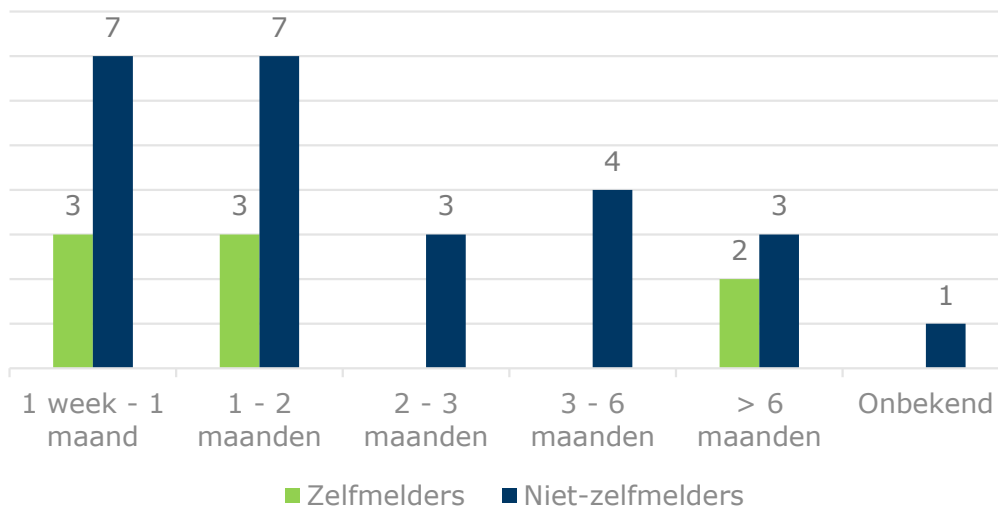
Figuur 16. Verdeling van leeftijdscategorieën tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

Eerder vastgezeten

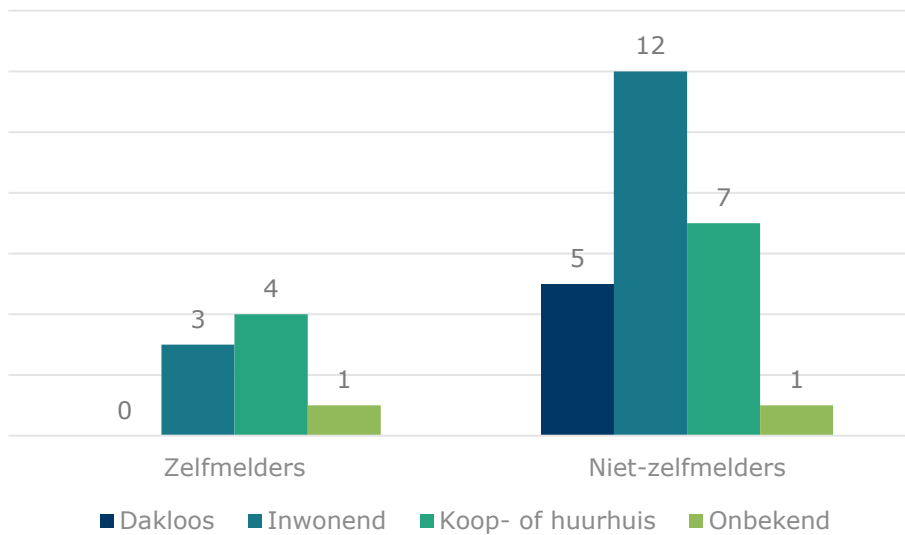

Figuur 17. Verdeling van veroordeelden die al eerder vast hebben gezeten of voor het eerst zitten tussen zelfmelders en niet-zelfmelders.

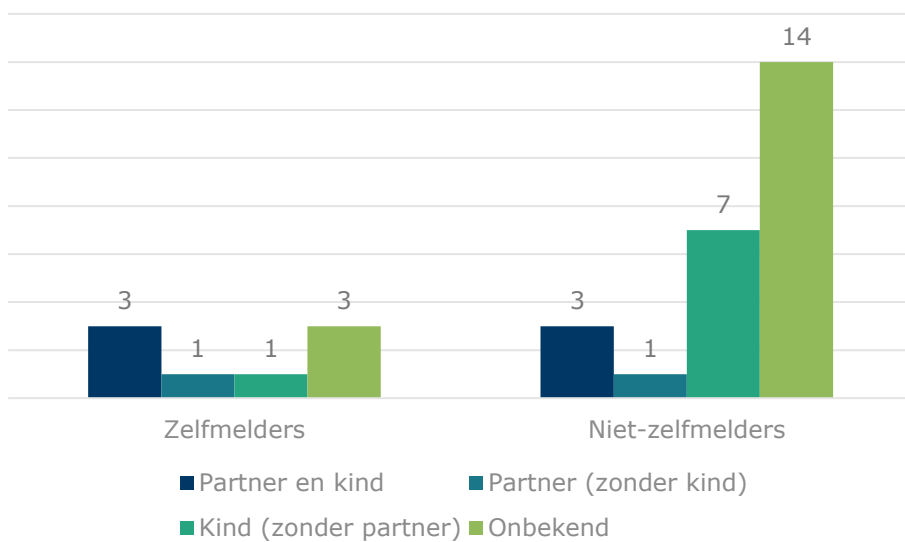
Duur straf

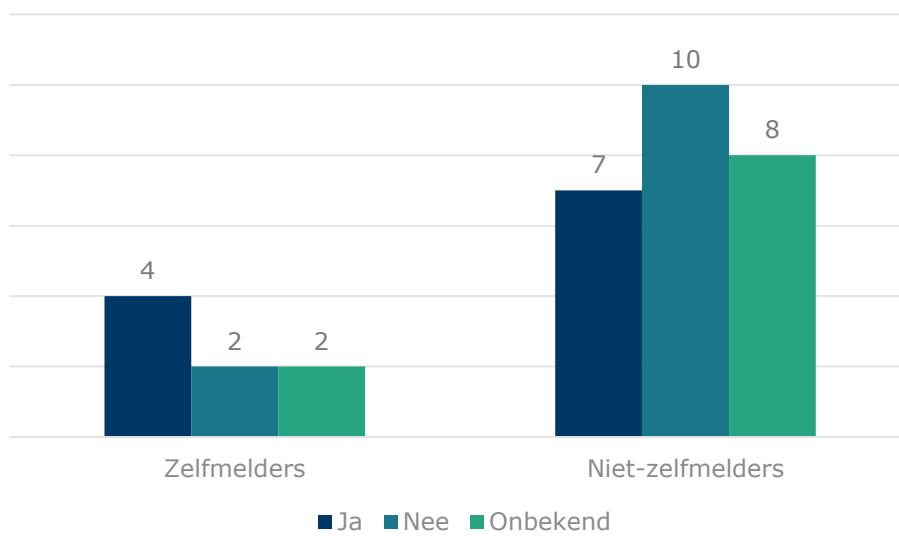
Figuur 18. Verdeling van strafduren tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

Figuur 19. Verdeling van woonsituatie tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

Figuur 20. Verdeling van gezinssituatie tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

Figuur 21. Verdeling van werksituatie tussen zelfmelders en niet-zelfmelders onder de populatie van gesproken gedetineerden.

Bijlage 7. De oproepbrief (blanco versie)

Ministerie van Justitie en Veiligheid
Dienst Justitiële Inrichtingen

Postadres Postbus 30132, 2500 GC Den Haag

Website
www.dj.ni/dit

Onderdeel	Divisie Individuele Zaken Eerste plaatsing	Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden,
Datum	2023	
Ons kenmerk		
Onderwerp	Oproep brief	

Geachte ,

De rechter heeft u een vrijheidsstraf opgelegd. Met deze brief roepen wij u op zich bij de gevangenis te melden om die straf te ondergaan.

U moet zich melden op 2023 voor 10:00 uur bij deze gevangenis:
Penitentiaire Inrichting

U moet zelf naar de gevangenis reizen. Als u tijdens die reis vertraging heeft, neemt u dan direct telefonisch contact op met de gevangenis waar u zich moet melden. Het telefoonnummer van die gevangenis vindt u in deze oproepbrief.

De straf waarvoor wij u oproepen:

Parketnr.	Dgn	Soort straf	Opgelegd door	Datum
-----------	-----	-------------	---------------	-------

Deze oproep vervalt indien zich feiten en/of omstandigheden voordoen die maken dat u niet langer in aanmerking komt voor de zelfmeldprocedure.

Welke documenten moet u meenemen?

Als u zich meldt bij de gevangenis, moet u de volgende documenten tonen:

- deze oproepbrief
- een geldig legitimatiebewijs (paspoort, rijbewijs, Europese identiteitskaart)

Als u een niet-Nederlandse nationaliteit heeft, neemt u naast deze oproepbrief één van de volgende documenten mee:

- een verblijfsvergunning of
- een paspoort waarbij een vergunning tot verblijf is aangetekend of
- een verblijfsdocument van de vreemdelingendienst (A t/m E documenten) of
- een vluchtelingen- of vreemdelingenpaspoort (conform de Wet op identificatieplicht, Paspoortwet Abw: art. 65 lid 4)

Bezwaar of uitstel

Bent u het niet eens met deze oproep, dan kunt u hier tegen binnen zeven dagen na dagtekening van deze brief schriftelijk bezwaar maken. Stuur u uw bezwaarschrift later in, dan nemen wij het niet in behandeling.

Als er zeer dringende omstandigheden zijn waardoor u op de genoemde datum niet naar de gevangenis kunt komen, dan kunt u een verzoek tot uitstel indienen. Dit moet schriftelijk gebeuren, per e-mail of per brief. In uw verzoek tot uitstel:

- 1) schrijft u de reden waarom u uitstel vraagt en
- 2) stuurt u bewijzen mee die uw verzoek onderbouwen

Het indienen van een verzoek tot uitstel betekent niet automatisch dat u uitstel krijgt. De melddatum uit deze brief blijft staan totdat u schriftelijk antwoord van ons ontvangt op uw verzoek tot uitstel.

Uw bezwaarschrift of uw verzoek tot uitstel stuurt u bij voorkeur per e-mail naar: DIZbezwaarenberoep@dji.minjus.nl

Als u niet kunt e-mailen, dan kunt u een brief sturen naar:

Dienst Justitiële Inrichtingen
Divisie Individuele Zaken
Bezwaar en Beroep
Postbus 30132
2500 GC DEN HAAG

Wat gebeurt er als u zich niet meldt?

Als u zich niet bij de gevangenis meldt op de datum en het tijdstip die in deze brief staan, melden wij u meteen aan voor arrestatie. U kunt dan elk moment door de politie worden aangehouden. Na de arrestatie komt u terecht in een gevangenis met een arrestantenregime. Daar gaat het anders aan toe dan in de gevangenis waar u zich had moeten melden. U krijgt daar slechts een basisprogramma met beperkte activiteiten en u zit het grootste deel van de tijd in een cel. U heeft dan ook geen tijd meer om uw privé zaken te regelen en er wordt bij de plaatsing geen rekening gehouden met de regio van uw woonplaats.

Meer informatie

Bij deze brief zit een informatieblad met algemene informatie over het verblijf in de gevangenis, hoe u zich daarop kunt voorbereiden en waar u met vragen terecht kunt.

Hoogachtend,

De minister voor Rechtsbescherming,
namens deze

De selectiefunctionaris

Deze brief is elektronisch gegenereerd en bevat derhalve geen handtekening.

Afbeelding kapt: Matthew Ansley @ Unsplash.com

Contact:

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33-36
3514 AX Utrecht
Tel. +31 (0)30 215 05 80
www.dialogic.nl